

”Terve Huttunen, tääl’ on Kettunen”

Eino Kettunen kuplettiperinteen jatkajana ja
kuplettien kuvaama yhteiskunta

Joensuun yliopisto
Yhteiskunta- ja aluetieteiden
tiedekunta
Historian oppiaineryhmä
Suomen historian Pro gradu
-tutkielma
Maaliskuu 2008
Jaakko Kotimäki

JOENSUUN YLIOPISTO, TUTKIMUSTIEDOTE

Kotimäki, Jaakko Henrik

”Terve Huttunen, tääl’ on Kettunen” – Eino Kettunen kuplettiperinteen jatkajana ja kuplettien kuvaama yhteiskunta

Joensuun yliopisto 2008

Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta, Suomen historia

Pro gradu –tutkielma

97 sivua + liitteet

Tutkimus käsittelee kuplettilaulaja Eino Kettusen kannanottoja yhteiskunnallisiin tilanteisiin. Tutkielman keskeinen metodi on sisällönanalyysi, jonka lisäksi tutkimuksessa käytetään myös diskurssianalyysia. Tutkimustehtävänä on etsiä Kettusen kupleteista historiallisia faktoja ja yhteyksiä yhteiskunnallisiin tilanteisiin, jolloin voidaan pohtia myös Kettusen kannanottoja kriittisesti suhteessa hänen omaan henkilöhistoriaan.

Tutkimuskysymykseen vastataan käyttämällä Eino Kettusen kirjoittamien kuplettien tekstejä. Tekstien analyysia tukee henkilöhistorian selvittäminen, sekä laaja tutkimuskirjallisuus. Sisällönanalyysissa laulut jakautuivat kolmeen pääluokkaan, joita ovat sotaulut, yhteiskunnan tilaa koskevat laulut sekä juomalaulut.

Tutkimuksessa selvisi, että Eino Kettunen kuvaa kupleteissaan yhteiskuntaa kuplettiperinnettä noudattaen satiirisesti ja huumorilla. Sota-aikana hän kuului rintamaviihdyttäjiin, mikä velvoitti kirjoittamaan Valtion tiedotuslaitoksen linjaan sopivia lauluja. Sotien jälkeen hän kirjoittaa itsenäisenä kirjoittajana kritisoiden sota-ajan politiikkaa. Yhteiskunnallisissa lauluissa Kettunen kritisoi 1930-luvun oikeistolaisuutta ja näyttäytyy laulujen tekstien perusteella vasemmistolaisena. Juomalauluissa keskeistä on kuplettiperinteen noudattaminen ja vallitsevien, lähinnä maaseudun juomatapojen humoristinen kuvaus.

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
1.1 Kuplettiperinne.....	4
1.2 Kupletin tyylipiirteet	7
2. Tutkimustehtävä ja lähteet	10
2.1 Tutkimustehtävä- ja metodi.....	10
2.2 Lähteet ja lähdekritiikki	14
2.3 Tutkimusperinne.....	16
3. Kuplettitaiteilija Eino Kettunen	18
3.1 Juuasta maailmankansalaiseksi	18
3.2 Sisällissodan arvet	19
3.3 Kiertueella tivolin mukana	21
3.4 Valtionpetturista sotilaiden viihdyttäjä	24
3.5 Esiintymistyyli ja yhteistyö muihin taiteilijoihin	26
3.6 Kettusen kupletit – kvantitatiivinen tarkastelu.....	30
4. Laadullinen analyysi	32
4.1 Sotalaulut.....	32
4.1.1 Kettusen sotalaulujen ajallinen jakautuminen	32
4.1.2 Sotalaulujen teemallinen jakautuminen	34
4.1.3 Propagandalaulujen jatkosota.....	35
4.1.4 Propagandasta kaukokaipuuseen ja kotirintaman kuvauksiin	41
4.1.5 Lapinsota muuttaa kannanottoja.....	46
4.2 Yhteiskunnalliset laulut.....	52
4.2.1 Yhteiskunnallisten laulujen teemallinen jakautuminen.....	52
4.2.2 Herroja vastaan.....	53
4.2.3 Poliittinen kommentointi.....	58
4.2.4 Säännöstely.....	64
4.2.5 Yhteiskunnassa tapahtuu	66
4.3 Juomalaulut	69
4.3.1 Suomalainen viinapää	69
4.3.2 Juomalaulujen teemallinen jakautuminen	70
4.3.3 Kieltolaki.....	72
4.3.4 Juhlajuominen ja maaseudun juomatavat.....	77
4.3.5 Ravintolakulttuuri ja itseironia.....	80
5. Johtopäätökset	84
Lähdeluettelo	89
Liitteet	

1 Johdanto

1.1 Kuplettiperinne

Nimimerkillä Palle esiintynyt kuplettitaiteilija Reino Hirvisoppä¹ vertaa kupletteja vapaapainiin ja sanoo niiden painivan aivan omassa sarjassaan, verrattuna muihin laulurunoihin. Tämä vain osoittaa sen, kuinka vaikeaa on määritellä kupletti. Hirvisoppä antaa kupletille myös lyhyemmän ja kansanomaisemman määritelmän. Hän määrittelee kupletin humoristiseksi lainasävelmien pohjalle rakennetuksi tarinaksi jostain tapahtumasta tai henkilöstä.² Tarkemmin määriteltynä sana kupletti tulee ranskan kielen sanasta *coupet*, joka tarkoittaa riimin yhdistämää säeparia.³

Kupletin perinne johtaa Ranskaan ja Hirvisoppä pitää ranskalaisia alan lyömättöminä mestareina. Ranskalaisten bulevarditeatterien ohjelma sisälsi hyvinkin populaareja aiheita, vaikkakin yleisönä toimi porvaristo. Toisaalta kupletin alkuperänä voidaan pitää myös englantilaista Music Hall-teattereita, joiden juuret voidaan johtaa 1700-luvun puolenvälin pub- ja ravintolakulttuuriin. Music hallissa esitettiin musiikki-, sketsi- ja näytelmäviihdettä, jonka seuraamista vauhditti alkoholi ja ruoka.⁴

Ensimmäiset kabaree-esitykset Suomessa nähtiin 1800-luvun puolivälissä ravintolalaitoksen synnyn myötä. Varsinaisesti kupletti, kabaree- ja Music Hall- komiikka saapui Suomeen, kun tukholmalainen Sigge Wulff piti Helsingin seurahuoneella asiasta oppitunnin 1891. Suomen kuplettiperinteen muutkin esikuvat voidaan johtaa ruotsalaisiin ja tanskalaisiin revyytaiteilijoihin. Tavalliselle kansalle kupletti avautui vuosisadan lopulla Helsingin laitamille rakennettujen varieteeteatterien ja kuplettikahviloiden kautta. Esiintyjinä toimivat kotimaiset kuplettitaiteilijat, näyttelijät ja lauluntekijät.⁵

Ruotsin moralistit paheksuivat varieteeteattereidensa alkoholin käyttöä sekä kevytmielisiä ja säädyttömiä esityksiä. Vuonna 1896 säädetty alkoholin myyntikielto varieteeteattereissa

¹ Reino Palmroth siviiliammattiltaan sotamuseon indendentti käytti kirjailijanimeä Reino Hirvisoppä ja esiintyi kuplettiaulajana nimellä Palle.

² Hirvisoppä 1969, 9.

³ Jalkanen 1990, 267.

⁴ Hirvisoppä 1969, 12; Kallioniemi 1995, 48-50.

⁵ Hirvisoppä 1969, 13; Jalkanen 1996, 235; Kallioniemi 1995, 50.

lakastutti viihteen ja varieteeta ei entisessä ja varsinaisessa merkityksessä enää Ruotsissa ollut. Tämä sai aikaan ruotsalaisten taiteilijoiden joukkopaon suomalaisiin teattereihin. Sven Hirnin mukaan tilanne johti estraditaiteemme kehittymiseen vireästi, miltei uskomattomasti. Uudet vaikutteet antoivat viihteellemme uusia vireitä impulsseja, mutta samalla kansainväliset varieteetaiteilijat olivat osoittaneet, että maailmalla oli kevyttä, hauskaa tai tanssittavaa musiikkia, jollaista ei vielä ollut tarjolla suomeksi.⁶

Varsinainen ensimmäinen suomalainen kuplettitaiteilija oli ylemmissäkin piireissä hyväksytty kansanmies Pasi Jääskeläinen.⁷ Kanteleella itseään säestänyt Jääskeläinen teki läpimurron vuonna 1900 esiinnyttyään Helsingin Ylioppilastalolla avustajanaan Oskar Merikanto. Arvostelijoiden mukaan kansa oli jo saanut tarpeekseen ulkomaalaisista taiteilijoista, joten Jääskeläisen ilmaantuminen pelasti suomalaisen kupletin. Kansanomainen tyyli sarkatakkeineen ja puukkoineen ei aina kuitenkaan miellyttänyt arvostelijoita, mutta mikä tärkeintä yleisö piti Jääskeläisestä.⁸

Jääskeläisen suosion taittuessa koettiin pieni hiljaiselo, jonka jälkeen 1910-luvun taitteessa pinnalle nousi uusi kyky J. Alfred Tanner. Tannerista tuli nopeasti suosituin kuplettilaulajamme elävän esiintymisensä avulla. Lauluäänellä Tanner ei voinut ylpeillä, mutta muut avut johtivat suureen suosioon. Vanhana voimistelijana Tannerin vahvimpana puolena pidettiin lavaesiintymisen mimiikkaa ja notkeaa elehtimistä. Hirvisettä kuvaa Tanneria Suomen kansan ensimmäiseksi trubaduuriksi, joka otti kuplettitaiteen ammatikseen ja kohosi samalla näin kuolemattomaksi kuplettikuninkaaksi.⁹

Tannerin esiintyminen tapahtui alkuun helsinkiläisessä Helikon elokuvateatterissa kelanvaihtojen välissä. Helikon lavalta nousi myös muita kuuluisia kuplettilaulajia esille. Näistä tunnetuimpia olivat Rafael Ramstedt ja Iivari Kainulainen. Koko 1910-luvun elettiin kuplettilaulujen ja ravintolakulttuurin nousukautta, kunnes sisällissota ja kieltolaki tyrehdyttivät varsinkin esiintymistoimintaa. Sisällissodan aikainen sotavero muutettiin huviveroksi ja kieltolaki vaikeutti entisestään ravintoloiden toimintaa.¹⁰

⁶ Hirn 1997, 129; Gronow 2004a, 76.

⁷ Hirvisettä 1969, 58.

⁸ Hirn 1997, 178.

⁹ Hirn 1997, 214; Hirvisettä 1969, 72.

¹⁰ Hirn 1997, 222, 288; Gronow 2004a, 78.

Kieltolain aika ei ollut kuolinisku kuplettilaulajille. Nopeasti nousi esiin uusi sukupolvi Tatu Pekkarisen johdolla. Samalla syntyi luonnollisesti valtava määrä kieltolaista kertovia lauluja. Toinen uusi nimi oli Pekkarisen kanssa yhteistyötä tehnyt Matti Jurva, joka toi kuplettiin uuden elementin, orkesterin säestyksellä laulettua tanssikupletin. Laulut olivat polkkia tai jenkköjä, joihin liitettiin tanssin poljento. Pekkarisen ja Jurvan lisäksi 1930-luvulla esiin nousivat monitaiturit Palle ja Georg Malmsten.¹¹

1900-luvun alussa kupletit kuuluivat kaupunki- ja maalaisidylliin ja täyttivät kansanlaulun ja taidemusiikin välisen aukon. Kuplettilaulajat olivat kevyen musiikin pioneereja ja lavashow'n edelläkävijöitä ajalla, jolloin iskelmiä ei vielä tunnettu. Kuplettilaulajat uudistivat kansanvalistajien vihaamaa, mutta silti elinvoimaista rahvaanomaista musiikkiperinnettä. Sivistyneistölle kupletit edustivat rahvaan huviksi tarkoitettua roskaa. Osa sivistyneistöstä halusi kuitenkin osansa. Kaksinaismoralismin aikakautta kuvaa hyvin Tannerin yksityistilaisuudet kabineteissa arvovallastaan kiinni pitävillä herroilla.¹²

Viimeistään ”Rillumarei”-kulttuurin syntyminen 1950-luvulla teki rillumareista esteettisen kirosan ja korkeakulttuurin edustajien vihan kohteen. Syntyi kaksi näkemystä hyvästä mausta. Reino Helismaan ja kumppaneiden kupletti- ja iltamaperinteestä kumpuava makukäsitys ja sitä vastassa ollut kulttuurieliitin käsitys siitä, mikä on kaunista, ylevää ja hienostunutta ja mikä rumaa, alhaista ja karkeaa.¹³ Populaarikulttuuri ei saanut minkäänlaista virallista arvostusta, kun korkeakulttuuripiirit käänsivät sodan jälkeen viihteelle selkänsä. Lehdistö kirjoitti, että rillumarei-kulttuurin harrastajat olivat ”kansan maun pilaajia”, joiden ”törky on törkyä”.¹⁴ Sakari Heikkisen näkemys rillumarein sijoittumisesta 1950-luvun kulttuurikentässä:

¹¹ Gronow 2004a, 86; Gronow 2004b, 120, 123; Niiniluoto 2004, 125.

¹² Hako, 1981, 215-216.

¹³ Heikkinen 1996, 311-314. Peltonen M 1996, 9-10.

¹⁴ Niiniluoto 2004, 174.

	Juhlava	Arkinen		
Kansan- kulttuuri	ELIITTITAIDE - ooppera - sinfoniakonsertit - teatteri - taidenäyttelyt	- kirjallisuus - arvokas radio-ohjelma		
Populaari- kulttuuri	JALOSTETTU KANSANKULTTUURI - sovitettu kansanmusiikki - tanhut - Kalevala	- iltamat	- elokuva - viihdemusiikki	populaari
		- rivot renkutukset	RILLUMAREI	vulgaari
		ei- kaupallinen, ”aito”	kaupallinen, ”keinotekoinen”	

Lähde: Heikkinen 1996, 329.

Sotien aikana esiintyvien taiteilijoiden työmaana toimi rintamamiesten viihdyttäminen ja rintamakiertueet. Kuplettilauluihin yhdistetty rillumarei – termi ja sen mukana tulleet kupletit ja elokuvat olivat voimissaan 1950- luvulla, varsinkin Reino Helismaan ja Toivo Kärjen toimesta. Myöhemmin kuplettiperinnettä ovat jatkaneet esimerkiksi Juha Vainio, Juice Leskinen ja Jaakko Teppo. Vexi Salmi taas on korostanut Irwin Goodmanin olleen kuplettihahmo, ei protestilaulaja.¹⁵

1.2 Kupletin tyylipiirteet

Kupletin perimmäinen tarkoitus on yleisön viihdyttäminen. Kuplettien kulta-aika ja suosio ovat osuneet vuosikymmeniin, jotka ovat olleet vaikeita historiallisia ajankohtia. Tällöin kuplettien tarkoitus on ollut keventää ihmisten raskasta arkea ja käyttää hyväksi huumoria elämän tärkeänä voimavarana. Henrikssonin mukaan huumori on toiminut paineiden

¹⁵ Ammond 1999, 2-3; Niiniluoto 2004, 175.

purkajana ja toisaalta se on antanut kansalle henkisen vapautuksen kulloisestakin tilanteesta. Esiintymistilanteen vaatima reaktionopeus ja draamallinen muuntelukyky edellytti oikeaa ajoitusta. Eija Komun mielestä kupletisteja voidaankin pitää nykyaikaisen stand up-komiikan edelläkävijöinä.¹⁶

Revy-näytösten kepeitä, pilailevia ja humoristisia laulelmia alettiin 1800-luvulla kutsumaan kupleteiksi. Myöhemmin sana laajentui käsittämään humoristisia lauluja. Suomessa kupletti on saanut satiirisen ja leikillisen merkityksen. Hirvisepän mukaan määritelmä on kansan keskuudessa laajentunut erittäin väljäksi, jolloin erilaisia rekilauluja, kronikoita, arkkiveisuja¹⁷ ja jopa iskelmiä on pidetty kupletteina.¹⁸

Kuplettitaide on enemmänkin runoutta kuin musiikkia. Hirvisepä tähdentää, että kupleteissa teksti on pääasia. Tarkoitus on nimenomaan kertoa runomuotoinen tarina jostain tapahtumasta, henkilöstä tai ilmiöstä mahdollisimman vitsikkäästi ja nokkelasti. Täsmällisen laulukerronnan lisäksi kuplettiin kuuluu myös repliikinomaisia puheenvuoroja ja näyttelemistä. Visuaalisuus on kuplettilaulannon yhtenä keskeisenä osana. Aiheet saattavat vaihdella päivänpolitiikasta yksilölle tapahtuneisiin sattumuksiin ja kommelluksiin. Kuplettien tekijät ovat aina olleet nopeita tarttumaan ajassa oleviin ilmiöihin ja tapahtumiin. Kuplettien suurin vahvuus onkin ajankohtaisuus. Henrikssonin mukaan kupletit tallentavat mielenkiintoisella tavalla oman aikansa historiaa ja tunteja. Huumorin avulla on ollut aina helppo esittää tiukkasanaistakin yhteiskuntakritiikkiä. Yhteiskunnan vallitsevien käsitysten kritisoiminen onkin usein johtanut kuplettiperinteen valtaapitävien tahojen avoimen vihanpidon, pilkan ja halveksunnan kohteeksi.¹⁹

Kuplettien tekstit on osittain tehty vanhoihin sävelmiin, kuten kansanlauluihin tai muoti-iskelmiin. Tutun ja turvallisen sävelen taka-ajatuksena oli se, että yleisö pystyi yhtymään laulun kertosäkeeseen jo ensi-illassa. Tämän lisäksi kuplettikomiikan eräs keskeinen puoli oli vakiintuneiden merkitysten nurinkääntäminen. Näin ollen uudessa yhteydessä vanha sävel

¹⁶ Henriksson 2002, 7; Komu, ”Kuljen maailman raittia rallattain” – Eino Kettusen kuplettiprofiilista. Musiikin suunta. Musiikin suunta 1/2007.

¹⁷ Rekilaulun nimitys tulee saksankielisestä sanasta, joka tarkoittaa piiri- ja tanssilaulua. Rekilaulu voi olla pilkkalaulu, balladi tai kansanlaulu. Rekilaulun esitysympäristö on ollut piirileikki. Arkkiveisu on hengellinen tai maallinen riimitetty laulu, joiden aiheet vaihtelivat ajankohtaisista asioista lemmenseikkailuihin. Arkkiveisuja painettiin painoarkeille ja laulettiin ajan suosikkisävelmien nuoteilla. ks. Kukkonen 1997, 66-69; Asplund, 1981, 95-106, 115.

¹⁸ Henriksson 2002, 6; Hirvisepä 1969, 13.

¹⁹ Henriksson 2002, 7-8; Hirvisepä 1969, 9.

milloin ironisoi, milloin huvitti. Tekstien tehokeinona käytetään usein murretta ja kaksimielisyyksiä. Kaksimielisyyden ehkä tunnetuin esimerkki on Jaha Vainion ”*Kylän suurin kypärä*”, joka on herättänyt suurestikin pahennusta. Murteet taas ovat aina olleet keskeinen elementti kupleteissa. Savon murre oli erityisesti suosittu 1920-30 luvuilla sitä ovat käyttäneet muun muassa Tatu Pekkarinen, Mattu Jurva ja joskus myös Eino Kettunen. Kettusta tosin pidetään karjalaisen murteen suosijana. Rahvaan elämän kuvaaminen on ollut yksi suosituimpia tekstien aiheita. Monien kyläjuhlien ja markkinoiden tapahtumat on tallennettu kupletteihin ja varsinkin juhlinnan ja juopottelun kuvaus on yksi yleisimmistä teemoista. Onhan intensiivinen, usein alkoholilla terästetty juhlinta lähes aina ajankohtainen aihe suomalaisessa kulttuuriympäristössä.²⁰

Vaikka tekstit ovat kuplettien pääpaino, esitykset tekevät niistä tunnettuja. Esimerkiksi Alfred Tanner oli vaatimaton laulaja, mutta loistava esiintyjä monine temppuineen. Tämä piirre teki hänen esityksistään yleisölle nautittavia ja laulutkin samalla kuuluisiksi. Esityksiin kuuluvat jonkinlainen rekvisiitta, kuten esimerkiksi lavasteet ja rummut. Maskeeraus ja erilaiset asusteet kuuluvat myös asiaan, samoin erilaiset ilmeet ja eleet, temput ja jopa pantomiimi ja imitaatio. Kuplettiesitykset erikoistehosteineen tekevät lauluista kokonaisuuden ja esimerkiksi Tannerin kohdalla todettiin ettei hänen kykynsä täysin riittäneet levytyksiin. Kuplettiin kuuluu myös vahva itseironia, jolloin voidaan laskea leikkiä omasta ulkomuodosta tai nimestä. Esimerkiksi Kettusella on kupletti *Terve Huttunen tääl on Kettunen*. Katu-uskottava esitystapa ja velmuileva teksti ovat olleet myös myöhempien aikojen kuplettitaiteilijoiden tavaramerkkejä aina Reino Helismaasta ja Esa Pakarista Jaakko Teppoon ja Juice Leskiseen.²¹

²⁰ Hirviseppä 1969, 9-10; Henriksson 2002, 9; Jalkanen 2003, 221-222.

²¹ Hirviseppä 1969, 10-11, 74; Hirn 1997, 224; Jalkanen 2003, 225.

2. Tutkimustehtävä ja lähteet

2.1 Tutkimustehtävä- ja metodi

Tutkimuksen tarkoitus on selvittää kuplettilaulaja Eino Kettusen näkemystä yhteiskunnasta hänen laulujensa tekstien pohjalta. Pyrkimyksenä on etsiä teksteistä historiallisia faktoja ja yhteyksiä yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jolloin voidaan pohtia myös Kettusen kannanottoja kriittisesti suhteessa hänen omaan henkilöhistoriaan. Kettusen oma elämä oli leikkaus suomalaista lähihistoriaa aina sortovuosista ja sisällissodasta Kekkosen presidenttikauteen. Tarkoitus on lisäksi tarkastella, millainen mies kuplettien tekstien takaa paljastuu ja miten Kettunen noudattaa kuplettiperinnettä. Tutkimuksen keskeisin metodi on sisällönanalyysi, jonka avulla laulut saadaan luokiteltua sisältönsä puolesta eri luokkiin, mikä helpottaa varsinaista analyysia. Analyysin apuna käytetään diskurssianalyysia, jolla tarkoitetaan kielen käytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimista.

Olen jakanut Kettusen tekstit tutkimustarkoitusta varten karkeasti kolmeen osaan, vaikkakaan kyseinen jaottelu ei vastaa Kettusen koko tuotannon kuvaa. Laulut on jaettu seuraavasti: yhteiskunnan tilaa tai tilannetta käsitteleviin lauluihin, sotalauluihin ja juomalauluihin. Tarkoitus on analysoida lauluja vertaamalla niitä kulloiseenkin yhteiskunnalliseen tilanteeseen, kuplettiperinteeseen ja Kettusen omaan elämäntilanteeseen.

Tutkimuksen ajallinen raja on Kettusen tuotanto eli ajanjakso ensimmäisestä kirjoituksesta viimeiseen. Tarkkoja vuosia kirjoituksille ei pystytä määrittelemään, koska niin harvan laulun käsikirjoituksissa vuosilukuja ilmenee. Laulut olen rajannut sen mukaan, kuinka ne käsittelevät tunnettuja ja yhteiskunnallisia asioita. Tutkimuksen ensimmäinen osa esittelee Eino Kettusen elämänhistorian, vaikka tutkimuksen varsinainen pääpaino onkin tekstien analyysissa. Kuplettien yhteiskunnallisen kantaaottavuuden tulkinnalle on tärkeää tietää henkilön taustat, jotta voidaan analysoida syitä miksi Kettunen kirjoittaa eri tilanteissa eri tavalla. Tutkimuksen pääpaino on sisällönanalyysissa, jota ei kuitenkaan täysipainoisesti voi suorittaa ilman tietämystä tekstien tekijän elämästä. Tutkimuksen lähtöolettamuksena on, etteivät kuplettitaiteilijat kirjoita ainakaan kovin paljon vastoin omaa maailmankatsomustaan tai poliittista suuntaustaan.

Historiallinen kertomusperinne, johon kupletit yhteiskunnallisen kantaaottavuutensa takia voidaan lukea, ilmentävät kertojansa historiakäsitystä. Kun ihminen tuottaa menneistä elämäkokemuksistaan kertomuksia ja antaa niille eri tilanteissa erilaisia merkityksiä, vaikuttavat niiden tuottamiseen kertojan arvot ja pyrkimys sekä se yhteiskuntahistoriallinen ja kulttuurinen konteksti, jossa hän elää. Käsitys perustuu siis ennen kaikkea menneen muisteluun ja kerrontaan.²²

Tavanomaisesta poikkeavan lähdemateriaalin, tässä tapauksessa laulujen käyttäminen lähdeaineistona, tuo uudenlaisen näkemyksen historiantutkimukseen. Täytyy kuitenkin muistaa lähdekritiikki ja se, mihin kysymyksiin laulut oikeastaan vastaavat.²³ Henrikssonin mukaan kupletit tallentavat mielenkiintoisella tavalla oman aikansa historiaa ja tuntoja. Huumorin avulla on ollut aina helppo esittää tiukkasanaistakin yhteiskuntakritiikkiä.²⁴

Kupletit ovat usein rohkeitakin protesteja ja aikansa kuvastimia, jotka ruotivat päivän politiikkaa, henkilöiden käytöstä ja erikoisia tapahtumia. Esimerkkinä tästä 1800-luvun lopun työväenlaulut ja viime vuosisadan laulut luokkataistelun ajalta. Myös työväenjärjestöjen kisällilauluja pidetään selkeinä kupletteina toistuvine kertosäkeineen ja vuorosanoineen.²⁵

Kupletilla on siis yhteiskunnallinen sanoma ja näin ollen se linkittyy historiallisiin tapahtumiin, toisin kuin perinteinen iskelmäteksti. Yleisesti ottaen iskelmätekstit eivät ole suorassa suhteessa siihen todellisuuteen, johon ne viittaavat, eikä niitä näin ollen voida kohdella kulttuurinsa dokumentteina. Iskelmätekstit ovat kohteensa kannanottoja ja karikatyyreja ja tätä kautta ne kertovatkin ennen kaikkea kohteensa mentaliteettien ilmaisuja.²⁶

Yhteiskunnallinen sanoma ja historiallisuus tekevät kupleteista historialliseen kertomusperinteeseen kuuluvia dokumentteja, joilla ne ilmaisevat kertojansa historianäkemystä. Kirjoitushetkellä kupletit eivät vielä ilmaise kertojansa historianäkemystä,

²² Peltonen U-M 1996, 31.

²³ Kostiainen 2001, 79.

²⁴ Henriksson 2002, 7-9.

²⁵ Jauhiainen 1984, esipuhe.

²⁶ Mylläri 2001, 15.

vaan näkemystä siitä yhteiskunnasta, jossa kirjoittaja elää. Eija Komun mukaan kupletisteja voitaneenkin pitää aikansa uutisankkureina.²⁷

Sisällönanalyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, joksi ymmärretään tutkittava aineisto. Analysoinnin pyrkimyksenä on yksinkertaisesti informaatioarvon lisääminen luomalla hajanaisesta aineistosta mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota, jolloin voidaan tehdä myös luotettavia johtopäätöksiä. Tässä tutkimuksessa aineisto pelkistettiin analyysiyksikköä käyttäen, mikä tarkoitti esimerkiksi iskelmällisten tekstien karsimista pois. Pelkistäminen voi tapahtua esimerkiksi etsimällä aineistosta tutkimuskysymyksen kuvaamia ilmaisuja, jotka alleviivataan ja nostetaan siten tekstistä esille. Laulujen tekstien osalta aineisto käytiin läpi systemaattisesti ja esimerkiksi sotaulujen osalta keskeisiä ilmauksia eli analyysiyksiköjä pelkistämisen apuna olivat sota-aiheiset sanat.²⁸

Aineiston klusteroinnissa eli ryhmittelyssä aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään läpi tarkasti ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokiksi sekä nimetään luokkaa kuvaavalla termillä. Esimerkiksi kun sotaulut on eroteltu muista lauluista, käydään ne uudestaan läpi ja luokitellaan omiin luokkiin. Jokainen luokka saa oman nimensä, kuten sodan arkea kuvaavat tai propagandaulut. Näin aineisto tiivistyy ja samalla luodaan pohja kohteena olevan tutkimuksen perusrakenteelle. Samalla muodostetaan pää- ja alaluokkia.²⁹

²⁷ Komu, ”Kuljen maailman raittia rallattain” – Eino Kettusen kuplettiprofiilista. Musiikin suunta. Musiikin suunta 1/2007.

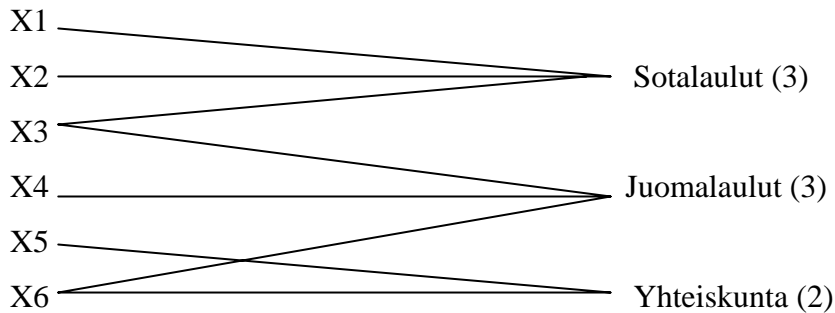
²⁸ Tuomi, Sarajärvi 2002, 110-112.

²⁹ Tuomi, Sarajärvi 2002, 111-112.

Esimerkki tutkimuksessa toteutettavasta luokittelusta³⁰

Kolme luokkaa: sotalaulut, juomalaulut, yhteiskunta

(aineisto; x = laulun teksti)

Esimerkissä laulut X3 ja X6 kuuluvat sisältönsä puolesta kahteen eri luokkaan. Tutkimusaineistossa tapahtui vastaavia esimerkkejä useita, niin pääluokissa kuin alaluokissakin. Eli jokin sotalaulujen luokkaan kuuluva laulu saattoi kuvata myös esimerkiksi sodanaikaisen Viipurin kapakkaelämää. Tekstin sisältö onkin avainasemassa arvioitaessa mihin luokkaan mikäkin laulu kuuluu. Kuplettien tyyli ottaa kantaa moniin päivänpolttaviin asioihin, jakoi aineiston moniin eri luokkiin.

Täytyy muistaa, että analyysissä on aina omat vaikeutensa. Analyysi on aina subjektiivista ja valikoivaa, joten kaikkia ilmiöitä ei voida analysoida yksiselitteisesti. Analyysi on myös valikoivaa, sillä pelkkä analyysiyksikön löytyminen tekstistä ei aina ole riittävä syy ottaa tekstiä mukaan. Hakusanan esittämästä ilmiöstä on esitettävä tietyt määreet. Jos analyysiyksikkö on esimerkiksi ”sota”, ei kupletin teksti välttämättä kuvaa sotaa, vaan saattaa olla vain iskelmätekstin vahvikesana.³¹

Diskurssianalyysin avulla tarkastellaan erilaisilla ilmaisutavoilla tuotettuja sosiaalisia konstruktioita, joilla voidaan katsoa olevan joku yhteiskunnallinen funktio.³² Diskurssianalyysin avulla eritellään puheen tai tekstin kautta luotavia näkemyksiä ihmisistä asioista ja tapahtumista.³³ Diskurssi viittaa tekstin tuottamisen tapoihin³⁴ eli mitä tekstillä tarkoitetaan, kenelle se suunnattu, miksi se on kerrottu juuri näin ja keneen sillä pyritään

³⁰ Tuomi, Sarajärvi 2002, 96.

³¹ Peltonen 1985, 31-32.

³² Alasuutari 1993, 141-142.

³³ Helkama, Myllyniemi & Liebkind 2001, 225-226.

³⁴ Fairclough 2003, 127.

vaikuttamaan.³⁵ Kupletteja tulkittaessa on tärkeää muistaa diskurssin historiallisuus. Toisin sanoen diskurssianalyysin olisi paikallistettava objektinsa aikaan eli diskurssin syntyyn ja muuntumiseen. Näin vältetään tuottamasta liian staattista vaikutelmaa sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta.³⁶

Analyysin lähtökohtana on Kettusen asema laulujen kirjoittajana eli subjektipositio. Subjektipositio-käsite sopii erityisesti sellaisiin tilanteisiin, joissa toiminnalla on rajoituksia. Kettusen positio on kansalaissodan jälkeen ollut jossain määrin sidottu. Tiukkasanaista kritiikkiä ei esiinny ja tähän vaikuttanee sisällissodan tuomio ja sen myötä saatu positio. Samalla reunaehtokontekstiksi muodostuu 1920- ja 30- lukujen poliittinen ilmapiiri, johon Kettusen oli mukauduttava. Jatkosodan jälkeen reunaehtokontekstit muuttuvat täysin ja tiukka kritiikki mahdollistuu. Juomalauluissa reunaehdoiksi muodostuu kuplettiperinne juomalauluineen sekä varsinkin kieltolain aika.³⁷

Talvisodan aikana Kettunen oli vapaa kirjoittaja, eikä hänellä ollut annettua positiota. Tämä on keskeinen lähtökohta talvisodan aikaisissa lauluissa. Jatkosodan aikana ja sen jälkeen reunaehtokontekstiksi muodostuu se, että sotalaulut eivät ole mitä tahansa lauluja, vaan tietystä, jopa institutionaalisesta asemasta kirjoitettuja. Kaikkien kuplettien reunaehtokontekstiksi muodostuu myös kuplettiperinne ja kuulijakunta, jolle laulut on esitetty. Lopullista aitoutta Kettusen kannanotoista on kuitenkin vaikea todentaa. Täysin kattavaan totuuteen historian tutkimuksessa on mahdotonta päästä.³⁸ Tutkimuksessa sanat kupletti ja laulu ovat synonyymejä. Sanan laulu käyttäminen kupletin sijasta joissain osioissa tekee lukemisen ja tekstin ymmärtämisen helpommaksi.

2.2 Lähteet ja lähdekritiikki

Kauko Ratilaisen toimittamat kirjat *Humoristisanoittaja, esittäjä ja säveltäjä Eino Kettusen Ikkuna maailmaan* (1996) ja *Ikkuna maailmaan II* (2004) toimivat päälähteenä laulujen analysoinnissa, sillä ne ovat kattavin kokoelma Kettusen lauluista. Ratilainen on koonnut

³⁵ Metsämuuronen 2006, 106-107.

³⁶ Suoninen 1993, 63.

³⁷ Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 34-35, 39-40.

³⁸ Kalela 2000, 140 –147.

suurimman osan lauluista käyttämällä Kettusen omia muistiinpanoja. Nämä samat muistiinpanot toimivat myös tämän tutkimuksen yhtenä lähteenä, sillä Ratilaisen hallussa oleva arkisto sisältää kaiken Kettuselta itseltään jälkeen jääneen kirjoitetun aineiston. Aineisto sisältää käsinkirjoitettuja ja koneella kirjoitettuja lauluja sekä eri juhlatilaisuuksiin tehtyjä riiminkronikoita³⁹.

Tutkimusaineisto koostuu Ratilaisen julkaisemista Eino Kettusen lauluista. Suurin osa lauluista on julkaistu jo aiemminkin, mutta Ratilaisen toimesta ne on koottu samojen kansien sisään. Osan lauluista Ratilainen on säveltänyt Kettusen käsinkirjoitettujen tekstien perusteella, koska alkuperäiset nuotit ovat hävinneet. Eli kyseisiä lauluja Kettunen on esittänyt omilla keikoillaan, joko omin sävelin tai luultavammin kuplettiperinnettä noudattaen lainasävelmin.

Laulujen ajoittaminen on analyysissä ongelma. Suurin osa lauluista on koottu muistiinpanojen pohjalta ja viety Teoston tietokantaan vasta 1990-luvulla Ratilaisen toimesta. Laulujen ajoittaminen tapahtuukin tekstin sisällön perusteella, joka sotalauluja ja kieltolain aikaisia lauluja lukuun ottamatta asettaa suuria haasteita. Ajoitusta voidaan tehdä osittain muistiinpanojen pohjalta, jos niissä on päivämääriä. Samoin lauluvihkojen julkaisuvuosista voi tehdä ajoituksen, mutta tämäkään ei koske kuin 15 laulua, koska lauluvihkoja on säilynyt vain kolme. Tarkkaa ajoitusta ei kaikille lauluille siten voida antaa.

Kettusen muistiinpanoista löytyy vielä lisää julkaisemattomia lauluja, mutta Ratilaisen kirjojen laulut antavat jo riittävän tarkan kuvan Kettusen kannanotoista. Paikallaan on kuitenkin esittää kysymys Ratilaisen tarkoitusperistä ja valinnoista, joilla hän on lauluja kirjoihin koonnut. Kirjojen laulujen aiheet vaihtelevat kuitenkin paljon ja joukkoon mahtuu tiukkoja kannanottoja sekä vasemmiston että oikeiston politiikasta. Mitään linjanvetoa Ratilaisella tekstien valinnassa ei siten näytä olevan. Lisäksi muistiinpanot ja julkaisemattomat laulut tukevat kirjojen lauluissa olevia Kettusen kannanottoja.

Haastatteluaineiston käyttäminen tukee muuta aineistoa ja antaa laajemman näkökulman Eino Kettusen elämään. Haastattelujen tarkoitus on saada ensikäden tietoa Kettusen elämänvaiheista ja rakentaa siitä selkeämpi ja ehjempi kuva. Vaikka tutkimus ei ole

³⁹ Riimikronikka on riimitetty tarina jostain tapahtumasta tai henkilöstä.

henkilöhistoria, on analyysia mahdotonta suorittaa ilman mitään tietoa Eino Kettusesta henkilönä.

Päähaastateltava oli Eino Kettusen tytär Pirjo Valtonen. Aika kultaa muistot, joten haastatteluihin on syytä suhtautua varauksella. Negatiiviset asiat voivat jäädä taustalle ja esille nousta siloteltu kuva. Tämän takia haastattelut pyrittiin toteuttamaan avoimen haastattelun ilmapiirissä, jonka avulla pyrittiin nostamaan esille myös arat ja negatiiviset aiheet. Avoin haastattelu muistuttaa tavallista keskustelua, eikä haastateltavaa ohjailta tiettyyn suuntaan. Haastattelut pyrkivätkin avoimen haastattelun ilmapiiriin ja keskusteluun, mutta olivat toteutustavaltaan puolistrukturoituja haastatteluja. Haastateltavia saatettiin välillä muistuttaa haastattelijan apuna olevan tukilistan aiheista, jotta kaikki aiheet saatiin käytyä läpi.⁴⁰

Yksi haastattelu toteutettiin myös ryhmähaastatteluna, jossa pyrittiin kollektiivisen muistelun menetelmään. Tämän avulla haastateltavat saivat tukea toisistaan ja pystyivät yhdessä muistelemaan ja nostamaan esiin unohtuneita muistikuvia. Ryhmähaastattelulla pyritään suhteellisen vapaamuotoiseen keskusteluun ja siten samalla innostamaan haastateltavia puhumaan asioista, joita voi laajentaa myöhemmin.⁴¹

2.3 Tutkimusperinne

Kuplettiperinteestä on kirjoitettu varsin vähän. Alan perusteoksena voidaan pitää Reino Hirvisepän kuplettihistoriikka *Hupilaulun taitajia – Pasi Jääskeläisestä Juha Watt Vainioon* (1968). Teos esittelee keskeisimmät kuplettitaiteilijamme sekä historian kupletin saapumisesta Suomeen. Lauri Jauhiaisen *Kupllettimestarit ja mestarikupletit* (1985) on myös kuplettiperinteen esittelyä, mutta pääpaino on nuottijulkaisussa. Laura Henrikssonin musiikkitieteellinen Pro gradu -tutkielma *Juha Vainio kuplettiperinteen jatkajana* (2002) keskittyy Juha Vainion musiikilliseen tyyliin, mutta kertaa samalla myös kuplettiperinnettä ja kupletin historiaa. Tuoreimpana kupletteja sivuavana tutkimuksena se ottaa huomioon myös uudemman tutkimuksen ja on akateemisena tutkimuksena luotettavampi, kuin aikaisemmat yleisluonteiset teokset.

⁴⁰ Hirsjärvi 1997, 201-206; Eskola, Suoranta 1998, 87-88; Tuomi, Sarajärvi 2002, 77.

⁴¹ Eskola, Suoranta 1998, 95-98.

Kupletteja sivuavia teoksia on jo enemmän. Kari Kallioniemen ja Hannu Salmen *Porvariskodista maailmankylään* (1995) on yleiskatsaus populaarimusiikin historiaan, joka keskittyy kuitenkin enemmän ulkomaille kuin Suomeen. Sven Hirnin kirja *Sävelten tahtiin – Populaarimusiikki Suomessa ennen itsenäisyyttämme* (1997) antaa oivan kuvan kupletin ja populaarimusiikin noususta 1800-luvulla. Matti Hako ja Anneli Asplund ovat toimittaneet kirjan *Kansanmusiikki* (1981). Se sisältää monia hyviä yleisesityksiä kansanmusiikin ja siten myös kupletin historiasta. Varsinkin Hakon artikkeli *Murrosajan kansanlaulut* tukee hyvin Jauhiaisien ja Hirvisepän kirjoja.

Hyvinä yleisteoksina voidaan pitää myös Pekka Jalkasen ja Vesa Kurkelan kirjoittamaa *Suomen musiikin historia – Populaarimusiikki* (2003) sekä Peter von Baghin ja Ilpo Hakasalon *Iskelmän kultainen kirja* (1986). *Suomen musiikin historia* esittelee koko populaarimusiikin kentän, antaen siitä hyvän kokonaiskuvan. *Iskelmän kultainen kirja* taas perustuu henkilöhistorioiden esittelyyn. Semioottisen ja kirjallisuustieteellisen lähestymisen suomalaisiin lauluihin ja kupletteihin tekee Pirjo Kukkonen teoksessa *Ilon ja surun sointu* (1997).

Käsittelyluvuissa Maarit Niiniluodon *On elon hetki näin – eli miten viihteestä tuli sodan voittaja* (1995) on tutkimus sota-ajan viihteestä ja viihdyttäjistä. Juomalaulujen analyysissa keskeisiä kirjoja ovat Satu Apon kansanperinteen tutkimus *Viinan voima – Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin* (2001) sekä Pekka Gronowin artikkeli *Kieltolaki* kirjassa *Suomi soi 1 – Tanssilavoilta tangomarkkinoille* (2004). Lisäksi Merja Sillanpään *Säännöstelty huvi – Suomalainen ravintola 1900-luvulla* (2002) avaa alkoholikulttuurin tapoja suomalaisessa yhteiskunnassa.

Eino Kettuseen liittyvää kirjallisuutta ei juuri ole. Hirvisepän ja Jauhiaisien kirjoissa on lyhyet tiivistelmät Kettusen elämästä, mutta nekin jäävät vain muutama sivuun. Ainoat täysin Kettuseen keskittyvät kirjat ovat kaksi Kauko Ratilaisen kokoamaa nuottijulkaisua, jotka antavat erinomaisen kuvan Kettusen tuotannosta. Ensimmäiseen teokseen *Humoristisanoittaja, esittäjä ja säveltäjä Eino Kettusen ikkuna maailmaan* on myös sisällytetty pieni historiaosuus, joka tarjoaa jo hiukan paremman kuvan Kettusen elämästä.

Kulttuurintutkija Eija Komu on myös tutkinut Kettusen tekstejä muutamassa lehtiartikkelissa. Hänen antama kuva Kettusesta perustuu Ratilaisen, Hirvisepän ja Jauhiaisien kirjojen pohjalte,

joten uutta historiallista tietoa ne eivät anna. Artikkelit sisältävät kuitenkin tekstianalyttista tutkimusta useasta Kettusen kupletista ja sen myötä ne tukevat tämän tutkimuksen analyysia.

3. Kuplettitaiteilija Eino Kettunen

3.1 Juuasta maailmankansalaiseksi

Juuassa 13.5.1894 syntynyt Eino Kettunen⁴² on kuplettilaulajistamme jäänyt yllättävän vähälle huomiolle. Yhtenä syynä tähän voidaan pitää Kettusen luonteenomaista vaatimattomuutta. Kansan syvistä riveistä ponnistanut Kettunen oli tyypillinen kansanhumoristi, jonka laulut käsittelivät maaseutuelämää ja häntä pidetäänkin oivana rahvaan elämän kuvaajana.⁴³

Eino Kettusen isä Antti Juho Kettunen oli ammatiltaan nahkuri.⁴⁴ Isältään Kettunen peri saman ammatin, mutta ei hankkinut siinä elantoa. Kettusta voisi luonnehtia sekatyömieheksi, joka toimi elämänsä aikana monissa eri ammateissa. Kettunen vietti nuoruutensa Juuassa, mistä muutti Viipuriin 12.7.1915.⁴⁵ Juuan vuosinaan hän kirjoitti tekstejä sanomalehtiin, sekä piti lauluiltoja ja näytteli Juuan työväenyhdistyksessä. Kansakouluaikaan hän nousi koulukavereiden suosioon taidokkaalla huuliharpun soitollaan. Myös muut Kettusen veljeksistä olivat taiteilijaluonteita ja harrastivat monenlaista musisointia. Yhdessä he mm. järjestivät Einon lauluiltoja työväen- ja palokunnan talolla. Ennen Viipurin vuosiaan Kettunen asui hetken myös veljensä luona Pietarissa, missä hän hankki kehystäjän ammatin. Samalla hän oppi auttavan venäjän kielen taidon.⁴⁶

Viipurin ja Pietarin vuosien aikana Eino kävi edelleen usein Juuassa, josta hän löysi ensimmäisen vaimonsakin, johon oli tutustunut jo nuorena. Hilja Maria Keto oli kotoisin Juuan kirkonkylästä, mistä hän Einon perässä muutti Viipuriin. Viipurissa he kihloutuivat

⁴² Juuan Ev-lut srk:n lastenkirja, JoMA.

⁴³ Ratilainen 1996, 1; Hirvisepä 1969, 111.

⁴⁴ Juuan Ev-lut srk:n rippikirja, JoMa.

⁴⁵ Juuan Ev-lut srk:n rippikirja. Juuan kirkkoherranvirasto

⁴⁶ Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005; Irma Hännisen ja Otto Kettusen haastattelu 16.3.2005; Kirjeenvaihto, Juuka-seuran kotiseutuarkisto, Juuka.

Kedon muistelujen mukaan vuosien 1915 ja 1916 vaihteessa. Viipurin vuosinaan Eino oli töissä liikeapulaisena ja kehystäjänä. Pariskunta asui ilmeisesti ns. susiparina aina vuoteen 1918, jolloin he avioituivat. Hiljan Viipurin vuosista ei ole paljon tietoja. Todennäköisesti hän harjoitti ompelijan tehtäviä, sillä siitä ammatista hän myöhemmin ansaitsi elantonsa. Voi myös olla, että hän toimi vain kotiäitinä, vaikkei heillä vielä lapsia ollut.⁴⁷

Eino sairasteli monella tavalla koko elämänsä ajan. Lapsena hän sairasti trakooman⁴⁸, jonka seurauksena hänen näkönsä oli varsin huono. Kouluaikoina muut lapset auttoivat Einoa lukemalla läksynsä ääneen, sillä koulukirjojen pientä tekstiä oli vaikea lukea. Myöhemmin näkö huononi entisestään ja johti mm. siihen, että Kettunen pystyi lukemaan vain vaivoin käyttäen apunaan silmälaseja ja suurennuslasia. Näön huonontumista voi hyvin seurata Kettusen laulujen käsikirjoitusten suurenemisena iän karttuessa.⁴⁹

3.2 Sisällissodan arvet

Vuoden 1917 aikana Suomen poliittinen ilmapiiri kiristyi huomattavasti. Maatalouslakot, elintarvikemellakat ja marraskuun yleislakko johtivat vähitellen kansan kahtia jakaantumiseen. Yleinen turvattomuus sekä oman armeijan ja järjestysvallan puute johti aseellisten järjestyskaartien perustamiseen. Paikalliset työväenjärjestöt perustivat punakaarteja jo toukokuussa 1917, mutta varsinainen kaartien perustaminen alkoi toden teolla vasta marraskuun yleislakon aikana. Kaartien perustamista vauhditti ammatillisen keskusjärjestön SAJ:n lokakuun lopulla antama kehoitus punakaartien perustamisesta. Porvariston puolella suojeluskuntien kokoaminen alkoi kevään 1917 maatalouslakkojen jälkeen. Tammikuun alussa 1918 senaatti sai eduskunnalta valtuudet ryhtyä toimenpiteisiin lujan järjestysvallan luomiseksi maahan. Senaatti julisti suojeluskunnat hallituksen joukoiksi 25.1.1918 ja varsinaiset sotatoimet alkoivat 27.1.1918 Helsingissä ja Viipurissa.⁵⁰

Viipurissa Eino Kettunen oli liittynyt punakaartiin 28.1.1918. Hänelle oli kerrottu, että työväentalo tarjoaa kaupungin hätäaputoita. Työväentalolla oli kuitenkin ilmoitettu, että

⁴⁷ Karjalan Maa 10.1.1967; Ruskealan srk:n rippikirja, MMA.

⁴⁸ Trakooma on tarttuva, krooninen sidekalvontulehdus, joka aiheuttaa sarveiskalvon sumentumisen.

⁴⁹ Elsa Keurulaisen haastattelu 2003; Eino Kettusen muistiinpanoja. Yksityiskokoelma. Maaninka.

⁵⁰ Hentilä 2000, 104 - 105.

jokaisen talolle tulleen täytyi liittyä punakaartiin. Valtiorikosoikeuden pöytäkirjan todistuksen mukaan Kettunen oli liittynyt punakaartiin, juuri työn ja palkan takia. Kysymys on Kettusen omasta lausunnosta, joten täyttä varmuutta liittymisen motiiveista ei voida saada. Kuulusteluissa hän on voinut yrittää kaunistella asioita, mutta toisaalta hänellä ei varmaan ollut niin suurta huolta kohtalostaan, sillä hän ei toiminut punakaartissa kuin muonittajana. Samoin kuulustelujen aikana kesäkuussa 1918, oli valkoinen terrori vähentynyt huomattavasti, vaikkakin kesäkuun teloitusten painopiste oli juuri vankileiripaikkakunnilla. Joka tapauksessa valtiorikosoikeuden myötä summittaiset pikateloitukset olivat lähes loppuneet. Pöytäkirjan lausunnon mukaan Kettunen antoi siivon ja rehellisen kuvan. Lausunnossa mainitaan lisäksi, että hänen kertomuksensa teki luotettavan vaikutuksen. Tämän perusteella myös Kettusen omia lausuntoja voidaan pitää suhteellisen pitävinä.⁵¹

Sodan alussa Kettunen toimi muonanjakajana Syvälahdessa. Todistuksensa mukaan hän ei ollut rintamalla sotimassa, eikä hän toisaalta siihen olisi kyennytäkään huonon näkönsä takia. Maaliskuussa 1918 Kettunen oli saanut kahden päivän loman, jonka aikana hän oli hoidattanut silmiään. Samalla lomalla 4.3.1918 hän avioitui Hilja Maria Kedon kanssa, kunnes palasi takaisin Syvälähteen kirjurin tehtäviin. Kettunen karkasi rintamalta ja antautui 29.4.1918 Aleksanterin kasarmilla. Viipuri oli vallattu kolme päivää aikaisemmin, joten ilmeisesti hän piileskeli muutaman päivän ennen antautumistaan. Ehkä syynä oli pelko valkoisten kostotoimista.⁵²

Sodan vielä raivotessa herättiin päämajassa ajatukseen, että vankien määrä tulee kasvamaan huomattavasti sodan loppua kohti tultaessa. Maaliskuussa esillä oli kenttäoikeuksien perustaminen, mutta voimassa olleen lain mukaan tämä olisi edellyttänyt sotatilaa ulkovallan kanssa. Vaasan senaatin juristien kannan mukaan punavangit tuli tuomita yleisen rikoslain perusteella tavanomaisissa tuomioistuimissa. Maalis-huhtikuun vaihteessa kävi kuitenkin selväksi, etteivät hovioikeudet pystyisi käsittelemään näin suurta syytemäärää. Vankien lopullisesta kohtalosta päätettiin kuitenkin vasta toukokuun 16. päivänä, jolloin annettiin lakiesitys valtiorikosoikeuden perustamisesta. Laki vahvistettiin toukokuun lopulla. Rangaistusperusteina käytettiin rikoslain säännöksiä valtionpetoksesta, mutta johtajien kohdalla kysymyksessä oli säännökset maanpetoksesta.⁵³

⁵¹ Valtiorikosoikeuden akti, KA; Paavolainen 1967, 192 – 194.

⁵² Hentilä 2000, 116; Valtiorikosoikeuden akti, KA; Ruskealan srk:n rippikirja, MMA.

⁵³ Manninen 1993, 463 – 466.

Eino Kettunen tuomittiin valtionrikosoikeudessa 13. elokuuta 1918 avunannosta valtiopetokseen kolmeksi vuodeksi kuritushuoneeseen. Tämän lisäksi hän menetti kansalaisluottamuksen viideksi vuodeksi, mikä merkitsi myös äänioikeuden menettämistä kyseiseksi ajaksi. Kettusen tuomio alistettiin kuitenkin 20. kesäkuuta 1918 säädetyn lain alaiseksi, mikä mahdollisti punavankien enemmistön päästämisen leireiltä heti tuomion jälkeen. Laki oli säädetty suuren vankimäärän paineessa. Tämän lain nojalle Kettuselle määrättiin vain viiden vuoden ehdonalaisuus. Venäjän kielen taidolla ei näytä pöytäkirjan mukaan olleen mitään merkitystä tuomioon.⁵⁴

Ennen vapautumistaan Eino Kettunen oli kolme ja puoli kuukautta vangittuna Aleksanterin kasarmin vankileirillä. Leirillä hän kärsi ravinnonpuutteesta ja punataudista, jonka myöhemmin epäiltiin edesauttaneen Parkinsonin taudin puhkeamista vanhuusiässä. Vankilavuosien koettelemuksista Kettunen ei myöhemmin puhunut. Ilmeisen arat asiat tallentuivat kuitenkin lauluun *Vangin laulu*⁵⁵, jossa Kettunen todennäköisesti kirjoittaa itsestään ja ikävästään kotia kohtaan. Samoin ensimmäinen kuuluisa iskelmä *Villiruusu*, on ilmeisesti valmistunut vankilavuosien aikaan. Vankila-aika lienee kuitenkin jättänyt Kettusen katkeraksi valkoista Suomea kohtaan. Monet laulut puhuvat herrojen metkuista ja toilailuista, mutta joukossa on myös vasemman puolen kritisointia. Kettusen tytär muistelee Einon olleen sosiaalidemokraatti, joka mielellään kävi muun muassa kuuntelemassa Väinö Tannerin puheita sekä seuraamassa vappumarsseja. Puoluekirjaa hän ei silti missään vaiheessa omistanut.⁵⁶

3.3 Kiertueella tivolin mukana

Sisällissodan jälkeen Kettuset muuttivat takaisin Juukaan, jossa he saivat vuonna 1920 tyttären, Helgan. Varsinaisen yhteiselämänsä nuori pariskunta vietti Lieksassa, jossa Einolla oli yhdenmiehen kirjasitomo. Eino teki myös lauluja ja kierteli esittämässä niitä ympäri Suomea. Hilja oli kotiäitinä sekä toimi sivutoimisena ompelijana. Vuonna 1922 Hilja sai

⁵⁴ Manninen 1993, 466; Valtionrikosoikeuden akti, KA.

⁵⁵ Ratilainen 2004, 162 – 163.

⁵⁶ Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005; Irma Hännisen ja Otto Kettusen haastattelu 16.3.2005; Elsa Keurulaisen haastattelu 2003.

tyttären, joka ei kuitenkaan ollut Einolle. Ilmeisesti Einon kiertueen aikana alkunsa saanut lapsi oli syynä avioeroon. Korkein oikeus antoi Eino Kettusen haasteesta avioeron Hiljasta 7.12.1927. Myöhemmin Eino ei pitänyt mitään yhteyttä entiseen vaimoonsa, mutta tytärtään Helgaa hän kuitenkin tapasi säännöllisesti. Hilja itse vaikenen eron syistä Karjalan Maan haastattelussa. Hän totesi vain, etteivät sydämet sykkineet samassa tahdissa. Todelliseksi syyksi hän mainitsi Einon ”rallattelun”, eli laulujen sepittämisen ja kiertue-elämän.⁵⁷

Juusta Eino Kettunen muutti Ruskealaan 20.10.1928, missä oli kirjoilla noin vuoden. Ruskealasta hän muutti Viipuriin 4.11.1929, vaikka ilmeisesti hän asui Viipurissa jo heti vuoden 1922 jälkeen. Toisen vaimoonsa Kettunen tutustui koe-esiintymisessä. Eino oli hakenut sanomalehti-ilmoituksella säestäjää itselleen, jolloin hän tapasi kitaraa soittavan Kerttu Vääntisen. Vääntinen oli tapaamishetkellä 17-vuotias, joten tapaaminen on tapahtunut Viipurissa vuosien 1923 ja 1924 aikana. Suhde oli alkuun herättänyt ennakkoluuloja ja esimerkiksi Kertun äitiä oli kauhistuttanut ajatus kiertue-elämästä taiteilijan kanssa, mutta lopulta hänkin oli sopeutunut ajatukseen. Naimisiin Kerttu ja Eino menivät vasta 5.2.1929. Ilmeisen pitkän seurusteluajan syynä oli Einon vireillä ollut avioero. Ensimmäisen yhteisen lapsensa he saivat 24.12.1931.⁵⁸

1930-luvulla Kettunen työskenteli Suomen tivolissa. Hänen lisäksi Tivolin esiintyjinä toimivat muun muassa Rafu Ramstedt, Veikko Sato ja Kusti Kupila. Kaikilla kyseisillä kuplettitaiteilijoilla oli oma kuplettitelttansa, joissa esitykset tapahtui tiettyä maksua kohtaan. Kettunen oli nimennyt oman telttansa laulunäyttämöksi, joka kuvastaa kuplettien olevan pienoisenäytelmiä. Esiintyminen tapahtui vain tivolin kesäkiertueilla. Talvella Kettunen esiintyi ravintoloissa, eri yhdistysten iltamissa ja radiossa. Erilaiset järjestöt tilasivat häneltä riiminkronikoita, joita hän kiersi juhlatilaisuuksissa esittämässä.⁵⁹

⁵⁷ Juuan srk:n rippikirjat, Juuan kirkkoherranvirasto; Ruskealan srk:n rippikirja, MMA. Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005; Karjalan Maa 10.1.1967.

⁵⁸ Ruskealan srk:n rippikirja, MMA. Viipurin tuomiokirkon srk:n rippikirja, MMA; Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005.

⁵⁹ Mattila-Lahtinen 1983, 60; Lehtileike, Juuka-seuran kotiseutuarkisto, Juuka.

Eino Kettusen laulunäyttämö

Lähde: Juuka-seuran kotiseutuarkisto

Kuvassa Kettunen on ilmeisesti yhdessä säestäjänsä kanssa. Rahastajan luukulla on tytär Helga, joka kiersi Einon mukana kesäisin. Säestäjän henkilöllisyys ei ole tiedossa. Kettunen lupaa yleisölleen lähes varmat laulut. Laulunäyttämön seinässä lukee: *”Laulaja Eino Kettunen laulaa tässä teltassa 8 laulua kerrallaan. Tämä nauruohjelma vaihtuu usein.”*

Talvisodan syttyessä Eino Kettunen oli jo 45-vuotias, eikä siten joutunut rintamalle sotimaan. Hänen näkönsä oli myös jo niin heikko, ettei hänestä rintamamieheksi olisi ollut. Kettunen siirrettiin talvisodan jälkeen 12.10.1940 nostoväen toiseen luokkaan, mikä tarkoitti vapautusta rauhanajan palveluksesta. Talvisodan alussa Kettusen perhe muutti evakkoon sukulaisten luokse Keski-Suomeen. Suolahdessa Kettuset asuivat osuuskaupan johtajan luona, joka oli Einon veljentyttären mies. Talvisodan loppumiseen saakka perhe majaili Suolahdessa, missä Eino toimi osuuskaupan ravintolan vahtimestarina sekä piti lukuisia lauluiltoja. Talvisodan jälkeen Kettuset muuttivat Helsinkiin.⁶⁰

⁶⁰ Kantakortti, KA; Lehtileike, Juuka-seuran kotiseutuarkisto, Juuka.

3.4 Valtionpetturista sotilaiden viihdyttäjä

Ennen jatkosotaa sotilaallisessa johdossa uutta sotaa pidettiin täysin mahdollisena⁶¹ ja siihen varauduttiin paremmin myös viihteen puolella. Sosiaalidemokraattien järjestösihteeri kapteeni Kalle Lehmukselta tehtiin Marsalkka Mannerheimin toimesta pääesikunnan sanomatoimiston päällikkö joulukuussa 1940. Hänen tehtävänsä oli uudelleen järjestellä tiedotustoiminta, jonka myötä hän vieraili oppia ottamassa myös Saksan propagandaministeriössä. Lehmus ymmärsi, että mahdollisessa uudessa konfliktissa positiivisen mielialan synnyttäminen olisi vaikeampaa kuin talvisodassa. Hänen johdolla perustettiin Valtion tiedotuslaitoksen viihdytysosasto kesäkuussa 1941.⁶²

Viihdytysosaston tehtävänä oli mm. viihdytyskiertueiden järjestäminen, taiteilijoiden rekrytoiminen, viihdytysmateriaalin, lehtien, radioiden ja laulukirjojen hankkiminen niin rintamalle kuin sotasairaaloihin. Valtion panostus viihdytysosastolle oli huomattava myös rahallisesti. Alkupääomana se sai 800 000 markan määrärahan radioiden, kenttäpostikorttien ja laulukirjojen hankkimiseen sekä kuukausittain 480 000 markkaa muuta viihdytystoimintaa varten. Lisäksi Puolustusministeriö myönsi 100 000 markkaa kuukaudessa kiertuetaiteilijoista aiheutuneisiin kuluihin.⁶³

Alussa puolustusvoimien viihdytyskiertueen alaisena toimi 150 hengen viihdekomppania, mutta vuoden 1944 tammikuussa viihdytystoimiston listoilla oli jo 539 ihmistä ja yhteensä kiertuehenkilöitä tilastoitiin 1730. Komppanian runkona toimi asevelvolliset taiteilijat, jotka komennettiin Päämajan käskykirjeellä viihdytystoimiston käyttöön.⁶⁴

Eino Kettunen oli ilmeisesti vapaaehtoinen rintamataiteilija, sillä hän kuului nostoväen toiseen luokkaan. Toisaalta hänet on tietysti voitu komentaakin käskykirjeellä palvelukseen, mutta vanhana ja vähemmän tunnettuna taiteilijana hän oli todennäköisesti vapaaehtoinen. Myös pääsääntöisenä esiintymispaikkana toimineen Karhumäen tivolin henkilökunta oli tuttua Suomen tivolin ajoilta, joten hakeutuminen Karhumäkeen oli varmasti helppoa. On myös mahdollista, että Janne Sariola vanhana tuttu tarjosi Kettuselle paikkaa tivolistä.

⁶¹ Hentilä, 2000. 191-192.

⁶² Niiniluoto 1995, 21.

⁶³ Niiniluoto 1995, 21-22.

⁶⁴ Niiniluoto 1995, 23.

Tivolin alkuaikoina ohjelmasta vastasivat juuri Sariolan suhteiden kautta Karhumäkeen tulleet viihdyttäjät.⁶⁵

Kiertuelaisia kontrolloivat ja valvoivat tiedotusosasto, ohjelmatoimisto ja valistusupseerit. Lisäksi viihdytystoimiston oli hankittava esiintyjistä Valtiollisen poliisin lausunto ennen kuin he pääsivät sotatoimialueelle. Epäämisen syynä oli yleensä poliittinen epäluotettavuus, joten Kettusen kohdalla voidaan arvella epäämisen olleen lähellä hänen aikaisemman vankilatuomion johdosta. Kettusesta ei kuitenkaan sota-arkistossa ole Valtiollisen poliisin henkilötietomappia, joten hänen toimiaan ei ole pidetty tarpeeksi merkittävinä. Poliittisesti epäluotettavia henkilöitä hylättiin lopulta vain muutamia ja yleensä epäämisen syynä olikin henkilön olemattomat lahjat ja huonot suositukset viihdytystoimintaan. Jos Kettunen taas oli kutsuttuna Sariolan puolelta, niin tuskin hänestä on edes lausuntoja kysytty.⁶⁶

Kettusen päätoiminen paikka jatkosodan aikana oli Karhumäen tivoli.⁶⁷ Tivoli oli erillisasemassa verrattuna muihin rintamateattereihin. Se oli enemmänkin yksityinen tivoli, vaikkakin viihdeosaston alainen. Tivoli perustaja Janne Sariola oli käynyt kovan kamppailun tivolioikeuksista Suomen Aseveljien Liiton kanssa. Aseveljien Liitto oli mm. vedonnut aatteelliseen taustaan sekä siihen, että Sariola haki tivolistä vain yksityistä liikevoittoa. Tivolin toiminta alkoi kevättalvella 1942 ja viihdytystoimiston alaiseksi se otettiin lokakuun 1942 ja joulukuun 1943 väliseksi ajaksi. Ilmeisesti Aseveljien liiton vihjailut yksityisistä liikevoitoista saivat aikaan arvosteluja, jotka johtivat tivolin siirtymiseen viihdytystoimiston käyttöön. Joka tapauksessa tivoli oli ainut Itä-Karjalassa voittoa tuottava yksityinen liikeyritys.⁶⁸ Kettunen tallensi Karhumäen tivolin tapahtumia kuplettiin *Karhumäen laulu*. Hän kuvaa tivolin ohjelmaa seuraavasti:

Ohjelmaa on jokaiselle: voimistelu, sirku-pelle, teatterit, capareet ja vapaa-
näytökset, on myös tanssi-taitureita, laulajia, taikureita, railakkaasti soitto
raikuu, katsomoissa nauru kaikuu. Ilo siell' on joka ilta irrallaan, siksi sinne
linjoiltakin pompitaan.⁶⁹

⁶⁵ Korpela 1991, 129; Irma Hännisen ja Otto Kettusen haastattelu 16.3.2005.

⁶⁶ Niiniluoto 1995, 30; Häyrinen 1995, 40,43.

⁶⁷ Lehtileike, Juuka-seuran kotiseutuarkisto, Juuka; Korpela 1991, 196.

⁶⁸ Korpela 1991, 122 - 124; Niiniluoto 1995, 94; Mattila-Lahtinen 1983, 17.

⁶⁹ Ratilainen 2004, 39.

Karhumäessä Kettunen toimi kabareeteatterin tähtenä. Tivolialueella toimi huvinäyttämö, joten ilmeisesti myös sen lavalla Kettusta on nähty. Karhumäen tivoli teki myös rintamavierailuja, jolloin Kettusen rooli on todennäköisesti ollut kiertueen johtaja ja juontaja. Tivolin lisäksi hän toimi aseveli-iltojen ja rintamakiertueiden juontajana ja on siten toiminut samaa tehtävää todennäköisesti myös tivolissa. Kettusen kaltaisista taiteilijoista, jotka juontojen välissä lauloivat, soittivat ja esittivät muuta ohjelmaa, oli rintamalla muutenkin suuri pula.⁷⁰

Sotien jälkeen Kettuset asettuivat vakituisesti Helsinkiin. Perheeseen syntyi toinen tytär vuonna 1946. Taiteilijaelämä ei kuitenkaan ollut niin rahakasta kuin voisi olettaa. Nelihenkinen perhe asui vuokralla pienessä yksiössä, isompaan ei ollut varaa. Eino sai pieniä korvauksia Teostolta ja teki tilauksesta kronikoita eri tilaisuuksiin, kun taas vaimo Kerttu toimi ravintola Fennian vesikassana sekä Marimekolla arkistonhoitajana. Erilaiset sairaudet ja lopulta Parkinsonin tauti johtivat Einon kiertue-elämän loppumiseen. Viimeisinä vuosinaan hän kuitenkin oli vielä töissä Aros-Puvulla, jossa toimi hihaprässärinä. Laulujen tekoa hättäsikin entisestään huonontunut näkö, ja viimeistään Koskelan sairaskotiin viimeiseksi elinvuodekseen joutuminen lopetti laulujen tekemisen. Eino Kettunen kuoli Helsingissä 15.8.1964.⁷¹

3.5 Esiintymistyyli ja yhteistyö muihin taiteilijoihin

Kuplettiperinteen jatkajana Eino Kettunen käytti samoja esiintymismetodeja kuin edeltäjänsäkin. Hän loi itselleen tunnistettavan tyylin, josta ihmiset muistivat ja tunsivat hänet hyvin. Yksi tärkeimmistä tekijöistä oli lähimenneisyyden ja paikallishistorioiden tarkka tulkinta. Jokaiselle esiintymispaikkakunnalle valmistui uusia lauluja, jotka tosin oli sävelletty vanhoille sävelmille. Idea oli vanha jo aikaisemmilta kuplettilaulajilta, jotka mielellään käyttivät lainasävelmiä. Tarkoitus oli saada yleisössä tuttavallinen ja innostunut mieliala, joka mahdollisti yhtymisen kertosäkeiden laulantaan, koska sävelmä oli tuttu. Maalaiskunnasta lähteneenä Kettunen pysyi suutarina lestissään, saavuttaen huomattavaa menestystä ja

⁷⁰ Häyrynen 1995, 42; Mattila-Lahtinen 1983, 20; Uusi Suomi 2.10.1989.

⁷¹ Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005; Helsingin ev.-lut. srk:n keskusrekisteri.

huomiota maaseudulla. Hän kierteli usein maaseudulla pitäen omia lauluiltojaan, eikä yrittänytkaan lauluissaan säätyläisalueelle^{72, 73}.

Tunnetuin piirre Kettusen esiintymisissä oli se, että hän näytti tuntevan erinomaisesti jokaisen esiintymispaikkakuntansa viimeisimmät juorut ja tapahtumat. Tivolin mukana kiertäessään Kettusella oli tapana saapua esiintymispaikkakunnalle ennen muita taiteilijoita ja kysellä kylän asiantuntijalta kylän tapahtumista. Kyseinen asiantuntija oli sentraalisantro. Kettusen maineen levitessä sentraalisantroa ei enää niin usein tarvittu, sillä paikkakuntalaiset olivat jo odottamassa omine juoruineen ja tarinoineen Kettusta. Imatralla kiertäessä myös virkavalta avusti Kettusta laulujen aiheissa. Poliisit kuskasivat Kettusta esiintymispaikoille ja antoivat mielellään ilmi ilkeivallantekijät ja muut rötöstelijät, joista Kettunen pystyi lauluja tekemään. Usein laulunaiheet olivat kuitenkin täysin mahdottomia laulettavaksi, sillä moni esimerkiksi yritti Kettusen laulun avulla kostaa naapurilleen. Ne asiat jotka hän hyväksyi laulettavaksi esitettiin hänen mukaansa laulamalla ”*epäkohdista naurettavaan sävyyn ja hyväpuolista kehuvaan tyyliin*”.⁷⁴

Kettunen teki suurimman osan teksteistään kansansävelmien ja niin sanottujen vapaiden sävelten pohjalta. Yksi syy oli sävelmien tuttuus ja kuplettilauluperinne sekä varmasti myös se, että Kettunen ei ollut niin lahjakas säveltäjänä kuin sanoittajana. Hän oli itseoppinut soittaja, joka ei todennäköisesti hallinnut normaalia nuotitusta. Kappaleet hän sävelsi korvakuulolta ja merkitsi sävelien pituudet joko lyhyellä tai pitkällä viivalla. Yleensä hän käytti kanteletta säveltäessään. Muita hänen soittimiaan olivat mm. hanuri, fleksatoni ja huuliharppu, jonka soittamisen hän osasi erittäin hyvin.⁷⁵

⁷² Hirvisepän kuvaamaa säätyläisaluetta suhteessa kuplettiperinteeseen voidaan tarkastella sivulla seitsemän olevan taulukon perusteella

⁷³ Hirvisepä 1969, 9-10, 111-112.

⁷⁴ Ratilainen 1996, 3; Hirvisepä 1969, 112; Lehtileike, Juuka-seuran kotiseutuarkisto, Juuka. Irma Hännisen ja Otto Kettusen haastattelu 16.3.2005.

⁷⁵ Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005; Lehtileike Juuka-seuran kotiseutuarkisto, Juuka; Eino Kettusen muistiinpanoja. Yksityisarkisto. Maaninka.

Kuva 1. Kettunen naisen roolissa.

Kuva 2. Kettunen isä Stalinina

Lähde: Juuka-seuran kotiseutuarkisto

Lähde: Juuka-seuran kotiseutuarkisto

Kuplettien tulkintaan kuuluu vahvasti näytteleminen osana laulujen esittämistä. Kettusella näyttelemisen rooli esiintymisessä korostui jo hänen tivolikiertueen esiintymispaikassa, jonka hän oli nimennyt laulunäyttämöksi. Kettusella oli esiintymisasusteita moniin erilaisiin tilanteisiin. Hän vaihtoi esityksen aikana vaatteita useasti kulloiseenkin rooliin sopiviksi. Kuvasta 1 huomaa Kettusen eläytymisen rooliinsa. Kettusen esittämillä naisilla rinnat oli tehty kumipallon puolikkaista sekä meikatut kasvot. Erilaisia peruukkivaihtoehtoja oli monia ja vaatteet olivat todennäköisesti peräisin vaimon komerosta.⁷⁶ Kettusen sodanajan kuuluisin hahmo oli ”isä Stalin desanttina” (Kuva 2). Tässä roolissa hän käytti desantin vaatteita,

⁷⁶ Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005.

irtonenää sekä peruukkia ja viiksiä. Myös Pietarissa opittu venäjänkielen taito saattoi olla apuna kyseisessä roolissa. Kettunen itse kuvasi Stalinin roolia seuraavasti:

Naamiointi tekee minut erehdyttävästi Stalinin näköiseksi, koska kerran Viipurissa eräs venäläinen sotavanki oli pudottaa puusylyksensä minut nähdessään ja soperteli kauhuissaan, että hän aivan luuli itse Stalinin seisovan vieressä.⁷⁷

Kettunen teki yhteistyötä monien eri taiteilijoiden kanssa. Monet artistit ja säveltäjät tilasivat Kettuselta tekstejä tai todennäköisemmin käyttivät jo valmiita tekstejä omissa lauluissaan. Monesti muut taitelijat vierailivat Kettusilla parantamassa maailmaa ja tekemässä yhdessä kappaleita. Yksi tärkeimmistä yhteistyökumppaneista oli iskelmälaulaja-näyttelijä Jorma Ikävalko, joka nousi kansan tietoisuuteen elokuvassa Rovaniemen markkinoilla. Eino Kettusen lauluista tunnetuimmaksi hän teki Joensuun Ellin sekä Ievan polokan. Yhteensä Ikävalko lauloi levyllä 94 laulua, joista 19 oli Kettusen sanoittamaa. Joensuun Ellin pohjalta oli lisäksi suunnitteilla pitkä elokuva, jonka pääosassa olisi ollut Ikävalko. Ohjaaja Toivo Särkkä hylkäsi ajatuksen nähtyään Ikävalkon, Esa Pakarisen ja Reino Helismaan esiintymisen Tapanilan työväentalolla. Joensuun Ellin sijasta syntyi elokuva *Rovaniemen markkinoilla*. Ikävalkon ja Kettusen kohdalla voidaan puhua varsin läheisestä yhteistyöstä. Myös Toivo Kärki oli yhteistyössä Kettusen kanssa ja sävelsi seitsemän levyllä päätynyttä Kettusen tekstiä.⁷⁸

Kettusen taitelijaystäväillä oli tapana tuoda mukanaan pullo jaloviinaa, jota sitten porukalla maisteltiin. Kettunen joi hyvin vähän ja hänen oma juominen rajoittui lasilliseen. Kuplettiperinteen jatkajana Kettunen kuitenkin kirjoitti myös paljon juomalauluja, joukossa muun muassa kieltolakia kuvaavia kupletteja. Syytä juomalaulujen suureen määrään ei voida hakea henkilökohtaisista syistä, mutta ehkä juuri kuplittilauluperinne juomalauluineen sai myös Kettusen niitä kirjoittamaan. Tietysti yleisö odotti kuplettitaiteilijoilta tietynlaista musiikkia ja juomalaulut ovat aina olleet suuren väestön suosiossa. Myös yhteiskunnan

⁷⁷ Lehtileike, Juuka-seuran kotiseutuarkisto, Juuka.

⁷⁸ Kurkela 2003, 369; von Bagh ja Hakasalo 1986, 210-211. Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005; Suomen Äänitearkisto ry. 16.1.2008 <<http://www.yle.fi/levysto/firs/index.htm>>

kuvaaminen lauluissa kuuluu kuplettien perinteisiin Kettusen laulut ottivat myös vahvasti kantaa ajankohtaisiin tapahtumiin ja hän seurasikin aktiivisesti yhteiskunnan asioita.⁷⁹

Täyttä varmuutta yhteistyön laajuudesta muihin taiteilijoihin ei kuitenkaan voida antaa. Lauluissa on joka tapauksessa monia eri säveltäjiä, mutta tekstien saantitavasta ei ole tietoa. Siitäkään ei ole varmaa tietoa tekikö Kettunen suoraan tilauksesta kappaleita esimerkiksi Georg Malmstenille, vai päätyivätkö sanat säveltäjille jotain muuta reittiä pitkin.⁸⁰

Suurimmaksi osaksi Eino Kettunen teki kiertueitaan yhdessä säestäjänsä kanssa. Yksi Kettusen säestäjistä oli harmonikkataiteilija Armas Piispanen. Itseoppineena oma soittotaito ei ilmeisesti riittänyt esiintymistarpeisiin asti. Muita taiteilijoita kiertueilla ei ollut, eikä hän muutenkaan ollut innokas luovuttamaan laulujaan muiden käyttöön. Poikkeuksen tekevät jo mainitut taitelijat, mutta myös Einari Ketola eli korpraali Möttönen, joka oli sotien jälkeen tärkeä yhteistyökumppani.⁸¹

3.6 Kettusen kupletit – kvantitatiivinen tarkastelu

Kettunen oli hyvä historiankuvaaja, jolla riitti laulunaiheita monesta eri asiasta. Maaseutuelämän kuvaamisen lisäksi hän kirjoitti monia lauluja Suomen kaupunkien elämästä, antaen Viipurille erityisaseman. Esityksiin kuuluivat erilaiset valssit ja jenkat ja jopa lausuntarunotkin. Kettusen tuotantoon kuului myös monia lehdissä ilmestyneitä mainostekstejä.⁸²

Viihdyttäjän rooli vaati jatkuvaa uudistumista ja useat tekstit olivat tilaustyötä. Tällä voidaan selittää poliittisten tekstien aiheiden vaihtelua pasifismista ja vasemmistohenkisyydestä sota-ajan yltiöpatioottiseen propagandaan. Ohjelmiston uusiutuminen vaati tiivistä ajan tapahtumien seuraamista.⁸³

⁷⁹ Henriksson 2002, 7-9; Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005; Ks. esim. Ratilainen 2004, 19-20 ja 50-51.

⁸⁰ Äänitearkisto ry. 16.1.2008 <<http://www.yle.fi/levysto/firs/index.htm>>

⁸¹ Kurkela 2003, 352. Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005; Irma Hännisen ja Otto Kettusen haastattelu 16.3.2005.

⁸² Ratilainen 1996, 2; Hirviseppä 1969, 112.

⁸³ Komu, ”Kuljen maailman raittia rallattain” – Eino Kettusen kuplettiprofiilista. Musiikin suunta. Musiikin suunta 1/2007.

Yhteensä aineistossa oli 218⁸⁴ laulua, joista 105 nousi sisällönanalyysin avulla tarkempaan tarkasteluun. Lauluista muodostettiin kolme pääluokkaa eli sotalaulut, yhteiskunnalliset laulut ja juomalaulut. Pääluokat jaettiin alaluokkiin, jolloin niitä pystyi analysoimaan tarkemmin. Kaikki kupletit, jotka päättyivät analyysiin kuvaavat jollain tavalla yhteiskuntaa. Sotalaulut ja juomalaulut voisivat siis olla myös alaluokkana yhteiskunnallisille lauluille, mutta niiden tematiikka on selkeästi erilainen suhteessa muihin yhteiskunnallisiin lauluihin.

Käsitellyssä aineistossa luokitukset menevät ristiin monelta osin. Kun tarkempaan analyysiin päätyi 105 laulua, sopi niistä moni useampaan pääluokkaan. Pääluokkien sisällä myös alaluokat menivät ristiin monin paikoin.⁸⁵ Sotalaulut jakautuivat teeman mukaan viiteen erilliseen alaluokkaan. Juomalauluissa jakautuminen tapahtui viiteen luokkaan ja yhteiskunnallisissa lauluissa neljään alaluokkaan.

Pääluokat

Sotalaulut	31
Juomalaulut	35
Yhteiskunnalliset laulut	53
Yhteensä	119

Yhteiskunnalliset laulut ovat enemmistönä, mutta myös sotalauluja voidaan pitää yhteiskunnallisina lauluina. Omassa luokassaan niiden analyysi saadaan kuitenkin yhtenäisemmäksi. Yhteiskunnallisten laulujen herraviha-osio tukee hyvin sotalauluissa esiintyvää kommentointia sota-ajan poliitikkoja kohtaa. Juomalaulut taas voidaan nähdä selkeimmin omana ryhmänään, jotka keskittyvät alkoholikulttuurin kuvaamiseen varsinkin maaseudun osalta. Prosentteja laulujen määrästä suhteessa toisiin, ei voida esittää, koska kokonaismäärä 105 lisääntyy laulujen ristikkäisyyden takia. Eli sama laulu voidaan luokitella sisältönsä takia jopa kaikkiin kolmeen luokkaan. Alaluokkien kvantitatiivinen analyysi tehdään kyseisten käsittelylukujen alussa.

Käsitelty aineisto antaa hyvä kuvan Kettusen tuotannosta, vaikka monet hänen kirjoittamansa laulut eivät ole saaneet virallista julkaisua hänen elinaikanaan. Kettusen lauluista ei ole

⁸⁴ Ks. liitteet 1,2,3 laulujen jakautumisesta.

⁸⁵ Ks. sivu 13, jossa sisällönanalyysin ristikkäisyyttä pohditaan tarkemmin.

levytetty kuin 58⁸⁶, joka suhteessa kirjoitettujen laulujen määrään on vähäinen. Tätä selittää hänen tapansa tehdä monia niin sanottuja tilapäiskupletteja sentraalisandralta saamien tietojen perusteella, joita ei myöhemmin muualla esitetty.

4. Laadullinen analyysi

4.1 Sotalaulut

4.1.1 Kettusen sotalaulujen ajallinen jakautuminen

Kettusen sotalaulut on ryhmitelty ajallisesti kolmeen luokkaan. Talvisodan ja välirauhan aikaiset laulut, jatkosodan aikaiset sekä Lapin sodan ja sotien jälkeinen aika. Sotien jälkeisiä lauluja otettiin käsittelyyn huomioimatta laulujen tekoajankohtaa. Toisin sanoen joukossa on lauluja, jotka on tehty vuosia sotien jälkeen. Tällä ei kuitenkaan näytä olevan vaikutusta kannanottoihin, sillä kaikki sotien jälkeiset tekstit noudattavat samaa linjaa. Samalla lauluista saa yhtenäisen jatkumon aina 1950-luvulle ja kylmän sodan kuvauksiin saakka. Valintaperusteena kuitenkin oli se, että laulut ottivat jollain tavalla kantaa sotaan tai vahvasti siihen liittyviin ilmiöihin, kuten esimerkiksi sotakorvauksiin.

Sotalauluja käsittelemässäni aineistossa oli yhteensä 32. Varsinaiseen tarkasteluun päätyi 31 laulua, sillä laulu *Selvinpäin* sisälsi laulun *Pimennyksen aikainen laulu Viipurista* säkeistöt. Taulukosta ilmenee laulujen ajallisen jakautumisen.

Sotalaulujen ajallinen jakautuminen

Talvisodan aikaiset laulut	5
Jatkosodan aikaiset laulut	13
Sotien jälkeiset laulut	11
Ei ajoitusta	2
Lauluja yhteensä	31

⁸⁶ Suomen äänitearkisto ry. 16.1.2008. <<http://www.yle.fi/levysto/firs/index.htm>>

Tuotannon volyyymi oli suurimmillaan jatkosodan aikana, jota selittää Kettusen kuuluminen viihdytysjoukkoihin. Tämä mahdollisti ja viihdytysjoukkojen jäsenenä myös velvoitti laulujen tekemiseen. Sotien jälkeisellä ajalla on myös paljon lauluja, mutta tämän syynä on ajanjakson pituus. Talvisodan aikaiset laulut taas ovat vähemmistössä, koska tänä aikana Kettunen ei vielä toiminut rintamataiteilijana. Kun ottaa huomioon jatkosodan pituuden, voidaan olettaa, että lauluja oli huomattavasti enemmän. Kaikkia ei varmasti kirjattu ylös ja ne syntyivät todennäköisesti paikanpäällä kulloiseenkin tilanteeseen sopiviksi. Samoin lauluista on todennäköisesti ollut myös useita erilaisia versioita, mistä kertoo laulut *Selvin päin* ja *Pimennyksen aikainen laulu Viipurista*. Ajoitukset on tehty tekstin sisällön perusteella, sillä useat lauluista on julkaistu vasta Kauko Ratilaisen toimesta vuosina 1996 ja 2004. Vain muutamat laulut löytyvät Kettusen sota-aikana julkaistuista lauluvihoista.

Sota-ajan laulut ja iskelmät kertoivat kaukokaipuusta kotiin. Kaipuu, unelmat, ero ja nauraminen kuolemalle olivat sota-ajan iskelmien peruselementtejä. Myös kotirintamalla laulut kuvasivat samoja aiheita, jolloin ero ja jälleennäkeminen nousivat keskeisimmiksi aiheiksi. Yltiöromanttiset, intohimoiset ja lähes sairaskertomuksen tapaiset rakkaudennälästä kertovat iskelmät nousivat vastapainoksi kuolemanpelolle. Lauluista ja elämästä karsiutui epäoleellinen kahden pääasian, rakkauden ja kuoleman välillä. Yllättävää on, että propagandistiset ryssäntappajaviisut eivät nousseet suureen suosioon. Yhteiseen ja positiiviseen tulevaisuuteen tähtäävät romanttiset iskelmät kaipuineen olivat huomattavasti vetoavampia ja puhuttelevampia.⁸⁷

Laulujen aiheissa Kettunen oli enemmänkin vastakohta yleiselle linjalle, samoin kuin sota-ajan kuuluisin viihdyttäjä Kapteeni Reino Wilhelm Palmroth eli Palle. Palle oli kuuluisa vihollisen halventamisesta ja saksalaisten ihannoinnista, josta hän sai monta huomautusta ja oli jopa päämajassa asti nuhdeltavana. Iskelmien puolella Kettunen siis harrasti samantapaista tyyliä, muttei ollut aivan yhtä radikaali kuin Palle.⁸⁸ Ryssittelyä esiintyy jonkin verran, mutta enemmänkin kyseessä on pienimuotoisia pilkkalauluja. Saksalaisten ihannointia ei niinkään esiinny, mutta kylläkin vahvoja toiveita heidän voitoistaan. Mielenkiintoinen piirre lauluissa on myös suur-suomi ajattelu ja AKS-henkinen retoriikka, jonka myötä Kettunen on useaan otteeseen siirtämässä rajoja. Kansalaissodassa tuomitulle Aunuksen ja Vienen vapautuslaulut

⁸⁷ Niiniluoto 1995, 43 - 50.

⁸⁸ Jalkanen 2003, 328 – 331.

ovat erikoinen lisä. Suurimmaksi osaksi laulut ovat kuitenkin hengennostatuslauluja sotilaille sekä romanttisia iskelmiä ja kaukokaipuun ilmauksia.⁸⁹

4.1.2 Sotalaulujen teemallinen jakautuminen

Seuraava taulukko kuvaa laulujen jakautumista eri aiheiden mukaan.⁹⁰ Samalla taulukko kuvaa kyseisten laulujen syntyajankohdan, jolloin niiden sisältöä on helpompi analysoida. Lauluista seitsemän sopii toiseenkin luokkaan, mikä selittää laulujen määrän.

Sotalaulujen teemallinen ja ajallinen jakautuminen

	Talvisota	Jatkosota	Sotien jälkeen	Ei ajoitusta	Yhteensä
Saksan vaikutus		4	3		7
Propaganda	1	7			8
Kotirintama	5	1		2	8
Sotien jälkiselvittely			11		11
Sodan arki ja kaipaus		5			5
					39

Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat kuvaukset Saksan kanssa sotimisesta. Yhteensä kahdeksassa laulussa kuvataan Suomen ja Saksan suhteita, joko positiivisesti tai kielteisesti, riippuen ajankohdasta. Jatkosodassa Kettunen tekee positiivisia lauluja Saksasta, mutta muuttaa suhtautumisensa jatkosodan jälkeen. Saman aiheen käsittely täysin vastakkaisilla kannanotoilla antaa Kettusesta uuden ja jopa ristiriitaisen kuvan.

Toisessa luokassa esiintyvät propagandalaulut ovat pilkallisia lauluja venäläisistä tai hengennostatuslauluja Saksan kanssa sotimiseen. Lauluilla on selkeä tarkoitus, joko pilkata vastustajaa tai propagoida yhteisestä tulevaisuudesta Saksan kanssa. Luokan laulut ovat yhtä lukuun ottamatta jatkosodan aikana tehtyjä. Tämän selittää jälleen Kettusen toimenkuva

⁸⁹ Ks. esim. Ratilainen 2004, 94 ja 64.

⁹⁰ Ks. liite 1 sotalaulujen jakautumisesta.

jatkosodan aikana. Propagandalaulujen joukossa olevien niin sanottujen ryssittelylaulujen analyysia haittaa laulujen vähyys. Syynä on varmasti se, että kyseisiä ryssittelylauluja ei hyväksytty ylemmällä taholla, eikä niitä siten myöskään Kettusen lauluvihkoihin painettu. Lauluja on varmasti ollut esiintymisten yhteydessä enemmänkin, sillä Kettusella oli maine ryssittelijänä.⁹¹ Kettusen käyttämiä pilkkasanoja olivat muun muassa *ryssä*, *polsu*, ja *vanja*.⁹² Sodan jälkiselvittelyt alkavat heti sotien jälkeen. Kettunen kommentoi suorasanaisesti poliittisia oloja ja Suomen tulevaisuutta. Sodan jälkeinen aika ja muuttuneet suhteet Saksaan tuo esille Kettusen vapauden kirjoittaa mieleisiään lauluja. Sodan jälkiselvittelyn monet laulut ja pitkä aikaväli antaa selkeän kuvan Kettusen riippumattomuudesta.

Kotirintamalaulut kuvaavat sota-ajan Suomen kotioloja. Joukossa on muun muassa säännöstelystä kertovia lauluja sekä siirtoväen oloja kuvaavia lauluja. Kettunen kirjoittaa myös kipeistä aiheista, kuten sulhasen kuolemasta laulussa *Ruusuja haudalle*. Osittain samoja teemoja käsitellään luokassa sodan arki ja kaipaus. Erona on vain se, että nyt kertojainä on sodassa oleva sotilas. Tähän luokkaan kuuluu myös ainut sota-aikana levytetty kappale *Kirje Rintamalta*.⁹³

Niissä lauluissa, jotka sopivat useampaan luokkaan, on havaittavissa selkeitä yhteyksiä. Jatkosodan aikaiset saksalalaisten vaikutusta kuvaavat laulut sopivat propaganda tai pilkkalauluihin yhtä lukuun ottamatta. Samoin kaikki pilkkalaulut esiintyvät myös propagandalauluissa. Tämä osoittaa selkeän yhteyden propagandan ja venäläisten pilkkaamisen välillä. On myös huomioitava, että aineiston jatkosodan aikaiset saksalaisvaikutteiset laulut ovat lähes poikkeuksetta propagandistiseen tarkoitukseen tehtyjä.

4.1.3 Propagandalaulujen jatkosota

Talvisodan ja välirauhan aikaisissa lauluissa korostuu kotirintaman kuvakset, jotka keskittyvät siirtolaiskysymyksiin. Kolme laulua on osoitettu siirtolaisille, minkä lisäksi yksi laulu kuvaa Viipurin oloja sodan aikana. Kettunen siis käsittelee omaa evakkotaustaansa selkeästi laulujen

⁹¹ Jalkanen 2003, 331.

⁹² Ks. esim. Ratilainen 2004, 41, 94.

⁹³ Suomen Äänitearkisto ry. 16.1.2008. <<http://www.yle.fi/aanilevysto/firs2/kappale.php?Id=Kirje+rintamalta>>

kautta ja tekee siten tiliä tapahtuneesta. Tarvetta tai tilausta Kettusella ei esimerkiksi propagandalauluille talvisodan aikana ollut, mutta yksi laulu eli *Siirtolaisen laulu* voidaan luokitella pilkallisen tekstin takia tähän luokkaan. Talvisodan aikana Kettunen asui Suolahdessa, eikä toiminut siten viihdytysjoukoissa. Suurin osa tälle ajanjaksolle ajoitetuista lauluista onkin tehty sotien välisenä aikana. Kotirintaman kuvauksista mielenkiintoiseksi nousee ilman ajoitusta jäänyt *Ruusuja haudalle*⁹⁴. Se on ainoa laulu, jossa selkeästi käsitellään kuolemaa ja sen kohtaamista. Sodan kuvauksista löytyy kaukokaipuusta kertovia lauluja, muttei niissä kuolemaa kohdata.

Kettusen sodanajan laulujen volyymi on suurimmillaan jatkosodan aikana. Samalla myös laulujen kanta-aottavuus kasvaa. Talvisodan aikana Kettunen teki vain sotaa kuvaavia lauluja, jotka eivät olleet kanta-aottavia. Jatkosodan aikana viihdytyskomppaniaan liittyminen muuttaa selvästi laulujen sisältöä. Yleisesti jatkosodan aikaisesta viihteestä tehtiin siviileille ja sotilaille suunnattu mielipiteen muokkauksen ja mielialan hoidon väline. Sotilaat halusivat kuunnella kupletteja ja häitarinsoittoa sekä taikatemppuja ja huvittavia näytöskappaleita.⁹⁵

Viihdytyskomppaniassa Kettunen sivuutti vasemmistolaisen menneisyytensä ja asettui valtion virallisen kannan mukaiseksi laulajaksi. Suomen ja Saksan ennen jatkosotaa alkanut aseveljeys⁹⁶ ulottui vahvasti myös Kettusen lauluihin, jolloin hänestä tuli vahva saksalaisten sotaonnen tukija. Kolme laulua kertoo Saksan ja Suomen yhteisestä sotaonnesta, jonka myötä myös rajoja on tarkoitus siirrellä. Lauluissa Kettunen kuvaa Saksan ja Suomen voittoja ja on varma venäläisten selkeästä tappiosta. Venäläisten tappion myötä on tarkoitus luoda uusi Suomi, johon kuuluisi Vianan, Aunuksen ja Suomen yhteinen heimo.

Laulussa *Katastrof* Kettunen kommentoi ensimmäistä kertaa Saksan kanssa sotimista:

[1.] Stalin neuvoi kerran Molotoffia. ” Teeppäs Suomen maasta stroganoffia”. Molotoffi hätiköi viljalastinsa meille möi just kun Suomi Saksan kans’ veljenkättä löi. Tajuatko Stalini turha on touhusi Suomi nyt on suurempi ja vahvempi.

⁹⁴ Ratilainen 1996, 203.

⁹⁵ Jalkanen 2003, 319-322.

⁹⁶ Hentilä 2000, 192-193.

[5.] Itään suuntaa Saksa iskut voimakkaat, itään myöskin Suomen joukot voitokkaat. Polsut voittamattomat pakosalle painuvat, motissa on Moskova sekä Leningrad.⁹⁷

Ominaista laululle on ivallinen tyyli kuvata Josif Stalinia ja Vjatšeslav Molotofia, joiden suunnitelmat menevät pilalle, kun Suomi saa apua Saksalta. Saksan ja Suomen lyöminen veljenkättä luo laululle positiivisesti latautuneen vireen. Kettusesta yhteistyö Saksan kanssa näyttäytyy jopa ylevänä. Laulussa *Katkerä pala* Kettunen jatkaa varsinkin Stalinin haukkumista toteamalla, että ”Synnynnäinen ahneutesi taas sun petti Stalin, Suomen suhteen ainakin nyt ammuisti yli maalin”⁹⁸. Yksi Kettusen kuuluisimmista karikatyyreistä sota-aikana oli ”isä Stalinina” esiintyminen ja siten hänellä lienee ollut useita ivallisia kappaleita Stalinista.

Yhteinen sotataival huipentuu lauluissa *Nostomies* ja *Katkerä pala*. Kettunen kirjoittaa, kuinka ”Sini- sekä hakaristi nostetaan nyt tankoon, Käkisalmeen, Viipuriin ja Hankoon”⁹⁹. Sotataipaletta hän kuvaa seuraavasti, ”Ei Suomea ja Saksaa nujertaa polsu jaksa, on sotakansat molemmat maailman varmimmat”¹⁰⁰. Tekstit kuvaavat varsin selkeästi Kettusen kantaa Saksan kanssa sotimiseen. Hän pitää Saksaa vahvana sotamaana ja uskoo yhteiseen vahvaan tulevaisuuteen. Yhteisöllisyyden merkeiksi nousevat veljenkättä lyöminen sekä se, että molempien maiden liput nostetaan tasa-arvoisesti salkoon.

Kettusen propagandalauluista neljä sisältää halveksivaa kielenkäyttöä venäläisiä kohtaan ja siksi niitä voidaan pitää ns. ryssitelyviisuina. Halveksivaa ryssittelyä on esiintynyt varmasti useissa muissakin lauluissa, sillä on huomattavaa, että iskelmän ja kupletin puolelta ryssittelijöiksi nostetaan vain muutama tekijä eli Kettunen, Einari Palmroth, Matti Jurva ja Usko Kemppi.¹⁰¹ Neljän laulun perusteella kyseenalaista mainetta Kettunen on tuskin saanut.

Halventaminen tapahtuu lähinnä erilaisten pilkkanimien avulla, eikä aivan niin suorana kuin esimerkiksi Palmrothin *Silmien välliin* kappale julisti.¹⁰² Pilkkanimien lisäksi keskeisin ajatus

⁹⁷ Ratilainen 2004, 40-41.

⁹⁸ Ratilainen 1996, 62.

⁹⁹ Ratilainen 1996, 63.

¹⁰⁰ Ratilainen 2004, 94.

¹⁰¹ Jalkanen 2003, 331.

¹⁰² Jalkanen 2003, 331.

lauluissa on uusien alueiden valloitus ja venäläisten pakeneminen aina Aasiaan saakka. Aineiston suorasanaisin laulu *Nostomies* pilkkaa venäläisiä seuraavasti:

[1.] On väärin suutaan piestä, halventaa nostomiestä, mi astui kutsun saatuaan suojaksi Suomenmaan. Nyt meidän maata hamstraamaan ei polsu¹⁰³ pääse milloinkaan. Sen lähteissään jos taata ties tää Suomen nostomies!

[3.] Nyt päättyy ryssän riena, nyt Aunus sekä Viena yhteisen elintilan saa ja heimon kokoa; kun uudet kartat piirsimme ja vanhat rajat siirsimme, sen lähtiessään jo taata ties, tää Suomen nostomies!

[4.] Kun Suomi sodan voittaa, niin uusi onni koittaa; on Suomi suuri vapaa maa ja uutta Eurooppaa rakentaa. Kun entisiltä rajoiltaan saa Vanjat muuttaa Aasiaan; sen lähtiessään jo taata ties tää Suomen nostomies!¹⁰⁴

Laulu on kirjoitettu jatkosodan hyökkäysvaiheen jälkeen, jolloin pysähdyttiin asemasotavaiheeseen.¹⁰⁵ Kettunen kirjoittaa rajojen siirtämisestä ja karttojen piirtämisestä imperfektissä ja nostaa keskiöön yksittäisen sotamiehen. Laulun sanomasta muodostuu hengennostatuslaulu, jonka teksti on myös vahvasti linjassa Mannerheimin miekantuppipäiväkäskyn kanssa. Sekä laulussa että päiväkäskyssä puhutaan yhteisestä heimosta, joka tullaan vapauttamaan. Lisäksi molempien teksteissä on huomioitavaa hengennostatus tavalliselle sotilaalle. Mannerheim puhuu vapaussodan taistelijoista, talvisodan maineikkaista miehistä sekä yksinkertaisesti urhoollisista sotilaista. Kettunen taas käyttää sanaa nostomies, jonka hän näkee Suomenmaan turvana.¹⁰⁶

Myös laulussa *Katastrof* Kettunen ennustaa venäläisten pakenemisesta ja kirjoittaa, kuinka ”*Polsut voittamattomat pakosalle painuvat*”.¹⁰⁷ Mielenkiintoinen lisä *Katastrof*-laulussa on Kettusen itseironia. Hän käyttää viimeisessä säkeistössä pilkkanimeä myös suomalaisista. Kettunen kirjoittaa seuraavasti:

¹⁰³ Polsu tarkoittaa sodanaikaista haukkumanimeä bolsevikista

¹⁰⁴ Ratilainen 2004, 94.

¹⁰⁵ Hentilä 2000, 196-197.

¹⁰⁶ Suomen historian dokumentteja 1970, 420.

¹⁰⁷ Ratilainen 2004, 41.

Ken on bolscheviikkien liittolaisena, pidämme sen yhtä halpamaisena, se saa nähdä kauhukseen: tsuhna huhkii Aunukseen, tarraa Pietarissakin Vantkan kaulukseen.¹⁰⁸

Kettusen käyttämä *tsuhna*-sana tunnettiin Venäjällä varsinkin 1800-luvulla ja se sävyltään halventava nimi suomalaisesta talonpojasta. Nyt Kettunen käyttää negatiivista termiä hengennostatuksessa. Sana ryssä esiintyy Kettusen teksteissä vain kaksi kertaa ja varsinaisena haukkumanimenä käytetäänkin pääasiassa sanaa polsu.

Suomen ja Saksan sotaonnan korostamisen lisäksi Kettunen nojautui jopa AKS-henkiseen retoriikkaan, kun hän kuvailee karjalaisen heimon vapauttamista sortajan ikeestä. Itä-*Karjalaisen laulu*, joka lienee tehty jatkosodan alkukuukausina, jolloin suuria alueita vanhan rajan takaa oli jo vallattu, antaa Kettusesta jälleen uudenlaisen kuvan. Kettunen kuvaa suomalaisia vapauttajina ja kuulostaa siten AKS-henkiseltä¹⁰⁹. Hän kirjoittaa seuraavasti:

[1.] Karjalassa, kalevalan mailla, suomenheimo, vainonalainen, ain on ollut vapautta vailla aina vaani vaara salainen.

[2.] Suomalaisten tulo oli tänne aikakauden suurin tapaus, ilonkyynel siit' on silmissämme: Luojan kiitos, meill' on vapaus!

[4.] Vankileirit, piikkilanka-aidat tarpeetonna purkaisimme pois; kaikki muutkin edistyksen haitat, jotka meille vahingoksi ois!

[5.] Konsa meille rauhanpäivät koittaa, kotiin saamme miehet rajoilta; karjalainen laulavi ja soittaa, muistolaulut sankar-ajoilta.¹¹⁰

Kun myös kappaleissa *Katastrof* ja *Nostomies* käytettiin samanlaista retoriikkaa, voidaan puhua selkeästä linjan valinnasta, eikä yksittäisestä kannanotosta. Yhteistä kaikille on vapauttamisen tematiikka. Vapautuminen tapahtuu sortajan ikeestä, vankileireiltä ja ryssän rienasta, joka on vainonnut aina. Samalla muodostetaan yhteinen heimo, josta varsinkin itä-karjalaiset iloitsevat ilonkyyneleet silmissä. Yhteinen menneisyys ja heimo muodostavat suuren Suomen.

¹⁰⁸ Ratilainen 2004, 41

¹⁰⁹ AKS:n piirissä suomea ei pidetty kansallisesti täydellisenä valtiona ennen itäisten heimoalueiden vapauttamista. Lisäksi heimoajatteluun kuului alusta asti ”ryssäviha”. Ks. Eskelinen 2004, 56, 62.

¹¹⁰ Ratilainen 1996, 46.

Saksalaismyönteiset ja Suur-Suomi-aiheiset laulut ovat vahvasti ristiriidassa Kettusen aiemman elämän kanssa. Niitä olisi vaikea ymmärtää, jos Kettunen olisi toiminut yksityisenä kuplettien tekijänä eli ei olisi sitoutunut mihinkään organisaatioon. Lisäksi täytyy muistaa, että miekantuppipäiväkäskyn Suur-Suomi-julistus ja vetoaminen vuoden 1918 valkoisiin nähtiin hallituksessa olevien sosiaalidemokraattien puolella työväestöä loukkaavana.¹¹¹ Näin ollen ainut asia mikä voisi tukea Kettusen tekstejä ja todella kuvaavan hänen omia tuntojaan, on hänen oma evakkotaustansa. Katkerana menetetystä Viipurista hän saattaisi kyseisiä lauluja tehdä. Sodan jälkeen hän kuitenkin osoittaa halveksuntaa 30-luvun valkoista Suomea kohtaan.¹¹²

Onko ryssittelylauluissa kyseessä vain yleisen linjan noudattaminen, vai tekikö Kettunen kyseisiä lauluja omien ihanteidensa mukaan? Yleisesti ottaen propagandaiskelmät olivat sopusoinnussa maan virallisen linjan kanssa ja osoittivat, että tekijät olivat hyväksyneet sota-ajan retoriikan ja päämäärät. Valtion tiedotuslaitoksen ja päämajan virallisen propagandalinjan mukaan ryssittelyä tuli kuitenkin välttää. Samoin yleisradion linja oli, ettei vihollista tule halventaa. Ryssittelyä katsottiin osittain läpi sormien, mutta ylilyöntejäkin sattui. Saksalaisten liiallisesta ylistämisestä ja ryssittelystä talvisodan aikainen propagandaosaston päällikkö Majuri Einari Palmrothkin joutui päämajan ja Mannerheimin nuhdeltavaksi. Taustalla oli Palmrothin johtaman siviilijärjestön Propaganda-Aseveljien¹¹³ liiallinen ja ylilyöntejä pelkäämätön linja. Propaganda-Aseveljiä voidaankin pitää AKS:n ja IKL:n ideologisena henkireikänä propagandatoiminnassa.¹¹⁴

Valistusupseerit markkinoivat jatkosodan alussa miehistölle Suur-Suomi-aatetta sekä AKS-henkistä ryssävihaa ja kiihkeää heimoaatetta.¹¹⁵ Tämä ei kuitenkaan näyttänyt vaikuttaneen, sillä propagandistiset ryssäntappajaviisut eivät sodan aikana nousseet suosioon, vaan jäivät kuriositeeteiksi. Rintamasotavaiheen aikana ryssittely ja saksalaisten ihannoiti väheni huomattavasti. Asemiesillat ja revyyt alkoivat noudattaa valtion tiedotuslaitoksen siviilipropagandan teemoja.¹¹⁶ Samaan linjaan mukautui myös Kettunen laulussa *Ajankohtainen*. Laulu on tehty sodan loppupuolella ja on sävyltään neutraali. Ryssistä on

¹¹¹ Hentilä 2000, 195.

¹¹² Ks. esim. Ratilainen 1996, 272; Ratilainen 2004, 168.

¹¹³ Propaganda-Aseveljet oli välirauhan aikana perustettu siviilijärjestö, joka toimi aluksi Valtion tiedotuslaitoksen ja sitten päämajan viihdytystoimiston alaisena.

¹¹⁴ Jalkanen 2003, 330-333, 321.

¹¹⁵ Jalkanen 2003, 334; Lehtinen 2004, 192.

¹¹⁶ Niiniluoto 1995, 50.

tehty venäläisiä ja Saksaa vain autetaan sodassa sekä toivotaan Suomen irtoamista sodasta. Samalla laulu ennakoi Kettusen tyylin täydellistä muuttumista rauhan jälkeen.¹¹⁷

4.1.4 Propagandasta kaukokaipuuseen ja kotirintaman kuvauksiin

Sota-ajan iskelmälliset tekstit olivat kommunikaatiota, jossa rintamalta kaivataan kotiin tai rakastetun luo. Myös lohdutusta ja mahdollista kuolemaa pohdittiin laulujen sanoin. Karjala muodostui iskelmien aiheeksi jatkosodan aikana. Talvisodan jälkeen aiheesta haluttiin vaieta VTL:n varovaisen linjan vuoksi, mutta viimeistään jatkosodan sotamenestys ja Mannerheimin miekantuupipäiväkäsky päästivät Moskovon rauhan patoutuman ulos. Syntyi joukoittain Karjala-aiheisia iskelmiä, kuten *Iltä Kannaksella*, *Laatokan laineilla* ja *Retki Kauko-Karjalaan*.¹¹⁸

Varsinaista Suur-Suomi-arvoa Karjala-aiheisilla lauluilla ei nähdä, vaikka ne onkin helppo liittää sekä siirtolaiskysymykseen että Suur-Suomi-propagandaan. Laulut lienevätkin syntyneen suurimmaksi osaksi spontaanisti, sillä suurin osa Karjala-iskelmistä oli harrastajasäveltäjien tekemiä. Karjala synnytti tavallaan uuden populaarimusiikin genren, romanttisen iskelmäkarelianismin. Tässä genressä valloitettu karjalainen alue otettiin haltuun ja tehtiin samalla valloitetut paikkakunnat kotirintamalle rakkaiksi ja tutuiksi. Hyvänä esimerkkinä tästä on George de Godzinskyn Äänisen aallot, joka tosin sodan jälkeen joutui Suur-Suomi aiheisena soittokieltoon.¹¹⁹

Joidenkin iskelmien tekstit joutuivat kielletylle listalle, eikä niitä Yleisradiossa soitettu. Jotkin kappaleet taas olivat niin sanottuja aitoja korsuelämän kuvauksia, kuten Erkki Tiesmaan *Eldankajärven jää*. Kyseisen kappaleen tekstiä muokattiin useaan otteeseen ja esimerkiksi sanat ”*Ei ryssällä heiniä*” muutettiin muotoon ”*Ei hevosilla heiniä*”.¹²⁰ Kettusen Suur-Suomi-aatteesta kumpuavat laulut on nähtävissä selkeinä propagandalauluina, joihin ne onkin luokiteltu. Tosin tekoajankohtansa ja aiheittensa puolesta ne liittyvät vahvasti iskelmäkarelianismin henkeen.

¹¹⁷ Ratilainen 2004, 4-5.

¹¹⁸ Niiniluoto 1995, 43; Jalkanen 2003, 334.

¹¹⁹ Jalkanen 2003, 334; Niiniluoto 1995, 46.

¹²⁰ Niiniluoto 1995, 47.

Muut Kettusen Karjala-aiheiset laulut keskittyvät siirtolaiskysymyksiin, mikä johtunee hänen omasta evakkotaustaan ja Viipurin menettämisestä. Kyseisiä lauluja ovat *Laulu Viipurin siirtoväelle*, *Siirtolaisten laulu* ja *Siirtolaisen muistoja*. Kettusen Karjala-aiheisista lauluista paistaa selvä katkeruus menetetyistä Karjalasta. Talvisodan jälkeen syntyneet *Siirtolaisen laulu* ja *Siirtolaisen muistoja* kuvastavat hyvin Kettusen tunteja. *Siirtolaisen muistoja* kertoo kullatuista muistoista ja menetetyistä unelmista, kun taas *Siirtolaisen laulu* on suorasukaisempi ja katkerampi tilitys.¹²¹ *Siirtolaisen muistoissa* Kettunen rakentaa kuvaa menetystä Karjalasta:

[1.] Karjalan kansaa kaikkialla näkee, no meitähän riittää nyt minne vain. Mie olen itsekin sitä siirtolaisväkeä ja laulelen menneitä muistojain. Karjalan paistia ei saada maistaa kun vingu sakkolan possutkaan. Piirakat pitää nyt räystäällä paistaa, ei lämmitä kirvulaiset tossutkaan.

[2.] Karjalan rannoilla uiminen maistoi, mut täällä sitä aivan kuin pelkäämme. Terijoen hiekoilla hipiämme paistui ja uusnahka saatiin myö selkäämme; Tanssien praasniekat vietimme Salmiss, Suojärven sultsinat syötiinh myö. Tultua työst oli kylpykin valmis, a vieras nyt vihtoo ja löylyä lyö.¹²²

Kettunen rakentaa tekstillään kuvaa taianomaisesta paikasta, jossa kaikki oli hyvin. Esille nostetaan karjalaisen ja ortodoksisen perinteen ilmiöitä, kuten karjalan paisti, sultsina ja praasniekka. Myöhemmin lehtihaastattelussa Kettunen nostaa ainoana sota-ajan lauluna kyseisen kappaleen esille, mikä osoittaa hänen suhdettaan kappaleeseen.¹²³ Myös kappaleessa *Laulu Viipurin siirtoväelle* muistelemineen on samanlaista, mutta kohteena on vain Viipuri.

Siirtolaisen laulussa Kettusella on katkerampi suhtautuminen menetettyyn alueeseen. Hän toteaaakin, että ”*Siirtolaisna kuljeskelen nyt; Bolsu ryösti synnyinseutumme, poltti kirkkomme ja koulumme*”.¹²⁴ Hänen on vaikea hyväksyä tapahtunutta ja talvisodassa kärsittyä tappiota. Kappale onkin ainoa, jossa Kettunen jollain tavalla kommentoi talvisodan tapahtua. Toisessa säkeistössä hän toteaa, että ”*meille jäi vain nimi sankarin*”.¹²⁵ Kyseinen laulu on luokiteltu

¹²¹ Ratilainen 1996, 118-119. 211-213.

¹²² Ratilainen 1996, 212-213.

¹²³ Lehtileike, Juuka-seuran kotiseutuarkisto, Juuka.

¹²⁴ Ratilainen 1996, 211.

¹²⁵ Ratilainen 1996, 211.

tekstinsä perusteella propagandalauluihin ja näin ollen se onkin ainoa talvisodan aikainen propagandalaulu.

Romantiikka ja kaipuuta uhkuvia kappaleita syntyi sotien aikana suuri joukko. Kahden pääasian, rakkauden ja kuoleman välistä karsittiin kaikki epäolennainen ja intohimoiset lähes sairaskertomuksen omaiset iskelmät nousivat kuoleman vastapainoksi.¹²⁶ Georg Malmstenin levyttämä ja Kettusen sanoittama *Kirje rintamalta*¹²⁷ kuvaa juuri näitä tunteita: ”*Sun jätän Herran haltuun tällä kertaa, ja kirjekuoren suljen suudelmin, ei maailmassa niiden päivien vertaa, joit’ ennen vietin luonas’ armahin.*”¹²⁸

Myös kappaleissa *Laulu-kirje* ja *Sotapojan heilat* nostetaan esille rakkaus ja kaipaus. *Laulu-kirje* on sanoiltaan lähes identtinen kappaleen *Kirje rintamalta* kanssa, kun taas *Sotapojan heilat* kohdistaa humoristiset rakkauden osoitukset usealle kotirintamalle jääneelle rakkaalle. Se voidaankin lukea humoristiseen, ronskiin ja mielialaa ylläpitäviin sotalauluihin.¹²⁹ Näitä olivat myös muun muassa Matti Jurvan *Ihminen älä hermostu*, jossa miehiä valmistettiin kotona odottaviin vieraisiin lapsiin sekä Godzinskyn *Hymyillen* ja *Katupoikien laulu*. Iskelmien eroottisuus oli aikaisemmin ollut tabu ja nyt se pääsi purkautumaan esiin muun muassa monenlaisten kiertoilmausten avulla, kuten esimerkiksi Kalle Väänäsen *Iso Iita*.¹³⁰

Kotirintamalle suunnattuja lauluja syntyi talkoo- ja kansanhuoltopropagandan merkeissä. Niillä ei kuitenkaan nähdä olleen suurta merkitystä ja siviilipropaganda hoidettiin lehdistön sekä Puolustusvoimien ja Aseveliliiton hallinnoiman Finlandia-Kuvan lyhytfilmien avulla. Viihdyttäjistä talkoopropagandan kautta esiin nousivat muun muassa Matti Jurva laulullaan *Kahvikullan ylistys* sekä Eero Väre jenkallaan *Korttitaitoa*. Enimmäkseen iskelmät jäivät kuriositeeteiksi ja enemmän talkoohenkisempiä ja sitä kautta vaikuttavampia olivat Pallen radiorevyyt.¹³¹

Kettusen kotirintaman kuvaukset ajoittuvat yhtä lukuun ottamatta talvisodan tai välirauhan aikaan. Lisäksi kaksi laulua kotirintaman kuvauksista ovat ajoittamattomia. Kotirintaman kuvaukset vaihtelevat iloisista juomalauluista aina hautajaislauluun. *Ruusuja haudalle* onkin

¹²⁶ Niiniluoto 1995, 48-49.

¹²⁷ Suomen äänitearkisto ry. 16.1.2008. <<http://www.yle.fi/levysto/firs/index.htm>>

¹²⁸ Ratilainen 1996, 73.

¹²⁹ Ratilainen 2004, 62-64. Ratilainen 2004, 140-143

¹³⁰ Niiniluoto 1995, 49; Jalkanen 2003, 335.

¹³¹ Jalkanen 2003, 334.

ainoa kappale, jossa Kettunen käsittelee kuolemaa ja sodan julmuutta suoraan. Sen teksti on kirjoitettu minä muotoon ja kertojana toimii sulhasensa menettänyt morsian.

Kun kuulin sulhoni kaatuneen, niin haudalleen mä vein. Sen kauniin morsiusseppeleen min häitä varten tein. Mä öin ja päivin hänt odottelin ja vastaanottoa valmistelin; nyt varmasti tiedän sen, missä hän on ja aina luokseen toivon.¹³²

Jurvan ja Väreän tapaisia kansanhuollollisia lauluja löytyy myös Kettuselta. *Sota-ajan joulu* on humoristinen tarina joulusta ja sen suurista puutteista. Kettunen toteaa, että joulun ollessa ovella ostoksille mentiin korttipakka povella. Tämän lisäksi hän luettelee monia puutteita, mitä tavallisessa perheessä sota-ajan jouluina koettiin. Kettunen kertoo poliittisista oloista, että joulupukkia ei näkynyt, koska se pelkäsi pommitusta ja politrukkia. Viimeinen säkeistö on kuitenkin ironinen tunnustus kansanhuollolle sen työpanoksesta. ”*Kiitos sulle kansanhuolto korvike-varttikilosta! Alkoa en viitsi kiittää liian kalliist’ ilosta.*”¹³³

Kansanhuollollisia toimia kuvataan myös laulussa *Hakaniemen silakkajonossa*. Laulu on enemmänkin laulunäytelmä, sillä säkeistöjen välissä on puherooleja. Laulun tapahtumat sijoittuvat silakkajonoon, jossa ihmiset kommentoivat ajanoloja. Ihmiset epäilevät muita mustanpörssin kaupoista ja ihmettelevät joillakin olevan enemmän pisteitä ostokorteissa. Valtion mämmi saa myös haukut, samoin kuin kansanhuolto: ”*Eräs tuumaili, että vähemmän meidän kansamme laihtuisi, jos vieläkin tiuhemmin huoltoherramme vaihtuisi.*”¹³⁴

Laulussa *Kotirintaman terveiset* kerrotaan tarkemmin kotona tapahtuvista asioista. Laulu on kuplettiperinteen mukainen humoristinen kuvaus, jossa alkoholilla on myös keskeinen osa. Kettusen mukaan naisväelle kelpaa ravintolassa ukko kuin ukko, minkä lisäksi heidän on nyt ”*pakko oppia saksaa*”¹³⁵. Saksalaisten ja suomalaisen siviiliväestön suhteita tutkinut Marianne Junila toteaa, että saksalaisen sotilaan ja suomalaisen naisen seurustelun heikko sanasto osoittaa, ettei kovin ylevistä tunteista välttämättä ollut kysymys. Ympäristö piti

¹³² Ratilainen 1996, 203.

¹³³ Ratilainen 1996, 231.

¹³⁴ Ratilainen 1996, 22-23.

¹³⁵ Ratilainen 1996, 82-82.

saksalaisten lupauksia uskovia ja saksan kieltä ymmärtämättömiä naisia joko houkkina tai huonoina. Todellisia rakkaussuhteitakin kuitenkin syntyi yli kielimuurin.¹³⁶

Vain kahdessa muussa laulussa Kettunen tuo esille saksalaisten sotilaiden ja suomalaisten naisten suhteet. Laulussa *Välirauhan alkuaikoina* Kettunen kirjoittaa, kuinka ”*Raastoi rintaani ja sydämelle paha tek’, kun kuulin, että saksalaiset Ellin veivät vek!*”.¹³⁷ Laulussa *Muistellaan mennehiä* hän toteaa vain, että ”*Ne saksalaiset Toisenlinjan-Ellin veivät pois ja juorutaan, ett’ Annelikin sinne mennyt ois ja Kaarina ja Sirkka-Liisa sekä Liisa pien ja Ros-Mari myös sinne löysi tien.*”¹³⁸ Laulun sanat eivät kuitenkaan ole suoranainen kannanotto saksalaisten mukaan lähteneille naisille. Laulussa esiintyvät naiset ovat sota-ajan iskelmiä ja laulun pääteema onkin muistella sota-ajan viihdyttäjiä.¹³⁹

Sota-aikana vallinneesta tanssikiellosta Kettunen ei suoraan mainitse mitään. Lauluissa *Selvin päin* ja *Kotirintaman terveiset* Kettunen tuo kiertoteitse esille tanssikiellon:

Meill’ on raittiusviikkoa veitetty, viety viinat ja viihdykkeet, ukkomiehet on heikoiksi tiedetty, heilt’ on kielletty kiihdykkeet.¹⁴⁰

Ruokaa ja viinaa ken vielä on saanut ei juuri kaipaile jazzia, sen joka tääl’ oli laiskana maannut raivannut täältä on ratsia.¹⁴¹

Maassa vallinneen täydellisen tanssikiellon olisi luullut saavan ohjelmallista iltamatoimintaa järjestäneeltä Kettuselta osakseen suurempaa huomiota, varsinkin kun salatanssien järjestäminen oli erittäin suosittua. Sota-aikana vain hääpari sai tanssia yhden tanssin vieraiden seuratessa vierestä. Jatkosodan pitkittyessä tanssikielto sai aikaan voimakkaita vastalauseita ja kiellettyjä nurkkatansseja järjestettiin usein. Tanssikielto kesti lopulta sodan loppuun saakka ja jopa vähän sen ylikin.¹⁴²

¹³⁶ Junila 2000, 272.

¹³⁷ Ratilainen 1996, 284.

¹³⁸ Ratilainen 1996, 148-149.

¹³⁹ Kukkonen 1997, 223.

¹⁴⁰ Ratilainen 2003, 134.

¹⁴¹ Ratilainen 1996, 82.

¹⁴² Niiniluoto 1995, 40-42.

4.1.5 Lapinsota muuttaa kannanottoja

Jatkosodan jälkeen Kettusen kannanotot kääntyvät täysin pääläelle. Samoin Suomen valtiokin kääntää poliittisen suuntauksensa pois Saksasta. Suomi teki välirauhan Neuvostoliiton kanssa 19.9.1944 ja lupautui samalla lopettamaan yhteydet Saksaan, sekä poistamaan saksalaiset Suomesta.¹⁴³

Valtion tukeminen vaihtui sodanaikaisten vallanpitäjien mollaamiseen. Tämän ajan laulut eivät ole valmistuneet minkään järjestön alaisena, joten kannanottoja voidaan pitää suhteellisen luotettavina ja Kettusen omina näkemyksinä asioihin. Hyökkäys jatkosodan aikaisia toimia kohtaan tapahtuu voimakkaimmin laulussa *Sytä ja seurauksia*. Laulun tekoajankohta ajoittuu vuoden 1945 touko-elokuun välille, joten jatkosodan tapahtumat ovat tuoreessa muistissa. Laulun kolmannen, viidennen ja kuudennen säkeistön sanat ovat varsin suorat:

[3.] Ei Saksa käynyt joukkojansa heti poistamaan vaan monin tavoin tuhotöillä alkoi loistamaan. Suursaaren maihinnousu oli Saksan häpiä ja saivat siitä kalloihinsa hiukan läpiä.

[5.] Pois Suomi livisti fasismin kidasta, vaikk’ on sen jälkiselvittely ollut hidasta: Kun toimenpiteet muuall’ ovat toisenlaiset, niin meillä istuu viroissansa sotasylliset.

[6.] Ei moni huomaa ett’ ois’ tehty vikapistoa ja jotkut vielä puolustavat Ristoa. Ei huomaa juuri tapahtuneen muutosta, kuin, ett’ on miesten paikoilla jo monta kuutosta.¹⁴⁴

Näiden säkeistöjen perusteella Kettunen on selvästi mielissään saksalaisten poishäätämisestä. Kolmannessa säkeistössä voidaan havaita selvää vahingoniloa saksalaisia kohtaan, varsinkin kun Lapin sota oli juuri päättynyt ja sen tapahtumat olivat kaikkien tiedossa. Laulun pääteema on kuitenkin kritiikki omia vallanpitäjiä kohtaan. Kettusen mielestä Suomen sodanaikainen johto on toiminut väärin ollessaan yhteistyössä Saksan kanssa ja hän kaipaa siten nopeita tuomioita, kuten viides säkeistö osoittaa. Samalla hän kritisoi niitä, jotka pitivät Risto Rytä syyttömänä ja on selvästi tyytymätön sen hetkiseen sotasyllisten tuomitsemattomuuteen. Vielä joulukuussa 1940 Kettunen piti Risto Rydin valintaa hyvänä asiana ja toteaa

¹⁴³ Nevakivi 2000, 213.

¹⁴⁴ Ratilainen 2004, 144 –146.

riiminkronikassaan, ettei valinta ollut hänen mielestään vikapisto.¹⁴⁵ Jatkosodan tapahtumat ja Saksan rinnalla taistelevien näyttää olevan syy kannan muuttumiseen.

Sotasyyllisyysoikeudenkäyntien jälkeen Kettunen on edelleen suorasanaisten kommentoijien saksalaisten ja suomalaisten aseveljeyttä laulussa *Kaikki alkaa ja loppuu*. ”Vaiti on nyt V-tykki, joka kauhua toi, - - Eikä enää komstrykki¹⁴⁶ täällä Suomessa soi. Natsi-valitusvirteen ei voi yhtyä, ei, vaikka johtajat hirteen kova kohtalo vei.”¹⁴⁷

Kettusen oma kelkka siis kääntyi vastustamaan jatkosodan aikaisia toimia, vaikka hän itse kuului organisaatioon, jossa valtion toimia tuettiin. Tämä ehkä kuvaakin hyvin hänen sitoutumattomuutta jatkosodan jälkeen ja siten vapautta kirjoittaa mieleisiään lauluja. Irrottautuminen sota-ajasta tapahtuu lopulta hyvinkin nopeasti ja suorasukaisesti. Mitään väliajanlauluja *Ajankohtaista* lukuun ottamatta ei ole olemassa, vaan suuntaa käännetään kerralla ja nopeasti.

Sytä ja seurauksia laulun kirjoittamisen aikoihin sotasyyllisyysoikeudenkäynti oli vasta suunnitteilla. Sotasyyllisten tuomitsemista ajoivat kiivaimmin kommunistit ja kansandemokraatit johtajinaan Kettusen mainitsemat Kuutoset. Kyseiset tahot olivat kampanjoineet sotasyyllisten rankaisemisen puolesta jo loppuvuodesta 1944 alkaen. Väliarhansopimuksen mukaan kommunistien toiminta oli sallittava ja jo syksyllä 1944 SDP:stä eronneet ns. Kuutoset toimivat pääarkkitehteina Suomen Kansan Demokraattisen Liiton perustamisessa. Lisäksi väliarhansopimuksen 13. artikla edellytti sotasyyllisten tuomitsemista.¹⁴⁸ Kettunen kommentoi kriittiseen sävyyn alkavia sotasyyllisyysneuvotteluja kappaleessa *Mitä tästä asiasta tuumitte*:

Sotasyyllisyysjuttuihin en minä puutu, en niitä ota tähän virtehen, sen verran sanon, etten siitä suutu, vaikka jonkun nostatte hirtehen. Atoomit ne kuitenkin maailmalla jauhaa, sellainen keksintö edistävi rauhaa, vai mitä tästä tuumitte, jotka minun lauluni kuulitte?¹⁴⁹

¹⁴⁵ Riiminkronikka, Uutiset 23.12.1940. Eino Kettusen muistiinpanoja. Yksityisarkisto. Maaninka.

¹⁴⁶ Komm zurück on saksalainen slaageri, iskelmä, jota laulettiin sota-aikana

¹⁴⁷ Ratilainen 2004, 32.

¹⁴⁸ Tarkka 1977, 74-77; Nevakivi 2000, 223-224.

¹⁴⁹ Ratilainen 1996, 147.

Jo kappaleessa *Syitä ja seurauksia* Kettunen ei peitellyt suhtautumistaan Risto Rytiiin, kun taas juuri ennen oikeudenkäyntejä hän kirjoittaa huomattavan radikaalisti. Edelleen tyyli on toteava, mutta viesti on selkeä. Jos joku tuomitaan, se voidaan samalla hirttääkin. Lause on kirjoitettu toteamuksena ja aivan kuin Kettusta ei oikeasti asia kiinnostaisi. Siltikin kannanotto on selkeä ja vieläpä kuolemantuomion puolesta käyttämällä sanoja ”*nostatte hirtehen*”. Sotasyyllisiksi epäiltyjen ja lopulta tuomittujen joukossa oli myös Väinö Tanner, jota Kettunen kävi sotien jälkeen kuuntelemassa. Kun Kettunen ei yksilöi hirttotuomion kohdetta vaan käyttää sanaa ”*jonkun*”, hän samalla tulee tuominneeksi oman poliittisen idolinsa.¹⁵⁰ Tässä valossa Kettusen positiivista suhdetta Tanneriin voidaan kyseenalaistaa. Sotasyyllisyysoikeudenkäynnit alkoivat vasta 15.11.1945 ja päätös niistä saatiin aikaiseksi 21.2.1946. Asiaa pitkitti epäselvyys 13. artiklan soveltamisesta ja selvyys asiaan saatiin vasta liittoutuneiden ulkoministerien kokouksessa Lontoossa elokuussa 1945.¹⁵¹

Myös toisessa hyvin keskeisessä sota-aikaa kritisoivassa laulussa saavat sotasyylliset osakseen kritiikkiä. Laulussa *Kaikki alkaa ja loppuu*, Kettunen esittää aluksi kysymyksen syyllisistä ja tuomitsee heidät lopussa.

[3.] Kaikkein kauheimmat kauhut Suomi kärsiä sai, myöskin Pohjolan sauhut kauan muistavi kai. Pienten kansojen vaivat aina vaan lisääntyä, kuolon miljoonat saivat, kenen lieene syy?

[4.] Rauhanrikkijat saavat kaikki tuomionsa, invalidien haavat myöskin huomionsa.¹⁵²

Laulu on Nürnbergin oikeudenkäyntien jälkeen, eli tässä vaiheessa oli Suomenkin sotasyylliset tuomittu, eikä Kettunen osoita heille edelleenkään myötätuntoa. Hän toteaa lopuksi, että ”*Ei nyt vankilaan viedä rauhanpuolustajaa, rauhan, onnen tietä kansa nyt taivaltaa*”.¹⁵³ Viittaako Kettunen sanalla ”nyt” sisällissodan aikaisiin tuomioihin, vai onko se vain riimittelystä käytetty lisäsana? Joka tapauksessa hän on tyytyväinen vallitsevaan tilanteeseen.

¹⁵⁰ Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005.

¹⁵¹ Tarkka 1977, 122-126; Nevakivi 2000, 218-219.

¹⁵² Ratilainen 2004, 34.

¹⁵³ Ratilainen 2004, 34.

Kettusen tiukkasanainen kritiikki sota-ajan poliitikkoja kohti mahdollistui sodan jälkeisessä tilanteessa, jossa kommunistien toiminta sallittiin, oikeistolaiset järjestöt lakkautettiin ja SKDL perustettiin vasemmistoryhmittymien koordinoitirenkaaksi. SKDL esittikin ensimmäisen suomalaisen kannanoton sotarikollisten tuomitsemisesta jo marraskuussa 1944. Kansandemokraateille jo sota Neuvostoliittoa vastaan oli rikos.¹⁵⁴ Kun julkinen järjestö esittää samansuuntaista kommentointia, on Kettusellakin ollut varmasti vapaampi ja sen myötä helpompi mahdollisuus kommentoida havaitsemiaan epäkohtia, tässä tapauksessa sotarikollisten tuomioita.

Kettunen tarttuu lauluissaan lähes kaikkiin suurimpiin sodanjälkeisen politiikan tapahtumiin. Sotasyyllisyysoikeudenkäynnit ja Saksan kohtalo eivät saaneet Kettuselta myötätuntoa, eikä sitä saa myöskään asekatkenta. Kappaleessa *Vielä nytkin muistan* hän kuvaa Asekatkijöitä seuraavasti:

Kaikkialla täällä kaduilla ja teillä, myöskin sotahullut irti olla saa, paitsi sellaiset, joill’ oli konnantöitä, joitten käytös viel’ on kyseenalainen, kruununvarkaita ja asekatkijöitä, joill’ on uuden sodan hanke salainen.¹⁵⁵

Kettunen seurasi myös muita sodan jälkeisiä yhteiskunnallisia tapahtumia varsin tarkkaavaisesti. Hän kommentoi kylmän sodan syntyä, kansainliiton kohtaloa sekä Trumanin oppia. Sotakorvauksien maksamisesta hän toteaa vain, että ”*Korvaukset takuulla maksetaan, jos vain heilua jaksetaan*”¹⁵⁶ Maksajiksi hän mainitsee työtätekevät miehet ja naiset, jotka ovat Kettusen mukaan melkein stahanovilaisia eli Neuvostoliittolaisen työnsankarin mukaan nimettyjä. Myöskään Stella Polaris hanke ei jäänyt Kettuselta huomaamatta. Hän kirjoittaa hankkeesta toteavaan sävyyn: ”*Kun välirauhaa hankittiin niin sillä ajalla, tais’ olla hiukan trafiikkia ruotsin rajalla*”¹⁵⁷. Stella Polaris-operaatiossa siirrettiin pohjanlahden yli keskeiset tiedusteluarkistot ja teknistä materiaalia heti välirauhan solmimisen jälkeen. Hanke paljastui kuitenkin nopeasti.¹⁵⁸

¹⁵⁴ Nevakivi 2000, 213-214; Tarkka 1977, 74.

¹⁵⁵ Ratilainen 1996, 273.

¹⁵⁶ Ratilainen 1996, 101.

¹⁵⁷ Ratilainen 2004, 145.

¹⁵⁸ Nevakivi 2000, 214.

Heti sodan jälkeen Kettunen kirjoittaa itselleen kuin vapautusta tehdyistä synneistä eli jatkosodan aikaisista Suur-Suomi ja Saksaa ihannoivista lauluista. Hän kirjoittaa laulussa *Vielä nytkin muistan* seuraavasti:

[2.] Siellä missä ovat viljapellot laajat, siellä itivät natsiaattehet, jonka ansiosta työläisjoukot taajat saivat kantaakseen vanginvaattehet. Sepä myrkyn-kylvö sotaan meidät johti työläisjoukot joutuivat nyt taisteluun. Siltä, joka hiukan niskuroida tohti, natsikomentomme heti tukki suun.

[3.] Monet oman kansan miehet sekä naiset saivat vankiloissa viettää vuosia, täällä voimass' oli säännöt saksalaiset, orja-lait ja kaikki Saksan kuosia. Mut ei nähtäväksi, eikä kuultavaksi suotu todenperäisiä tietoja, sillä sensuuri ne muutteli saksi joten häviöt ol' aina mietoja.¹⁵⁹

Ensimmäinen säkeistö on varsin suoraa tekstiä entisiä oloja kohtaan. Kettunen kritisoi 30-luvun alun radikalismia ja Lapuan liikettä lisää:

[1.] Vielä muistan hurjat huiputukset, jolloin järjen sanat oli turhia, muistan Ståhlbergin ja muitten muilutukset Mätön Happosen ja Holmin murhia. Vielä muistan kuka kirjapainot särki, kuka työväentalot kiinni vasaroi muistan miten oli mennyt papin järki joka siunaukset konnantöille soi.¹⁶⁰

Kettunen aivan kuin rakentaa draamankaarta, jotta saa toisessa ja kolmannessa säkeistössä perusteltua omia laulujaan. Muilutuksissa kuolleiden Mätön, Happosen ja Holmin tuominen tekstiin on oiva tehokeino, jolla korostetaan, ettei radikaaleja tekoja ole unohdettu.¹⁶¹ Keskeisiksi sanoiksi nousee lopulta toisen säkeistön loppu. ”*Työläisjoukot joutuivat nyt taisteluun, sitä, joka hiukan niskuroida tohti, natsikomentomme heti tukki suun.*” Yrittääkö Kettunen kertoa, että hän oli kuin pakotettu kirjoittamaan sodan aikana kuten kirjoitti. Ei kukaan todennäköisesti pakottanut tekemään saksalaisia ihannoivia kappaleita ja ns. ryssittelylauluja. Sekä ryssittelystä että saksalaisten liiallisesta ihannoinnista Palmrothkin sai varoituksia.

¹⁵⁹ Ratilainen 1996, 272-273.

¹⁶⁰ Ratilainen 1996, 272-273.

¹⁶¹ Siltala 1985, 202, 241, 161-162.

Tilinpäätöstä sota-ajoista Kettunen tekee kappaleissa *Viimevuoden laulu* ja *Laulan vain lehtien juttuja*. Hän keskittyy tarkastelemaan sodanjälkeistä politiikkaa ja eikä enää ole niin kriittinen kuin heti sodan jälkeen. Sotasyyllisten tuomioita Kettunen ei enää nosta tapetille, vaan toteaa vain, että kahvilaiva sai suuremman huomion kuin sotasyyllisten tuomiot. Sotakorvaukset, setelien leikkaus ja Hella Wuolijoen johtoon siirtynyt Yleisradio¹⁶² saavat myös oman osansa satiirista, mutta näissäkin tapauksissa tyyli on toteava, eikä kantaaottava.¹⁶³

Lopullinen piste rintamavuosille tapahtuu kappaleessa *Muistellaan mennehiä*. Kappale on haikeaa muistelua sota-ajan viihdyttäjistä. Sanoista löytyy monta sota-ajan iskelmää sekä monia rintamataiteilijoita. Myös Palmroth kirjoitti kupletin samoista aiheista ja kupletit muistuttavatkin erehdyttävästi toisiaan. Kumpikin jättää omalta osaltaan jäähyväiset sota-ajalle ja mukautuvat samalla myös uuteen poliittiseen tilanteeseen, jossa sota-ajan iskelmät olivat soittokiellossa eikä niitä pidetty enää millään tavalla sopivina.¹⁶⁴

Palle kirjoittaa seuraavasti: ”*Ei röhön rannan santaan piirrä kukaan nimeään, jo Kuuban Watkinsonkin häipyi illan pimeään*”¹⁶⁵. Kettunen riimittelee lähes samoin sanoin: ”*On kyllästytty Eldankaan ja Röhörantaan, ei kukaan piirrä nimeänsä rannan santaa*”¹⁶⁶. Toisessa säkeistössä hän lisää, että mustanpörssin hommissa on Kuuban Watkinsonin. Haikeus on Kettusen ja Pallen kantavia teemoja kupleteissaan. Lopulliset jäähyväiset sota-ajalle ja rintamataiteilijoille Kettunen jättää viimeisessä säkeistössä:

Ei Jahvettikaan huutele nyt kylämiehiään ja Möttönenkin laulelee nyt muina miehinään; mut aivan luonnonväärät leuat viel on Pallella ja Kettusenkin laulunlahja tallella.¹⁶⁷

Sotien jälkeen vallinnut sekava tilanne ei lopulta mahdollistanut rintamataiteilijoiden julkista tunnustamista tehdystä työstä. Moni yhteisö pesi käsiään sota-ajasta, eikä Yleisradio saatikka

¹⁶² Nevakivi 2000, 243.

¹⁶³ Ratilainen 1996, 276-277, 100-101.

¹⁶⁴ Niiniluoto 1995, 179; Kukkonen 1997, 223.

¹⁶⁵ Niiniluoto 1995, 179.

¹⁶⁶ Ratilainen 1996, 149.

¹⁶⁷ Ratilainen 1996, 149.

puolustusvoimat tunnustuksia jakaneet. Monet rintamataitelijat olivat sitä mieltä, että rintamalla esiintyminen leimasi oikeistolaiseksi tai vähän sotahulluksi.¹⁶⁸

Jatkosodan aikana yhdeksi kuuluisimmaksi rintamaviihdyttäjäksi noussut Ketola kohtasi paljon vaikeuksia sotien jälkeen. Hänet leimattiin fasistiksi hänen esittämänsä hahmon takia. Ketolan kohdalla leimaaminen oli ylilyönti, sillä esimerkiksi hänen isänsä ammuttiin kansalaissodassa punaisena. Kettusta ei fasistiksi leimattu, sillä hän oli tuntemattomampi viihdyttäjä kuin Ketola. Hänen laulunsa eivät antaneet niin suurta mahdollisuutta, kuin Ketolan esittämä hahmo. Yhteistyö Ketolaan sekä muutama sodanaikainen laulu ovat kuitenkin voineet saattaa Kettusenkin epämääräiseen valoon, mutta Kettusen menneisyys ja sodan jälkeen kirjoitetut laulut eivät helposti tätä mahdollista. Tietysti suurella yleisöllä ei tietoa Kettusen menneisyydestä ollut.¹⁶⁹

4.2 Yhteiskunnalliset laulut

4.2.1 Yhteiskunnallisten laulujen teemallinen jakautuminen

Yhteiskunnallisten laulujen lähtökohtana on kuplettiperinteeseen kuuluva kritiikki yhteiskuntaa ja vallanpitäjiä kohtaa. Yhteiskunnan tilaa kommentoivia lauluja aineistossa oli yhteensä 53¹⁷⁰, joista 14 sopi sisältönsä puolesta toiseenkin luokkaan. Mukaan ei ole laskettu sota-aikaa kommentoivia lauluja, jotka käsitellään omassa osiossaan. Laulut on jaoteltu neljään eri luokkaan. Aineiston analyysin perusteella keskeisiksi teemoiksi nousivat politiikka, herraviha, yhteiskunnassa tapahtuneet merkittävät tapahtumat/ilmiöt sekä säännöstely.

¹⁶⁸ Niiniluoto 1995, 188-189.

¹⁶⁹ Kurkela 2003, 352; Korpela 1991, 194-195; Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005; Irma Hännisen ja Otto Kettusen haastattelu 16.3.2005;

¹⁷⁰ Ks. liite 2 yhteiskunnallisten laulujen jakautumisesta

Herraviha	11
Politiikka	19
Merkittävät tapahtumat/ilmiöt	19
Säännöstely	18
Yhteensä	67

Kuplettiperinteeseen kuuluva herraviha näkyy Kettusen teksteissä. Herravihaan luokiteltavia lauluja oli 11. Termi on radikaali, mutta toisaalta kuvaa parhaiten kannanottojen yleistä linjaa. Poliittikalukuokassa kommentoidaan poliittisia oloja ja otetaan kantaa varsinkin puoluepolitiikkaan. Toinen merkittäviä kannanottoja ja tunteitakin Kettusessa herättävä asia on lakkoilu. Poliittikkaa kommentoidaan yhteensä 19 laulussa.

Luokassa merkittävät tapahtumat/ilmiöt kerrotaan neutraalisti uusista ilmiöistä, kuten radiosta tai autoilusta. Tämän luokan laulut eivät varsinaisesti sisällä mitään vahvoja kannanottoja yhteiskuntaan, vaan keskiössä on enemmänkin satiiri yhteiskuntaa kohtaan. Säännöstelystä kertovissa lauluissa keskitytään varsinkin sodanjälkeiseen pula-aikaan, jolloin käytössä olivat ostokortit. Kaksi säännöstelyluokan laulua kertoo lisäksi 1930-luvun alun pula-ajasta.

Pääaineiston ulkopuolelta on käsittelyyn otettu kaksi dokumenttia, koska niiden antama kuva Kettusen kirjoitustyylistä ja ajatusmaailmasta tukee muuta käytettävää aineistoa. Toinen on riiminkronikka Suomen Demokraattisen Nuortenliiton juhlallisuuksiin ja toinen politiikkaan vahvasti kantaa ottava julkaisematon kupletti.

4.2.2 Herroja vastaan

Kuplettiperinteeseen on aina kuulunut esittää ajankohtaista yhteiskuntakritiikkiä huumorin avustuksella. Laura Henrikssonin mielestä niin sanottu herraviha on säännöllisesti kupleteissa esiintyvä ominaisuus. Jo ensimmäisen polven kuplettilaulajat, kuten J. Alfred Tanner ja Matti Jurva ovat tuoneet teksteissään esille byrokratian vastaisuutta ja pienimuotoista herraivaa.

Myöhemmin Reino Helismaan ja Juha Vainion tekstien keskeinen teema oli herraviha.¹⁷¹ Esimerkiksi Helismaan pitkäaikainen yhteistyökumppani Toivo Kärki luonnehti Helismaan olleen byrokratiaa ja nappiherroja vastaan.¹⁷² Kuplettilauluille tyypillistä herraviha löytyy myös Kettusen teksteistä. Kettusen tuotannosta herravihaan keskittyviä tekstejä on 11.¹⁷³ Ovatko herravihaa käsittelevät tekstit Kettusella osa kuplettiperinteen noudattamista, vai voidaanko niitä käsitellä selkeinä kannanottoina ja näkökulmina?

Herravihan voidaan tulkita olevan myös poliittista kommentointia, mutta sisällönanalyysissa se nousi yhdeksi tärkeäksi yksittäiseksi luokaksi yhteiskunnallisten laulujen sisällä. Kettusen teksteissä herraviha ei ilmene suorana vihanpitona, vaan hän kirjoittaa paljon vastakkainasettelusta ja köyhälistön sortamisesta. Vain yhdessä laulussa hän pilkkaa suoraan nimellä vallanpitäjiä, tässä tapauksessa ministeri Aarre Simosta. Köyhät ovat monissa Kettusen lauluissa alistuneet kohtaloonsa ja omaan yhteiskunnalliseen asemaansa. Esimerkiksi laulussa *Savon sälli* Kettunen kirjoittaa, ettei köyhä Savon sälli voi saada heilaa rikkaista.¹⁷⁴

Kettunen kommentoi omaa herroja kohtaan suuntautuvaa kirjoitustyyliä sodan jälkeen kirjoitetussa laulussa *Ei itkulla päästä pitkälle*.

Aiheen puutetta en tunne laisinkaan, laulun voin tehdä vaikka mistä, sillä olkoon
vallassa kuka vaan, aina heissä on nälvimistä. Jos viisunsa viisaasti laativi, käypi
aiheista aremmatkin, ja jos lauluista linnaan joutuisin. – onhan siellä ollut
paremmatkin.¹⁷⁵

Samassa laulussa Kettunen vielä toteaa, ettei halua kehua hallitusta eikä Kekkosta, koska hänellä on vielä sen verran järkeä. Kettunen siis antaa ymmärtää, että hän suhtautuu politiikkaan ulkokohtaisesti ja on siten valmis kritisoimaan kaikkia poliittisia ryhmiä. Täytyy muistaa, että sotien jälkeinen aika antoi Kettuselle mahdollisuuden puuttua niihin asioihin, joita ei Lapuan liikkeen ja 1930-luvun työväenliikkeen oikeuksia rajoittavassa ilmapiirissä

¹⁷¹ Henriksson 2002, 132,7,9; Olkkonen 1996, 37.

¹⁷² Niiniluoto 1982, 140.

¹⁷³ Sotalaulujen analyysissä käsiteltiin sodanjälkeistä tilannetta, jossa Kettunen kritisoi sota-ajan politiikkaa.

¹⁷⁴ Ratilainen 2004, 128-129.

¹⁷⁵ Ratilainen 1996, 8-9.

voinut tuoda esille.¹⁷⁶ Kettunen oli 1920- ja 1930-lukujen yhteiskunnassa sotarikostuomittu ja sisällissodassa hävinneen osapuolen edustaja.¹⁷⁷ Tämä yhtälö teki mahdottomaksi kriittisesti arvioida yhteiskunnan ja politiikan oloja. Sotien jälkeinen herraviha kohdistuukin osittain yhteiskunnan rauhaa 1930-luvulla rikkoneita tahoja kohtaan eli lähinnä Lapuan liikettä.

Laulu *Vielä nytkin muistan* kommentoi 1930-luvun oikeistolaisuutta ja Lapuan liikkeen toimia. Sotien jälkeen kirjoitettuna laulun nimikin jo antaa ymmärtää, ettei noin 15 vuoden takaisia väkivaltaisista tekoista ole unohdettu. Samoin nimestä sekä laulun sisällöstä voidaan päätellä, että Kettunen haluaa tuoda esille ne asiat, mitkä häntä ovat vaivanneet jo pitkään, ehkä jopa sisällissodassa kärsitystä tappiosta ja vankilatuomiosta lähtien. Kettunen kirjoittaa Suomessa itäneistä natsiaatteista sekä saksalaisesta orjalaista, joiden myötä syyttömät joutuivat istumaan vuosia vankiloissa. Samoin hän kirjoittaa muistavansa työväentalojen sulkemiset ja Lapuan liikkeen muilutukset.¹⁷⁸ Viittaus vankilaan ei todennäköisesti tässä tapauksessa tarkoita sisällissodan aikaisia vangitsemisia ja vankileirejä, vaan kommunistien pitämistä turvasäilössä eli käytännössä vangittuina sotien aikana. Vangitseminen perustui syksyllä 1939 voimaan tulleeseen tasavallan suojelulakiin. Turvasäilövangit vapautettiin lopulta välirauhansopimuksen 20. artiklan nojalla syksyllä 1944.¹⁷⁹

Laulun kertosäkeistön sävy on lopulta kuitenkin sovitteleva: *”meill’ on usko että hyvä tahto voittaa, että veljessopu jälleen palajaa, että rauha sekä hyvinvointi koittaa, jota köyhä kansa aina halajaa”*.¹⁸⁰

Laulu *Ennen ja nyt* on taas kriittinen loppuun saakka eikä anna sovinnolle niin paljon sijaa. Laulun teksti on rakennettu juoneksi, joka etenee alun sorrosta työkansan vapautumiseen ja riiston loppumiseen.

[1.] Työkansa ennen muinoin kaikkialla huokaili sotien ja sorron alla silmäin eessä uhkasakkotaulut ja korvissaan soi herjat laulut

[2.] Ukaasit moiset epäsivät tyyten meiltä yhteiskunnallisen pätevyyden, sen kokea jo saimme mielin herkin, ett’ yrittivät lyödä orjan merkin

¹⁷⁶ Suomen työväenliikkeen historia 1975, 194-195.

¹⁷⁷ Valtiorikosoikeuden akti, KA.

¹⁷⁸ Ratilainen 1996, 272-273.

¹⁷⁹ Nuorteva 1987, 64, 216.

¹⁸⁰ Ratilainen 1996, 272-273.

- [3.] Kai uskoivat ett' toivo meiltä kuoli, ett' tappaisi sen masennus ja huoli;
 mutt' epätoivoon emme nääntyneetkään ja orjan osaan emme tyytyneetkään
 [4.] Uskoimme aina vapauden voittoon ja rauhaan sekä onnen aamunkoittoon.
 Me kyllästyimme taantumuksen riistoon mi elämämme oisi vienyt viistoon
 [5.] Jo tylsyy hyökkääjältä keihään kärki ja alaa voittaa terve ihmisjärki,
 työkansallekin päivä paistaa jälleen, siks' ilomielin laulemme tälleen!¹⁸¹

Laulu voidaan tulkita ”työkansan” puolustuspuheeksi menneitä sortotekoja kohtaan. Radikaalin sanaston käyttäminen antaa laululle jopa vihan tunnetta sortajia kohtaan. Laulussa puhutaan orjan merkistä ja toivon tappamisesta. Viittaus yhteiskunnallisen pätevyyden menettämiseen voidaan tulkita tarkoittavan sisällissodan aikaisia tuomioita ja kansalaisluottamuksen menettämistä. Omakohtaisena kokemuksena Kettusen sisällissodan vankilatuomio ja kansalaisluottamuksen menettäminen näyttää purkautuvan näissä kahdessa laulussa.¹⁸²

Sotien jälkeen Kettunen puuttui myös vallassa olevien poliitikkojen toimintaan, eikä jäänyt pelkästään muistelemaan 1930-luvun politiikkaa. Laulussa *Meil ompi aarre verraton* Kettunen tuo esille tyyliinsä arvostella ajankohtaisia asioita. Hän haukkuu laulussa Aarre Simosen¹⁸³ toimintaa ja toteaa kolmannessa säkeistössä, että ”*Hän rikastumisvimmassaan on suorasukainen, - se Sos-Dem-herroillemme on niin tavanomainen.*”¹⁸⁴ Laulu kohdistuu tietenkin yhden ihmisen tekemiin päätöksiin, mutta kaikkien sosiaalidemokraattien haukkuminen osoittaa oikeaksi Kettusen aiemmat sanat kaikkien herrojen nälvimisestä¹⁸⁵. Tässä tapauksessa nälviminen on kuitenkin puoluesidonnaista ja kohdistuu sosiaalidemokraatteihin. Tämä taas asettaa Kettusen sosiaalidemokraattisen puoluekannan määrittämisen uuteen suhteeseen. Tietenkin Kettusen puoluekannan määrittäminen perustuu yhteen haastatteluun, jonka objektiivisuus taas voidaan asettaa kyseenalaiseksi.¹⁸⁶

Yhteiskunnan jakautumista eri ryhmiin Kettunen korostaa toteamalla, ettei Simonen edes laita ilmoituksiaan omiin lehtiin. Kettunen kirjoittaa, että ”*kaikk’ ilmoitukset hesa, sekä Uusi*

¹⁸¹ Ratilainen 1996, 14-15.

¹⁸² Valtiorikosoikeuden akti, KA.

¹⁸³ Simonen oli SDP:n kansanedustaja ja ns. asevelisocialisti. Ks. Lehtinen 2002, 77,81.

¹⁸⁴ Ratilainen 1996, 134-135.

¹⁸⁵ Ratilainen 1996, 8-9.

¹⁸⁶ Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005.

*Suomi*¹⁸⁷ saa, vaikk' köyhää kansaa hallituksessa hän edustaa".¹⁸⁸ Viimeisessä säkeistössä Kettunen kertoo lukeneensa uutiset Simosesta *Vapaa Sanan* sivuilta, joka taas oli SKDL:n pää-äänenkannattaja.¹⁸⁹ Jälleen voidaan kysyä, miksi lukea SKDL:n lehteä, jos on sosiaalidemokraatti? Toisaalta tilaustöiden tekeminen oli osa viihdyttäjän arkea, jolla voidaan selittää poliittisten tekstien vaihtelevuutta. Näin asian tulkitsee myös kulttuurintutkija Eija Komu.¹⁹⁰ Kettunenhan itse mainosti nälvivänsä kaikkia vallassaolijoita, minkä lisäksi hän sivuaa tilaustyön merkitystä mainitsemalla saavansa elatuksensa lauluista vitsikkäistä.¹⁹¹

Kettusen muistiinpanoista löytyvä julkaisematon teksti *Pysy irti politiikasta* jatkaa SDP:n vallanpitäjien haukkumista. Tällä kertaa hän ottaa kohteekseen Simosen lisäksi myös K.A. Fagerholmin. Hän toteaa, että vapaus ja henki säästy, kun kyseisestä kaksikosta päästiin eroon. Kyseessä lienee Kekkosen ensimmäinen 17.3.1950 nimitetty hallitus, johon SDP ei suostunut mukaan.¹⁹² Viimeisessä säkeistössä Kettunen vielä kirjoittaa, että *"myöskin herrat, vaikka kuinka koppavat, melkovarmuudella kerran kuolevat; sillä eihän sille mahda mitään, että kaikien kuolla pitää"*.¹⁹³ Sanat eivät varsinaisesti suoraan ota kantaa eivätkä yksilöi ketään, mutta antavat kuitenkin ymmärtää, ettei Kettusta haittaa herrojen kuoleminenkaan.

Köyhälistön asemasta suhteessa vallanpitäjiin Kettunen kirjoittaa paljon. Hän näkee rikkaiden olevan paremmassa asemassa kaikissa yhteiskunnan tilanteissa. Suoraa herravihaa säkeistöissä ei ole, mutta vastakkainasettelu paljastaa Kettusen näkökulman rikkaiden ja köyhien eroista. Myös kirkko nähdään vastakkainasettelun paikkana, jossa työläiset saavat osansa kirkkoherran haukuista ja nuhteista. Kettunen kirjoittaa laulussa *Uskonnon-vapaus*, kuinka *"Saarnassa siinä oli tarmoa, mut ei oikeutta, armoa; työläiset ainakin suomittiin lakkolaiset ainakin tuomittiin"*.¹⁹⁴

Uskonnonvapaus ja mahdollisuus erota kirkosta antavat Kettuselle tilaisuuden kritiikkiin koko kirkollista järjestelmää kohtaan. Papille tulee itku silmään, kun eronneita seurakuntalaisia eli

¹⁸⁷ Helsingin Sanomat tunnettiin aiemmin porvarillisena lehtenä, mutta viimeistään sotien jälkeen siitä tuli sitoutumaton. 1950-luvulla se suhtautui myönteisesti työväenliikkeeseen, lähinnä sosiaalidemokraatteihin. Uusi Suomi taas oli kokoomuksen pää-äänenkannattaja aina vuoteen 1976. Ks. Salminen 1988, 156, 172.

¹⁸⁸ Ratilainen 1996, 135.

¹⁸⁹ Perko, 119-120.

¹⁹⁰ Komu, "Kuljen maailman raittia rallattain" – Eino Kettusen kuplettiprofiilista. Musiikin suunta. Musiikin suunta 1/2007.

¹⁹¹ Ratilainen 1996, 9.

¹⁹² Nevakivi 2000, 249.

¹⁹³ Eino Kettusen muistiinpanoja. Yksityisarkisto. Maaninka.

¹⁹⁴ Ratilainen 2004, 158.

”sieluja” pyyhitään kirkonkirjoista. Syyksi mainitaan kirkon verotus sekä uskon laimeneminen oikeanlaisen paimenen puutteessa. Viimeisessä säkeistössä vedetään yhteen Papin saarnan tulokset ja todetaan: *”En tiedä uskoiko itsekään, mut toisille selveni itsestään, ett’ tarpeeks’ on kuunnella jaksettu, turhista turinoista maksettu.”*¹⁹⁵

Rikkaiden parempaa asemaa ja köyhien vaikutusmahdollisuuksien puutetta Kettunen kommentoi lauluissa *Radio* ja *Pula-ajan laulu*. Kupletissa *Pula-ajan laulu* hän antaa ymmärtää, ettei säännöstely ja elintarvikekortit vaivanneet kuin köyhiä. Rikkaimmilla eläjillä oli monia ”takaportteja”, joilla elintarvikkeita pystyi hankkimaan säännöstelyn ulkopuolelta.¹⁹⁶ Kupletti *Radio* taas kommentoi rikkaiden ostavan radion ulkonäön perusteella kun taas köyhä ostaa sen minkä saa. Samassa laulussa hän kommentoi kansan olevan tyytymätön radion ohjelmasisältöön, koska siellä esitetään sinfonioita ja koloratuureja eikä niinkään kansalle suunnattua musiikkia.¹⁹⁷

Lopulta Kettunen on kuitenkin sovitteleva ja tyytyväinen sodan jälkeiseen tilanteeseen, jossa myös vasemmistolle on annettu toimintaedellytykset.¹⁹⁸ Laulussa *Tupakan tuska* hän kirjoittaa: *”Sekaisin kansa istuu kahviloissa, on luokkarajat kaikkialta poissa, ei herrakaan nyt kauniimpi ole jätkää, kun nurkantakaisesta kiertää sätkää.”*¹⁹⁹ Sota-aikana rikkoutuivat monet rajat ravintolakulttuurissa, jonka myötä ihmiset eivät enää valinneet niin tarkasti omalle sosiaaliryhmälleen sopivaa paikkaa.²⁰⁰ Eli herrat ja rikkaat ovat usein Kettusen pilkan kohteena, mutta tavallinen kansa nähdään sovinnollisena ja tyytyväisenä vallitsevaan tilaan.

4.2.3 Poliittinen kommentointi

Kettusen vasemmistolainen suuntaus näkyy varsin hyvin poliittisissa lauluissa. Jatkosodan jälkeen kirjoitettuja sotaa kommentoivia kupletteja tukevat monet laulut. Yhdeksi keskeiseksi elementiksi poliittisissa lauluissa nousee SKDL:n olematon kritisoiminen. Kun muut poliittiset ryhmittymät saavat kritiikkiä, varsinkin SDP, on SKDL kritiikin ulkopuolella.

¹⁹⁵ Ratilainen 2004, 156-158.

¹⁹⁶ Ratilainen 2004, 110.

¹⁹⁷ Ratilainen 2004, 115-116.

¹⁹⁸ Nevakivi 2000, 214.

¹⁹⁹ Ratilainen 1996, 249.

²⁰⁰ Sillanpää 2002, 87.

Sotien jälkeen vasemmiston toimintaedellytyksen paranivat huomattavasti. Välirauhan sopimuksen mukaisesti oikeistolaisten järjestöjen toiminta tuli lakkauttaa ja samalla sallia aiemmin Suomessa kiellettyjen kommunistien toiminta.²⁰¹ Vasemmiston toiminnan vapautuminen mahdollisti myös Kettusen kritiikin. Ennen sotia poliittisia oloja kommentoidaan hyvin vähän, eikä niissä esiinny kritiikkiä. Sotien jälkeen taas Kettunen pääsee kommentoimaan menneitä oloja, joiden kritiikki ei ollut mahdollista aikaisemmin.

Vasemmistolainen suuntaus näkyy Suomen Naisten Demokraattiselle Liitolle²⁰² tehdyssä marssilaulussa. Kettunen osallistui vuonna 1952 järjestettyyn kilpailuun, jonka tarkoitus oli laatia marssilaulu liitolle. Ohjeistuksen mukaan laulun tuli aiheeltaan sopia liiton periaatteisiin ja edistää samalla rauhan ja kansanvallan asiaa sotaa ja yhteiskunnallista vääryyttä vastaan. Mikä on Kettusen motiivi kirjoittaa SKDL:n naisjärjestölle marssilaulua? Kyseessä saattoi olla tapa ansaita elantoa, sillä kilpailussa jaettiin rahapalkintoja kolmelle parhaalle, mutta siitäkin huolimatta kohde on vahvasti poliittinen.

KILPAILUKUTSU

SUOMEN NAISTEN DEMOKRAATTINEN LIITTO julistaa

MARSSILAULUKILPAILUN

Laulun tulee aiheeltaan yhdistyä liiton periaatteisiin ja edistää niiden mukaisesti rauhan ja kansanvallan asiaa sotaa ja yhteiskunnallista vääryyttä vastaan. Laulun tulee esittää liiton kutsu kaikille Suomen naisille yhteistoimintaan yhteiskunnan ja isänmaan onnen puolesta, naisten yhteiskunnallisen ja taloudellisen tasa-arvoisuuden, kotien turvallisuuden, lasten ja koko kansamme paremman tulevaisuuden puolesta. Laulun tulee soveltua sävellettäväksi.

Marssilaulun pituus saa olla enintään kolme (3) säkeistöä.
 Kilpailussa jaetaan 3 palkintoa: I 20.000:—, II 15.000:—, III 10.000:—.
 Lisäksi pidätetään lunastusoikeus muihinkin tuotteisiin.
 Kilpailu päättyy 1 p:nä syyskuuta 1952.

Marssilauluehdotukset tulee lähettää alla olevalla osoitteella palkintolautakunnalle nimimerkillä varustettuna. Tekijän oikea nimi ja osoite tulee olla mukana suljetussa kuoressa.

SUOMEN NAISTEN DEMOKRAATTINEN LIITTO ry.
 Helsinki, Erottajankatu 15—17.

Lähde: Ratilainen 1996, 125. Alkuperäistä lähdettä lehtileikkeelle ei ole pystytty jäljittämään.

²⁰¹ Nevakivi 2000, 213-214.

²⁰² Suomen naisten demokraattinen liitto oli SKDL:n naisjärjestö ja yhteisöjäsen. Ks. Katainen 1994, 63-64.

Varsinainen rahallinen tilaustyö lienee ollut Suomen Demokraattisen Nuortenliiton²⁰³ tilaisuuteen laadittu riiminkronikka. Kronikassa hän kirjoittaa liiton saavutuksista ja puheenjohtaja Yrjö Ahomaasta. Lisäksi Kettunen kommentoi liiton julkaiseman Terä-lehden kirjoittelua.²⁰⁴ Kronikoita Kettunen teki tilauksesta eri järjestöille, mutta muistiinpanoista ei oikeistolaisille tai SDP:n alaisille järjestöille suunnattuja kronikoita löydy.²⁰⁵ Toisaalta tuskin oikeisto sisällissodassa tuomitulta kronikoita tilaisikaan.

Kettusen sosiaalidemokraatteihin kohdistuva kritiikki suuntautuu pääasiallisesti Aarre Simosta kohtaa, mikä ilmeni jo herravihaa käsittelevässä osiossa. Simonen kuului asevelisosialisteihin, jotka vastustivat kommunisteja voimakkaasti. Heidän taustahahmonaan on nähty olevan Väinö Tanner, josta eivät SKDL ja Neuvostoliitto pitäneet.²⁰⁶ Eli jos kuvitellaan Kettusen olleen sosiaalidemokraatti, silloin hän todennäköisesti vastustaisi Simosen lisäksi muidenkin asevelisosialistien toimintaa, mutta tukisi yllättäen Tanneria. Väinö Tanneria ei mainita missään laulussa, eikä hänen nimeään löydy Kettusen muistiinpanoistakaan. Kettusen SKDL:lle suuntaama tuki ei kuitenkaan tunnu järkevältä, jos hän kannattaisi Tanneria. Sotasyölysten tuomitseminen ja kaikkien sosiaalidemokraattisten ”herrojen” haukkuminen kohdistaa kritiikin myös Tanneriin, jonka puheita hän kävi kuuntelemassa.²⁰⁷

Vaikka poliittisissa lauluissa näkyy paljon oikeiston haukkumista, nostaa Kettunen esille myös sovinnon mahdollisuuden. Vuonna 1947 allekirjoitettu urheiluliittojen yhteistoimintasopimus saa Kettuselta suuret kehut.²⁰⁸ Hän kirjoittaa urheiluseurojen ryhtyneen sovintoon, mistä hän toteaa, että on hyvä kun kansakunta yhdistyy.²⁰⁹ Sovitteluhenkeä löytyy myös laulussa *Laulan vain lehtien juttuja*. Siinä hän toteaa, että ”*Aina me vallasta riidellään, hallitusta moititaan ja kiitellään; vaikka on hallitus vaihtunut, ei ole riidanhalu haihtunut.*”²¹⁰

²⁰³ Suomen Demokraattinen Nuortenliitto oli vasemmistolainen nuorisojärjestö, joka perustettiin SKP:n tuella. Ks. Viitanen 1994, 25-26.

²⁰⁴ Viitanen 1994, 29, 42; Eino Kettusen muistiinpanoja. Yksityisarkisto. Maaninka.

²⁰⁵ Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005; Eino Kettusen muistiinpanoja. Yksityisarkisto. Maaninka.

²⁰⁶ Lehtinen 2002, 76- 85; Lehtinen, Rautkallio 2005, 85-86.

²⁰⁷ Eino Kettusen muistiinpanoja. Yksityisarkisto. Maaninka; .Ks. esim. Ratilainen 1996, 147; Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005.

²⁰⁸ Hentilä, 1984. 70-71.

²⁰⁹ Ratilainen 1996, 163.

²¹⁰ Ratilainen 1996, 100-101.

Kansakunnan yhdistyminen tarkoitti Kettuselle työläisten aseman paranemista ja yhteiskunnan tasa-arvoistumista. Kupletissa *Kevätveisu* nostatetaan työläisten itsetuntoa heti sotien jälkeen. Laulu on vuodelta 1947. Kettunen kirjoittaa kuinka muurarit ja maalarit nostavat rintojaan ja kuinka päivänpaiste kirkastaa aatteet. Viimeisessä säkeistössä kerrotaan vappujuhlista ja sen myötä järjestetyistä marsseista, joissa liput liehuivat.²¹¹

Ajankohtaisista aiheista lakot antavat Kettuselle eniten kommentoinnin aihetta. Sotien jälkeen Kettunen kirjoittaa laulussa *Laulan vain lehtien juttuja*, kuinka ”*Monta on jo vältetty lakkoa, käyttäen hienoista pakkoa, se on ehkä hieman suorasukaista, vaikka on ajanhengen mukaista*”.²¹² Kettunen hyväksyy laulussa lakkojen välttämisen jopa pienellä pakolla. Laulu voidaan ajoittaa Hella Wuolijosta kertovan säkeen perusteella vuosien 1945-1949 välille, jolloin Wuolijoki toimi yleisradion pääjohtajana.²¹³ Se on kuitenkin todennäköisesti kirjoitettu ennen vuoden 1948 Arabian lakkoa, koska sen jälkeen Kettusen kuva lakkoilusta muuttuu radikaalimmaksi.

Vuodelta 1947 kirjoitetussa *Viimevuoden laulussa* sävy on myös vielä toteava, eikä ketään varsinaisesti syytetä lakkoilusta. Ainoa ongelma tulee vain kaljalakosta, joka joissain piireissä aiheutti ongelmia. Kettunen kirjoittaa:

Linnarauhaankin politiikat yhtyivät, farmaseutit sitä rikkomahan ryhtyivät, eikä Arabian-beduiinit piitanneet, sovinnolle ovat kintaalla viitanneet. Kaljalakostakin samoin voisi sanoa, kun se aiheutti hirmuista janoa, eri piireissä tuotti jo tuskia, moni syyttömäksi moitti kaljakuskia.²¹⁴

Sotien jälkeen politiikka oli käymistilassa. Äärivasemmisto oli saanut toimintavapauden ja samalla se pääsi taistelemaan järjestövastuusta. Mauno Pekkalan hallitus laati kesällä 1946 kokonaisohjelman, jolla pyrittiin pysäyttämään inflaatiokehitys, turvaamaan tuotantopoliittiset tavoitteet sekä takamaan työrauhan palkankorotuksista neuvotteleville virkamiehille. Tämä Kettusen mainitsema linnarauha kesti aina vuoden 1946 loppuun.²¹⁵

²¹¹ Ratilainen 1996, 68-69.

²¹² Ratilainen 1996, 100-101.

²¹³ Kurkela 2003, 346.

²¹⁴ Ratilainen 1996, 276-277.

²¹⁵ Mertanen 2006, 17.

Toisenlaisen kuvan lakkoilusta Kettunen antaa *Veronica operetin väliaikaulussa*, jossa hän toteaa, että ”*Ei nyt auta tehdä lakkoja. Saapi siitä vankilaa ja sakkoja. Luullaan pian pinnariksi, linnaan pääsee ”sellistiksi”, Musta Maija miehen vie*”.²¹⁶ Vielä jyrkempi kannanotto löytyy Aarre Simosen toimintaa kommentoivassa laulussa *Meil ompi Aarre Verraton*:

[1.] Me emme aio kehuskella Aarre Simosta vaan laulaa hänen abnormista intohimosta: Hän nähkään káskee pamputtamaan lakkolaisia, ei säästä edes vanhuksia eikä naisia.

[2.] Siin’ asiassa ainakin hän oli viassa, sill’ laiton ei se lakko ollut Arabiassa. Meill’ on myös asioita hampaankolossa, joiss’ Aarre-poika asemass’ on hieman nolossa.²¹⁷

Kumpikin laulu edustaa tiukkaa sarkasmia aina toisen laulun nimeä myöten. Ajoituksen ongelmallisuus tekee analyysistä vaillinaisen. Voidaan kuitenkin olettaa, että *Laulan vain lehtien juttuja* on tehty ennen Arabian tehtaan vuoden 1948 lakkoa. Näin ollen Kettusta voidaan pitää valtion toimien tukijana ja vähemmän innokkaana lakkoiluun aina Arabian 1948 lakkoon saakka. Arabian ensimmäistä vuoden 1946 istumalakkoa²¹⁸ hän ei suuremmin näytä kannattavan, kun taas ilman oman ammattiliittonsa tai SAK:n myötävaikusta syntynyt vuoden 1948 lakko saa kannatuksen. Työntajat ja sosialidemokraatit pitivät kyseistä lakkoa hallituksen²¹⁹ kaatamiseen pyrkivänä korpilakkona. Kettunen taas mainitsee, ettei hänen mielestään lakko ollut laiton. Näin hän tukeutuu samaan retoriikkaan kuin kommunistit syyttäessään Simosta ja maan hallitusta. Lakkopaikalle kutsuttujen poliisiratsukkojen varustukseen kuuluivat ruokokepit, joiden avulla järjestystä pidettiin yllä. Aarre Simonen sai lakon jälkeen Vapaan Sanan uutisoinnissa lisänimen Sapeli Simonen, ruokokeppien näyttäessä sapeleilta.²²⁰

Vaikka hallituksen ja poliitikkojen toimintaa kommentoidaan useassa laulussa, on yllättävää että vaaleja käsitellään vain muutamassa. Kupletissa *Vaali-laulu* käydään läpi Suomen poliittista kenttää ennen eduskuntavaaleja. Kyseessä on vuoden 1948 vaalit, sillä toisessa

²¹⁶ Ratilainen 1996, 270.

²¹⁷ Ratilainen 1996, 134-135.

²¹⁸ Kuusela 2005, 71.

²¹⁹ Kyseessä oli Fagerholmin sosiaalidemokraattinen vähemmistöhallitus. Takana oli vuoden 1948 vaalit, joissa SKDL kärsi suuren tappion. ks. Mertanen 2006, 19.

²²⁰ Haataja 1993, 65-66.

säkeistössä viitataan Ernesti Hentuseen sekä Radikaaliseen Kansanpuolueeseen ja sen hajaannukseen. Puolueen hajaannus tapahtui keväällä 1948 johtokunnan erottaessa puheenjohtajana toimineen Hentusen.²²¹ Kettunen kirjoittaa radikaalien hajaannuksesta ja toivottaa samanlaista kohtaloa sosiaalidemokraateille, kokoomukselle, maalaisliitolle ja edistykselle. Suurimman kritiikin saa kokoomus ja sen kampanja. Voittoa hän toivoo nuorisolle, jonka myötä porvariston mieli olisi toivoton.²²²

Toisessa vaalilaulussa keskitytään kunnallisvaaleihin, eikä kritisoida mitään tiettyjä puolueita. Kettunen kirjoittaa köyhän leipävartaan olevan yhä liian korkealla, eikä näe loppua veroille tai muillekaan huolille. Neljännen säkeistön sarkastinen huomautus kuvaa Kettusen näkemystä vaalien tärkeydestä: ”*Vaalit eivät suoraan vielä johda paratiisiin.*”²²³ Laulussa *Ei itkulla päästä pitkälle* hän kuitenkin kirjoittaa kiihottavansa kaikkia vaaleihin.²²⁴

Kotimaan politiikan lisäksi Kettunen seurasi tarkasti myös ulkomaan tapahtumia. Esimerkiksi sota-ajalta löytyy monia uutiskronikoita, jotka kertaavat toteavaan sävyyn ulkomaiden tapahtumista.²²⁵ Sotien jälkeen ajankuvan tallentaminen ulkomaiden osalta tapahtui laulujen sanoin. Neljässä politiikkaluokan laulussa käsitellään ulkomaiden tapahtumia. *Muistolaulu kansainliitosta* on humoristinen ja surullinen tarina kansainliiton epäonnistumisesta. Kansainliitto perustettiin ensimmäisen maailmansodan jälkeen Yhdysvaltain presidentti Wilsonin ajatuksen pohjalta. Liiton toimintaedellytykset olivat lopulta liian heikot USA:n jäädessä sen toiminnasta pois. Kansainliitto lopetettiin toisen maailmansodan jälkeen, jolloin YK perustettiin.²²⁶ Kettusen mielestä kansainliitto oli jo syntyessään äpärä, jolla oli monta eri isää. Toisaalta hän sysää vastuuta Yhdysvalloille, sillä hän toteaa setä Samulin hylänneen sen. Samoin Saksalle annetut myönnytykset ennen toista maailmansotaa olivat Kettusen mukaan syynä liiton hajoamiseen.²²⁷

Kylmän sodan alkuajoista Kettunen kirjoittaa laulussa *Mätäkuun rallatus*. Hän toteaa että maailman rauha menee myttyyn, kun kaksi taikinaa ei mahdu samaan pyttyyn. Lisäksi hän

²²¹ Uola 1997, 124-125.

²²² Ratilainen 2004, 159-161.

²²³ Ratilainen 2004, 51.

²²⁴ Ratilainen 1996, 8-9.

²²⁵ Eino Kettusen muistiinpanoja. Yksityisarkisto. Maaninka.

²²⁶ Hobsbawm 1999, 53, 539.

²²⁷ Ratilainen 2004, 88-89.

ihmettelee mikä maailman herroja vaivaa, kun yhteistyö ei onnistu.²²⁸ Myös laulussa *Ajankohtaista* käsitellään ulkomaan uutisia kylmän sodan alkuvuosilta. Laulussa huomioidaan niin Trumanin oppi, Konrad Adenauer kuin Berliinin jenkitkin. Varsinaisia kannanottoja puolesta tai vastaan on kuitenkin hankala löytää. Kiinan kansanarmeijan voitosta Kiinan sisällissodassa Kettunen tosin tuntuu olevan mielissään. Hän kirjoittaa: ”*Jo Kiinallekin uusi aika koitti, kun Kansanarmeija nyt sodan voitti; mut kenpä Yy-Koon uskomaan sen saisi, poiss Kuomingtanin sieltä taluttaisi.*”²²⁹

4.2.4 Säännöstely

Yhteiskunnan oloja kommentoidessaan yksi Kettusen keskeisiä teemoja on säännöstely. Säännöstely nähdään välttämättömänä pahana, jotta ruoka riittäisi. Samalla Kettunen kuitenkin tuntee katkeruutta rikkaita kohtaan, koska heillä tuntui olevan helpompi hankkia ruokaa ja hyödykkeitä esimerkiksi mustanpörssin kaupasta. Säännöstelystä kertovat laulut voidaan kahta lukuun ottamatta ajoittaa kansanhuoltoministeriön toiminnan aikaan, jolloin Suomessa oli käytössä ostokortit. Kansanhuoltoministeriö perustettiin 1939 ja lakkautettiin 1949, jolloin sen tehtävät siirtyivät kauppa- ja teollisuusministeriölle. Säännöstely kuitenkin jatkui aina vuoteen 1954, jolloin kahvi vapautettiin säännöstelystä.²³⁰

Kettusella on kaksi *Korttipeli laulu* nimistä kuplettia, jotka voidaan ajoittaa sota-aikaan. Laulujen ensimmäisissä säkeistöissä on samat sanat, jotka kertovat sarkastisesti ettei korttipeliä voi enää laskea synnilliseksi, kuten ennen.²³¹ Toisen kupletin toisessa säkeistössä Kettunen kirjoittaa, että ”*Hurskaatkin nyt omaksuivat korttipelin taidon, kauppa ilman kortteja on luvaton ja laiton.*”²³² Myös Eero Väre lauloi sota-aikana jenkan *Korttitaitoa*.²³³

Rikkaiden mahdollisuudesta ostaa tuotteita pimeiltä markkinoilta kommentoidaan kolmessa laulussa. Kupletissa *Hakaniemen silakkajonossa* ihmetellään miten eräät rouvat pystyvät pröystäilemään hienoilla vaatteilla ja kuinka joillakin on enemmän pisteitä korteissaan.

²²⁸ Ratilainen 2004, 92.

²²⁹ Ratilainen 2004, 11.

²³⁰ Sillanpää 2002, 81; Jaatinen 2004, 16,91.

²³¹ Ratilainen 1996, 79.

²³² Ratilainen 1996, 78.

²³³ Jalkanen 2003, 334.

Säännöstely ja juorut kertoo totena, ettei ”eräät tartte pisteitä, ei yleiskortteja, kun on niitä takaportteja”.²³⁴ *Pula-ajan laulussa* taas on selkein vastakkainasettelu köyhien ja rikkaiden välillä. Toisessa säkeistössä mainitaan, että elintarvikekortit kiusaavat vain köyhiä, kun rikkailla on jälleen takaportteja.²³⁵

Jatkosodan aikana mustan pörssin kauppa kasvoi voimakkaasti, eikä sitä enää nähty niin rikollisena toimintana kuin sotien alussa. Salakuljettajien lisäksi syntyi hamstraajien joukko, jotka ostivat varmuuden vuoksi kaiken mitä saivat. Mainonnassa hamstraajat nähtiin ylipainoisina noin 50-vuotiaina naisina, jotka pukeutuivat hienosti turkiskauluksisiin takkeihin.²³⁶ Kettusen kuvaamat pröystäilevät rouvat voidaankin nähdä näinä mainosten esittäminä rouvina, jotka harrastivat hamstraamista.

Säännöstelylauluista löytyy yleishyödyllisiä neuvoja säännöstelystä kärsivälle kansalle. Kettunen muistuttaa, että kupongit on oltava kiinni kortissa, jotta se hyväksytään. Samoin hän myös muistaa kiittää säännöstelyn tehokkuutta ja näkee sen välttämättömänä pahana.²³⁷ Kettunen kirjoittaa, että järkevät ihmiset luottavat kansanhuoltoon, eivätkä alistu juoruille.²³⁸ Hän vain toteaa ettei ole syytä ruikuttaa ja jatkaa, että ”*tuskinpa se juorun aihe riittäis’; jos joku edes aikaa tätä kiittäis’*”.²³⁹ Viimevuoden laulusta löytyy myös kiitos hallitustasolle. Kettunen toteaa, että perunat kyllä riittävät talven yli, muttei kukaan muista kiittää Murtoa. Kiitokset suuntautuvat kansandemokraattien Yrjö Murrolle, joka toimi Pekkalan hallituksessa kansanhuoltoministerinä.²⁴⁰

Pula-ajan yksi keskeinen tapahtuma eli setelien leikkaaminen vuodenvaihteessa 1945-1946 tallentuu kahdelle laululle. Kettunen kirjoittaa, että leikkaamisesta nousi suuri meteli, varsinkin lehtien palstoilla.²⁴¹ Leikkaamista oli edeltänyt vuoden 1945 vakava inflaatio. Toinen puoli seteliä vastasi puolta alkuperäisen setelin nimellisarvosta. Toinen puoli annettiin 2% korolla valtiolle pakkolainaksi, joka oli maksettava takaisin viimeistään vuonna 1949.²⁴²

²³⁴ Ratilainen 1996, 22-23.

²³⁵ Ratilainen 2004, 109-110.

²³⁶ Jaatinen 2004, 32.

²³⁷ Ratilainen 2004, 108-111.

²³⁸ Ratilainen 1996, 23.

²³⁹ Ratilainen 1996, 226-227.

²⁴⁰ Eduskunta – Edustajamatrikkeli. 22.2.2008.

<http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hx5000.sh?{hnro}=911087&{kieli}=su&{haku}=kaikki>

²⁴¹ Ratilainen 1996, 270.

²⁴² Pihkala 1982, 357.

Kettunen kommentoi tapahtunutta leikkaamista laulussa Viimevuoden laulu. *”Toinen puoli valtiolle lainattiin. Suomen pankki sitte uusia painatti: saimme sellaisia seteleitä tilalle, jotka aivan heti hajosivat pilalle.”*²⁴³

Kettusen säännöstelykupleteista löytyy puheenvuoro myös mustanpörssin kauppiaalle. Kupletti *Mustanpörssin kauppias* noudattelee vanhaa kuplettiperinnettä vuorolauluineen ja puheosuuksineen.²⁴⁴ Kauppias kehuu alkuun omia tuotteitaan ja kertoo myyvänsä *”vaikka mitä sorttii”*. Kuoro tai yleisö vastaa kauppiaalle, että ajat muuttuvat vielä ja kaupankäynti lakastuu. Lopulta kauppias toteaa kaupankäynnin loppuneen, kun *”saapui Amerikan laivat täynnänsä tarvetavaraa”*.²⁴⁵

Myös laulussa *Kevätveisu* ennakoidaan säännöstelyn loppumista ja todetaan, että myynnissä on jo kortittomia tuotteita, jonka myötä myös mustanpörssin kauppiat joutuvat laskemaan hintojaan. Suurimman ilon odotetaan kuitenkin koittavan kortittoman maidon aikana.²⁴⁶ Kahvin säännöstely jatkui kaikkein pisimpään ja loppui vasta 1954. *Pula-ajan laulussa* juoruillaan mahdollisesta oikeasta kahvista, jota odotellessa tulee tyytyä korvikkeeseen.²⁴⁷ Kahvin merkityksestä suomalaisille kertoo ensimmäisen kahvilaivan saapuminen Suomeen helmikuussa 1946. Tapaus sai suuret mittasuhteet, kun lastin purkamista oli seuraamassa niin toimittajat, sadat ihmiset kuin poliisitkin.²⁴⁸ Kettunen toteaa *Viimevuoden laulussa* kahvin merkityksestä suomalaisille sarkastisesti: *”sotasylliset myös saivat tuomion, mutta kahvilaiva suuremman huomion.”*²⁴⁹

4.2.5 Yhteiskunnassa tapahtuu

Yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten kommentointi on Kettusella varsin värikästä ja tapahtuu monista asioista ja aikansa ilmiöistä. Tyyli on kuitenkin suurimmaksi osaksi

²⁴³ Ratilainen 1996, 276.

²⁴⁴ Henriksson 2002, 7-8; Hirviseppä 1969, 9.

²⁴⁵ Ratilainen 1996, 150-153.

²⁴⁶ Ratilainen 1996, 68-69.

²⁴⁷ Ratilainen 2004, 109-111.

²⁴⁸ Jaatinen 2006, 40.

²⁴⁹ Ratilainen 1996, 276-278.

satiirinen, mitään suurta kritiikkiä tai kannanottoja ei esiinny. Lapsilisät ja ruotsalaiset lahjatalot huomioidaan, muttei niissä oteta kantaa puolesta tai vastaan.²⁵⁰

Yksi Kettusta kiinnostava asia on muoti ja naisten kaunistautumiseen liittyvät ilmiöt. Kettunen näkee kaunistautumisen turhanpäiväisenä. Hän toteaa laulussa *Voi muodin oikkuja voi*, että ennen sotia laihdutuspillarit kävivät hyvin kaupaksi, kun taas sodan aikana ”hassutus” loppui, kun naiset laihtuivat pula-aikana muutenkin.²⁵¹ Myös toisessa laulussa käsitellään naisten laihuusihannetta. Kettunen toteaa pyöreä vartalo ennen olleen muotia, mutta näkee sodan jälkeisen säännöstelyn syynä kun naiset laihtuu ja sen myötä kaunistuu.²⁵² Myös laulussa *Pula-ajan naiset* Kettunen kirjoittaa satiirisesti naisten muodista. ”*Onpa naisetkin saaneet jo tottua käyttämään paperista hattua. Nyt jo naiset maalin kanssa kinttujansa värjää.*”²⁵³

Pula-ajan naiset keksivät monia keinoja pukeutumiseen ja kaunistumiseen. Yksi oli vaatteiden ostaminen mustasta pörssistä salaa ohi säännöstelyn. Samoin omavaraisuutta ja vaatteiden tarkkaa kierrättämistä suosittiin. Jopa hiuksia neuvottiin käyttämään ompelussa langan sijasta.²⁵⁴

Laulussa *Syksy ja muodit* Kettunen paheksuu naisten hameiden pituutta. ”*On kauheaa kuin naisilla taas hame lyhenee, sen mukaan miten luonnossa syys illat pimenee.*”²⁵⁵ Suurin paheksunta tapahtuu kuitenkin laulussa *Rantapuku*. Siinä kerrotaan naisista, jotka hylkäävät perinteisen naisten pukeutumistyylin. Kettunen toteaa, että kaupungilla ”naljaillaan” niille naisille, jotka eivät enää käytä nutturaa, vetävät jalkaansa housut ja pistävät jopa vielä tupakaksi. Kertosäkeistössä hän vielä toteaa, että ”*mikä nyt ois maailmassa tuhmaa. Säädyllisyyttäkin nykymuoti uhmaa.*”²⁵⁶

Laulut *Syksy ja muodit* sekä *Rantapuku* lienevät valmistuneet 1920-luvun lopulla, jolloin oli muodikasta olla uutuudet tunteva, tupakoiva ja tanssiva jazz-tyttö. Uusi pukeutumistapa oli rohkea naisen vartaloa paljastava, jossa myös uusi lyhyt hiustyyli korosti vaikutelmaa

²⁵⁰ Ratilainen 2004, 128, 152.

²⁵¹ Ratilainen 1996, 280-281.

²⁵² Ratilainen 1996, 158-159

²⁵³ Ratilainen 2004, 112.

²⁵⁴ Aikasalo 2000, 205,207-210.

²⁵⁵ Ratilainen 1996, 220.

²⁵⁶ Ratilainen 1996, 190-191.

kokonaan uudenlaisesta naistyylistä. Uudessa pukeutumistyyliässä naisen sääret, käsivarret ja kaula jätettiin paljaksi.²⁵⁷

Tekniikan kehittyminen piirtyy Kettusen kupletteihin. Yhtä aikansa suurinta teknistä innovaatiota eli 1920- ja varsinkin 1930-luvulla tapahtunutta autoistumista Kettunen käsittelee laulussa *Forði laulu*.²⁵⁸ Kettusen mielestä hevosetkin ovat kohta historiaa, kun autoistuminen voittaa alaa. Kettunen näkeekin autoistuminen luonnollisena kehityksenä, jonka apuja käyttävät niin avioliiton rikkojat kuin viinatrokarit.²⁵⁹ Pula-aikana on kuitenkin Kettusellekin uudelleen arvioinnin paikka, kun puukaasuautot lisääntyivät toisen maailmansodan vaikutuksesta alkaneen bensiinipulan vuoksi.²⁶⁰ Kettunen kirjoittaa laulussa Puukaasu, että ”*Muoin me hevosille naurettiin ett’ tuollaiset jättää saisi [...] Benziinin puute on käskenynt ostaa kattilan kalliin [...] Hevosella pääsee nyt varmemmin*”.²⁶¹

Muista keksinnöistä gramofoni ja radio saavat myös huomion. 1930-luvun taitteessa koettiin suuri gramofonikuume. Gramofoneja myytiin ennätysmäärä ja samoin kuin levyjäkin. Yksi myydyimmistä levyistä oli Ture Aran tulkitsema *Emma*. Samalla levyllä oli myös Kettusen kirjoittama *Villiruusu*.²⁶² Laulussa *Hummari Paavo* Kettunen kirjoittaa gramofonikuumeen tartuttamasta isännästä, joka humalassa ottaa gramofonin saunaan mukaan ja rikkoon sen löylyissä.²⁶³ Myös muut kuplettien tekijät kirjoittivat uusista innovaatioista. Esimerkiksi J. Alfred Tanner kommentoi uutta keksintöä, puhelinta. Iivari Kainulainen taas kirjoittaa kaupungissa pyörivistä elävistä kuvista.²⁶⁴

Radiosta Kettunen kirjoittaa kahdessa laulussa. Ne voidaan ajoittaa 1940-luvun loppuun, sillä toisessa mainitaan Hella Vuolijoki ja toisessa Vuolijoen keksimä ohjelma Pikkuparlamentti.²⁶⁵ Kettunen kommentoi radion ohjelmasisältöä laulussa *Radio*. Osittain kansa on kyllästynyt ohjelmistoon, koska siellä ei ole kansan toivomaa musiikkia ja haturin soittoa. Kettunen huomioi monia erillisiä ohjelmia ja toteaa viimeisessä säkeistössä, että

²⁵⁷ Aikasalo 2000, 254.

²⁵⁸ Köhler 2005, 22.

²⁵⁹ Ratilainen 1996, 20-21.

²⁶⁰ Köhler 2005, 53-55.

²⁶¹ Ratilainen 1996, 186-187.

²⁶² Gronow, Suonio 1990, 144-146; Suomen äänitearkisto ry. 16.1.2008.

<<http://yle.fi/aanilevysto/firs/index.htm>>

²⁶³ Ratilainen 2004, 21-22.

²⁶⁴ Jauhiainen 1985, 17, 48-49.

²⁶⁵ Kurkela 2003, 346-347.

radiosta kuuluu myös hänen itsensä laatima laulu. Mukana on myös pientä itseironista piikittelyä kuplettilaulajien ainaista ystävää eli rahapulaa kohtaan.²⁶⁶ ”Radiosta myöskin kuullaan, miten laulaja tienaa suullaan, laulu on Kettusen laatima, varmasti tarpeenvaaita.”²⁶⁷

4.3 Juomalaulut

4.3.1 Suomalainen viinapää

Ajan tavan mukaan kuplettilaulajat tarttuivat myös vallitsevaan alkoholikulttuuriin. Kieltolain aika ja raittiusliikkeiden toiminta näkyy Kettusen teksteissä. Suomessa alkoholista oli tullut ns. kansallinen pakkomielle, joka tarkoitti alkoholin valmistuksen, käytön ja ostamisen voimakkaampaa ja yksityiskohtaisempaa sääntelyä kuin useimmissa muissa maissa. Synnyttiin myytti suomalaisesta viinapäästä²⁶⁸, vaikka Suomi oli yksi Euroopan kuivimmista maista 1900-luvun alussa.²⁶⁹ Jännitteinen suhde alkoholiin on ominaista niille kulttuureille, joissa humalahakuinen juominen on laajalti hyväksyttyä ja joissa on suhteellisen vahva ja vaikutusvaltainen raittiusliike.²⁷⁰ Tähän jännittyneeseen alkoholikulttuuriin ja sen ilmiöihin myös Kettunen puuttui.

Juomalaulut näyttäytyvät Kettusen tuotannossa mielenkiintoisessa näkökulmassa. Kettunen itse ei alkoholia nauttinut kuin tietyssä seurassa, eikä yksin yleensä koskaan. Kuuluisin taiteilijoiden saapuminen vierailulle oli yksi niistä hetkistä, jolloin jaloviinaa juotiin. Kettunen kuitenkin saattoi kaataa oman lasinsa vaivihkaa keittiön ruokakomeron pulloon. Näin hän oli vieraita kunnioittaen juovinaan, mutta lopulta alkoholi päättyi vaimon tekemien leivonnaisten sekaan.²⁷¹

²⁶⁶ Ratilainen 2004, 115-118. Komu, ”Kuljen maailman raittia rallattain” – Eino Kettusen kuplettiprofiilista. Musiikin suunta. Musiikin suunta 1/2007.

²⁶⁷ Ratilainen 2004, 118.

²⁶⁸ Ajatus, että suomalaisilla on jokin myötäsyttyinen ominaisuus, suomalainen viinapää, joka teki mahdottomaksi alkoholin ja suomalaisten luontevan yhdistymisen. Ajatus yleistyi vuoden 1910 tienoilla. ks. Peltonen 1997, 63.

²⁶⁹ Peltonen 1997, 63.

²⁷⁰ Apo 2001, 200.

²⁷¹ Pirjo Valtosen haastattelu 22.1.2005.

Näiden esimerkkien valossa juomalaulut ovat mielenkiintoinen lisä Kettusen lauluissa. Täytyy kuitenkin muistaa, että Kettunen oli kupletisti, joka kirjoitti aikansa ilmiöistä. Samoin kuplettiperinteeseen kuului juomalaulujen kirjoittaminen. Suomalaisessa kulttuuriympäristössä juuri intensiivinen alkoholilla terästetty juhlinta on usein osoittautunut antoisaksi raportoinnin aiheeksi. Kun kupletintekijän tarkoitus on hauskuuttaa yleisöä, niin liioitellut ja absurdit juonenkäänteet juhlinnan kuvauksessa kuuluvat laulutavan perustyylikeinoin. Kupletit ovat yleensä vielä osittain totta ja oikeasta elämästä, joten niiden humoristisuus perustuu usein oikeisiin sattumuksiin.²⁷² Kansanperinteen tutkija Satu Apo toteaaakin, että Suomessa viina nautitaan ainakin kahteen kertaan: juotaessa ja juomisesta puhuttaessa.²⁷³ Kuplettiperinteessä kertominen taas tapahtuu laulun sanoin.

4.3.2 Juomalaulujen teemallinen jakautuminen

Juomalauluja käsittelemässäni aineistossa oli 35.²⁷⁴ Valinnassa tärkeintä oli juomisen ja juomakulttuurin kuvaaminen. Pelkkä viinasta puhuminen ei riittänyt, vaan sen käytöstä ja sen seurauksista tuli mainita. Esimerkiksi kupletissa *Sotapojan heilat* mainitaan, että eräs tyttö haisi viinalle. Tämä ei kuitenkaan riitä kuvaamaan juomakulttuuria. Juomalauluja ei voi ajoittaa mihinkään tiettyihin ajanjaksoihin. Ne on tehty pitkällä aikavälillä, eikä niihin ole ”sisään kirjoitettu” tiettyjä avainsanoja, joilla ne voisi ajoittaa. Esimerkiksi sotauluissa ajoituksen pystyi tekemään kuvausten perusteella.

Kieltolakia kuvaavat kupletit ovat kuitenkin poikkeus linjasta. Ne voidaan ajoittaa kieltolainaan 1919-1932, mutta tarkempaa ajoitusta ei niillekään voida tehdä. Lisäksi joukossa on kolme juomalaulua sota-ajalta, joten ne voidaan myös ajoittaa. Lisäksi muistiinpanojen ja lauluvihkojen avulla voidaan ajoittaa muutama laulu.

Juomalaulut on jaoteltu viiteen luokkaan. Ensimmäisessä luokassa on kaikki kieltolakia kommentoivat laulut. Niitä oli aineistossa yhteensä 10. Juhlajuomisen luokkaan on sijoitettu juomisenkuvaukset, joissa tanssi on keskeisessä asemassa. Tässä luokassa on seitsemän

²⁷² Henriksson 2002, 9.

²⁷³ Apo 2001, 311.

²⁷⁴ Ks. liite 3 aineiston juomalaulut

laulua, joista kaksi on Kettusen kirjoittamaa humoristista ja alkoholilla terästettyä hääkuvausta. Maaseudun juominen kuvaa isäntien kummelluksia ja maaseudun juomisen kulttuuria. Tässä luokassa lauluja on yhdeksän. Ravintolaelämän kuvauksia on kahdeksan, joista monet sijoittuvat Viipuriin ja sen iltaelämään. Muista pääluokista poiketen juomalauluissa on myös viisi Kettusen omaa juomista kuvaavaa laulua. Nämä laulut voidaan luokitella itseironisiksi kupleteiksi, sillä niiden aihepiirit ja tapahtumat ovat hyvin absurdeja, kuten esimerkiksi humalaisen Kettusen käännähtäminen taivaan porteilta. Itseironian luokkaan on luokiteltu myös Karhumäen tivolista kertova kupletti sekä Sortavalan laulu. Näissä lauluissa juomista tapahtuu myös, mutta Kettusen hahmo on enemmänkin tarkkailijan roolissa, eikä osallistu juomiseen.

Kieltolaki	10
Juhlajuominen	7
Maaseudun juominen	9
Ravintolaelämän kuvakset	8
Itseironia	5
Yhteensä	39

Juomalauluista neljä sopi sisältönsä perusteella toiseenkin luokkaan. Laulu *Selvinpäin* sisältää säkeistöt laulusta *Pimennyksen aikainen laulu Viipurista*. Näin ollen näistä vain *Selvinpäin* on mukana analyysissa.

Juomalaulujen osalta ongelmana olivat ristiin menevät kuvaukset eri luokkien osalta. Esimerkiksi kieltolainajaisissa lauluissa käsitellään kieltolain vaikutusta ravintolaelämään, vaikka käsittely sopisi myös luokkaan ravintolaelämän kuvaukset. Kieltolainajainen ravintolaelämä salakapakoineen on kuitenkin olennainen osa kieltolakikulttuuria. Myös sota-aikaisen tanssikiellon vaikutusta ravintolaelämään kuvataan sotaulujen analyysissa, eikä juomalaulujen kohdalla. Nämä laulut sisältyvät kuitenkin luokitteluun, mutta niiden analyysi tapahtuu mainituissa kohdissa.

Maaseudun juomista kuvaaviin lauluihin on sisällytetty työläisten juopottelu, vaikkei se tapahtuisi maaseudulla. Tästä esimerkkinä merimiesten juominen. Maaseudun juominen voisi

lisäksi sisältää juhlahuomisen laulut, sillä juhlahuominen käsittelee vain maaseudun juhla-kulttuuria. Juhlahuominen maaseudulla nousi kuitenkin omaksi selkeäksi luokakseen, joten sen käsittely on omana luokkana selkeämpää. Kaupunkien juhla-kulttuuri taas esiintyy ravintolaelämän kuvauksissa.

4.3.3 Kieltolaki

Kettusen omaan elämään kieltolaki ei todennäköisesti paljonkaan vaikuttanut. Suhteellisen raittiina miehenä hän tuskin kieltolaista suuremmin kärsi. Erilaiset salakuljetus- ja viinanhankintatavat olivat kuitenkin hyvin Kettusenkin tiedossa, sen verran tarkasti hän niitä kuvaa.

Kieltolaki alkoi vuonna 1919 ja kesti vuoteen 1932. Yleinen raittiusaate oli elänyt Suomessa jo 1800-luvun lopulta lähtien raittiusliikkeiden sekä aatteellisten liikkeiden toimesta. Ensimmäinen yksikamarinen eduskunta hyväksyi valtakunnallisen kieltolain 31.10.1907. Tsaari ei kuitenkaan vahvistanut lakia, joten sitä ei saatu voimaan. Uusi kieltolakiesitys hyväksyttiin eduskunnassa 15.3.1909, mutta sen vahvistaminen viivästyi aina vuoteen 1917, jolloin Kerenskin väliaikainen hallitus vahvisti sen. Kieltolaki saatettiin voimaan kuitenkin vasta kaksi vuotta myöhemmin, 1.6.1919.²⁷⁵

Kieltolain päättymistä edelsi 1920-luvun lopulla alkanut lamakausi. Valtion velka nousi voimakkaasti kieltolain viimeisinä vuosina, eikä kieltolaki kestänyt talouspoliittisten tekijöiden rinnalla. Toinen kieltolain lopettamista vauhdittanut tekijä oli kieltolakirikollisuus. Hallitus päätti järjestää kieltolaista kansanäänestyksen, joka järjestettiin joulukuun 29. ja 30. päivinä vuonna 1931. Kieltolain ja kaikkien alkoholijuomien vapauttamisen puolesta äänesti 70.6 prosenttia äänestäneistä. Eduskunta hyväksyi uuden väkijuomalain 30.1.1932 ja se tuli voimaan 5. huhtikuuta 1932. Samalla se tarkoitti alkoholipitoisten aineiden valmistuksen, maahantuonnin ja kaupan antamista valtion omistuksessa ja hallinnossa olevalle yhtiölle.²⁷⁶

²⁷⁵ Filpus, 2001, 18-19.

²⁷⁶ Filpus 2001, 174-175

Kieltolaki synnytti monia lieveilmiöitä kuten salakuljetus, salapoltto ja piilokapakat. Pahimpina vuosina juopumusrikoksista pidätettiin jopa 50 000 ihmistä. Matti Peltosen mukaan lain rikkomisesta tuli jopa kansanliike.²⁷⁷ Ravintoloissa alkoholia sai varsin helposti. Asiakkaille tarjottiin yleisimmin kovaa teetä, jossa oli puolet teetä, puolet pirtua ja hieman sokeria. Lisäksi tarjoiltiin terästettyä kahvia sekä plöröä eli limonadiin sekoitettua pirtua. Kieltolain aikana ravintoloista tuli kuitenkin huonomaineisia paikkoja, joita epäiltiin prostituutiosta ja salakapakoista.²⁷⁸ Ravintolan ulkopuolella suosituin myyntituote oli neljänneslitran taskumatti, joka tunnettiin nimellä varpunen.²⁷⁹ Laulussa *Millainen on Viipuri*, Kettunen toteaa, että tilataan yksi ”kovalasi”. Viimeisessä säkeistössä, kun rahat on juotu, tanssittu ja syöty, Kettunen pahoittelee, ettei ole enää rahaa ostaa ”varpusta”.²⁸⁰

Kieltolain aikaisessa ravintolakulttuurissa harrastettiin myös ”varmennusta” eli suuren pirtumäärän juomista juuri ennen ravintolaan menoa. Ravintolaan tullessaan asiakas oli selvä, mutta hetken istuttuaan ympäröivänsä. Ravintoloihin salakuljetettiin myös omaa pirtua, jota sitten sekoitettiin kahviin tai muihin juomiin.²⁸¹ Kieltolain aikaisessa Sortavalassa tämä käytäntö vallitsi Kettusen mukaan vahvanakin. Kettunen kirjoittaa *Sortavalan laulussa*, että keskuskahvilan asiakkailla oli tapana tuoda mukana omia juomia ja sekoittaa niitä muihin juomiin. Hän toteaa, ettei ”ravintolakundeja” voi estää juomasta, vaan ennemmin olisi estettävä kaupunkiin pirtua tuomasta.²⁸²

Kuplettiperinteessä kieltolaki synnytti useita kupletteja, joiden pääajatus oli kieltolain lopettaminen tai ainakin sen julkinen pilkkaaminen. Esimerkiksi yksi kuuluisimmista kuplettitaiteilijoista Tatu Pekkarinen, kirjoitti avoimesti kieltolain lopettamisen puolesta. Laulussa *Kieltolakilaulu* hän toteaa, että ”Orkesterin kanssa tässä ryyppy on nyt saatu. Toivomme et kieltolaki Suomessa se kaatuu”²⁸³. Toinen yleinen teema oli salakuljetuksesta tai kotipoltosta kirjoittaminen. Virolainen viina oli usein teksteissä esillä, kuten esimerkiksi Elmer Lampan *Viinatrokarin laulussa*.²⁸⁴ Myös Kettunen tunsii virolaisen viinan. Kettusen muun muassa kirjoittaa pöydällä kiiltelevästä virolaisesta lahnasta.²⁸⁵ Wäinö Tuominen taas

²⁷⁷ Peltonen 1997, 97.

²⁷⁸ Sillanpää 2002, 55, 59.

²⁷⁹ Gronow 2004c, 108.

²⁸⁰ Ratilainen 1996, 142-145.

²⁸¹ Sillanpää 2002, 55.

²⁸² Ratilainen 1996, 216-217.

²⁸³ Gronow 2004c, 108.

²⁸⁴ Yleisradion elävä arkisto. 21.2.2008. <<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=4&ag=26&t=3&a=2823>>

²⁸⁵ Ratilainen 1996, 49.

käänsi kieltolain positiiviseksi asiaksi. Tuominen toteaa, ettei viinaa tarvinnut hakea kaupungista, eikä krapulakaan vaivannut, kun trokarit olivat aina saatavilla.²⁸⁶ Tehokkaan jakeluverkoston takia kieltolain aikana alkoholia saikin maaseudulla helpommin kuin kieltolakia edeltävänä aikana.²⁸⁷

Kevyessä musiikissa kieltolakia käsiteltiin lähes yksinomaan pilkallisesti. Lauluntekijät ylistivät viinan iloja aivan kuin mitään kieltolakia ei olisi ollutkaan. Virallista linjaa edusti vain yksi levy, Suomen valkoisen Kaartin Soittokunnan vuonna 1929 taltioima *Kieltolakimarssi*. Siinäkin oli kuitenkin jostain käsittämättömästä syystä sivuteemana tunnettu kansanlaulu ”Jos kaikki Suomen järvet”. Pilkkaa tehtiin raittiusvalvojista ja salakuljettajista taas esitettiin myönteisessä valossa. Ulkomailta viinaa salakuljetettiin varsinkin Virosta, jota Tatu Pekkarinen kommentoi sarkastisesti laulussa *Kesäleski*, että ”*Pienet pojat tappeli ja suuret pojat joi ja moottorit ne Vironmaalta viinoja toi*”.²⁸⁸

Kieltolainajaksista salakuljetusta Kettunen kuvaa laulussa *Viipurista Lieksaan*.

[1.] Junass’ oli poikia ja tyttäriä. Kaikki ne petkutti kyttäriä. Napit siinä laukes ja kapsäkit aukes, vaan tarkastuksen jälkeen me ryypättiin.

[2.] Kokonainen penkki oli yhden miehen alla, jalat hällä näet oli kääreessä, näin pitkät oli sillä onnettomalla kanisterit kummassakin sääressään, rauhan ne sairaalle antoivat, paareilla kotiakin kantoivat, varmasti ukkelit kotiansa päästyä juonelle makeasti nauroivat.

[3.] Monta oli matkalla neitoja niitä, jotka juuri sitä varten kulkeevat. Ympäri vartalon heill’ oli spriitä, paljon ne joutavat julkeevat, juopot eivät välittele hinnoista, maineesta, sakoista ja linnoista, kun on nyt neitoja, jotka heille juomaa purkavat reilusti rinnoista.²⁸⁹

Kettusen kuvaamia vaatteiden alle kätkeviä kätköjä kutsuttiin vatsapanssareiksi ja varsinkin juuri junamatkoilla ne olivat yleisiä. Samoin naisten osuus salakuljettajista oli varsin korkea esimerkiksi Oulun seudulla. Naisten huonon sosiaalisen aseman ja vaikeudet toimeentulossa

²⁸⁶ Yleisradion elävä arkisto. 21.2.2008. <<http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=4&ag=26&t=3&a=2823>>;

Gronow 2004c, 106.

²⁸⁷ Sillanpää 2002, 54.

²⁸⁸ Gronow 2004c, 106.

²⁸⁹ Ratilainen 2004, 169-170.

on katsottu syiksi naisten suureen määrään salakuljetuksessa.²⁹⁰ Ensimmäisessä säkeistössä Kettunen tekee pilkkaa viranomaisista, aivan kuten Pekkarinen teki laulussa *Kesäleski*. Laulun keskeinen teema on esittää salakuljettajat myönteisessä valossa, mikä huipentuu toisen säkeistön lopussa. Myös kekseliäisyys on tärkeässä osassa laulua, kun sairaaksi tekeytyvää matkustajaa ei tarkisteta. Junassa salakuljetettu alkoholi oli yleensä pirtua ja sen salakuljettaminen vaati suurta kekseliäisyyttä. Oulun seudulla pirtua kätkettiin esimerkiksi huonekaluihin, joita kuljetettiin junassa muuttotavarana.²⁹¹ Kettunenkin toteaa, että ”pirtumiehen kyllä tiedän eteväks”.²⁹²

Kupletissa *Pieni laulu kala- ja viinamiehille*, Kettunen kertoo tarinan salakuljettajista. Laulussa annetaan ymmärtää, että kalamiehillä on kaupunkilaisille muutakin saalista kuin kalaa. Kettunen kirjoittaa, että kala- ja viinamiehet seuraavat tarkasti aikaansa, jonka myötä he ”Joukolla riensivät kieltolakivaaliin ja olivat he kieltolain puolella”.²⁹³ Taustalla on todennäköisesti mahdollisuus menettää toimeentulo kieltolain mahdollisen loppumisen myötä. Samalla siis loppuisi kukoistava salakuljetus. Myös lauluissa *Stop tykkänään* ja *Fordi laulu* kerrotaan salakuljettajista, joiden kuljetusvälineenä veneen sijasta on auto.²⁹⁴ Autojen lisääntyminen salakuljetuksessa voidaan nähdä merkinä autoistumisen alkamisesta. Keinoina trokareiden kuljettamien autojen pysäyttämiseen oli muun muassa ampua renkaat rikki.²⁹⁵ Laulussa *Stop tykkänään* käy juuri vastaavanlaisesti, kun salakuljettajien matka loppuu renkaiden ampumiseen.²⁹⁶

Kieltolain aikana vauras väki keksi nopeasti erilaisia kiertoteitä, joilla alkoholia pysyi hankkimaan laillisesti. Lääkärin reseptillä pystyi saamaan esimerkiksi konjakkia ja lääkespriitä. Myös hammaslääkärit ja eläinlääkärit pystyivät määräämään asiakkailleen spiritus fortista eli spriitä. Apteekkien myynnistä alkoholipitoiset aineet muodostivat huomattavan osan tuotosta. Maalaiskansa keksi myös keinot, mutta usein ne olivat laittomia, kuten pontikan kotipoltto tai kiljun tekeminen. Maalaisyhteisö olikin usein kateellinen parempiosaisten apteekeista ja lääkäreiltä saamasta palvelusta. Kansanperinne kertoo isännistä, joilla oli lähes päivittäin sairaita eläimiä. Lain mukaan laillinen jälleenmyynti

²⁹⁰ Filpus 2001, 31-32.

²⁹¹ Filpus 2001, 31.

²⁹² Ratilainen 1996, 218.

²⁹³ Ratilainen 2004, 101-102.

²⁹⁴ Ratilainen 1996, 20-21, 218.

²⁹⁵ Filpus 2001, 144.

²⁹⁶ Ratilainen 1996, 218.

saattoi tapahtua vain apteekkeista lääkärin määräyksellä, eikä sitä saanut myydä, jos epäiltiin, että ainetta käytettäisiin juopumustarkoitukseen.²⁹⁷ Kieltolain aikana apteekkien valikoimaan kuuluivat myös viski ja konjakki, josta Wäinö Tuominen teki laulun. Hän kirjoittaa, että tohtorilta saa kaikenlaiset reseptit ja apteekista viskit, viinit ja konjakit²⁹⁸

Kettunen kirjoittaa satiirisesti lääkärin määräämistä resepteistä laulussa *Nykyajan kuva*. Alun puheosuudessa hän pohtii, miksi hieholle määrätty lääke ei toimi, vaikka isäntä joi koko pullon. Tämän jälkeen isäntä matkustaa jälleen eläinlääkärille ja toteaa: ”*Nyt minun pitäis saada taas sitä lääkettä sille hieholle, sillä nyt siltä meni pää poikki.*” Kettunen kirjoittaa, kuinka pullon saatuaan isäntä ryyppäsi sen ja kärsi tämän jälkeen krapulaa. Viimeisessä säkeistössä isäntä pohtii jälleen mahdollista lääkärikäyntiä: ”*Voi, voi päätäin, kun tuskasta hikoo, oiskohan jossain kipeetä sikoo, jonka rohdoilla sais kaulaansa voitaa, voishan akat sitä sairasta hoitaa.*”²⁹⁹

Laulu *Voi näitä aikoja* on Kettusen lauluista ainoa, jossa kieltolakia kritisoidaan suoraan. Muissa lauluissa ovat esillä kieltolain ilmiöt, mutta *Voi näitä aikoja* on aikalaisen surullinen näkemys kieltolaista ja sen rangaistuksista.

[1.] Kun laki on tehty ett’ ei saisi juoda, ei keittää, ei myydä, ei muualta tuoda voi näitä aikoja, voi.

[2.] pakko on janoonsa latkia kaljaa jos ei meidän sallita maistella maljaa voi näitä aikoja, voi.

[3.] Tää elämä on nyt liian somaa kun salaa saa ryyppätä vaikka ois omaa, jos kotonas keitāt niin katkotaan vanteet, jos kännissä nähdään, saat putkalla kanteet voi näitä aikoja, voi.³⁰⁰

Kotipoltto oli kieltolain aikaan yleistä, eikä Kettunen ollut ainoa joka kotipoltosta kirjoitti. Tatu Pekkarisen ja Matti Jurvan kappaleessa *Laulu Marjaviinistä* käsketään puhumaan hiljaa kotipoltosta, kun taas Oskar Nyström suosittelee kotimaista korpitehtaan viinaa virolaisen

²⁹⁷ Filpus 2001, 19.

²⁹⁸ Apo 2001, 213, 223-224; Gronow 2004c, 107.

²⁹⁹ Ratilainen 1996, 156-157.

³⁰⁰ Ratilainen 1996, 282-283.

pirtun sijaan.³⁰¹ Kettusen mainitsema kalja(pilsneri) oli ainut sallittu alkoholipitoinen juoma, jonka väriksi ravintoloihin salakuljetetut juomat yritettiin saada.³⁰²

Kilju- ja pontikkaperinne jatkui maaseudulla vielä pitkään kieltolain päättymisen jälkeen, aina 1960-luvulle saakka. Käsité suomalainen viinapää tulikin lopulta kieltolain aikana todeksi. Suomesta tuli viinamaa, jossa juomia ei enää arvostettu niiden maun takia, vaan korkean alkoholiprosentin vuoksi. Alkoholikulttuuri muuttui enemmän humalahakuiseksi, eikä kieltolailla näytä olleen mitään toivottavia vaikutuksia suomalaisten alkoholinkäyttökulttuuriin.³⁰³

4.3.4 Juhlajuominen ja maaseudun juomatavat

Erillisenä ilmiönä Kettunen tuo esille maaseudun juhlat ja erityisesti häät. Alkoholien käyttö 1920-40 luvuilla voidaan jaotella eri tilaisuuksien mukaan. Huvitilaisuuksissa, kuten iltamissa ja tansseissa käytettiin alkoholia perinteiseen tapaan nurkan takana piilossa. Toiseen ryhmään kuuluvat ns. kalendaari- ja elämänkaarijuhlat. Elämänkaarijuhlista häät olivat yksi keskeisimmistä alkoholinkäytön paikoista. Perinteisesti miehet toivat pullot mukanaan ja kätkivät ne pitotalon lähelle. Huomattavaa kuitenkin on, että perhejuhlissa tuli normien mukaan välttää näkyvää humalaa. Kansanperinne kuvaa kuitenkin myös ns. railakkaita häitä, joissa ei tappeluilta välttytty ja joissa jopa naiset joivat itsensä humalatilaan asti.³⁰⁴

Kuplettiperinteeseen on aina kuulunut kuvata erilaisia kyläjuhlia, kansanjuhlia ja markkinoita. Tarkkanäköiselle kuplettilaulajalle yhteiset juhlatilaisuudet ovat tarjonneet oivia laulunaiheita, varsinkin kun juhlinnan ja juopottelun kuvaus on aina kuulunut kupletin perinteeseen ja yleisiin teemoihin. Kahden suvun koonneet häät, joissa ei joukkotappeluiltakaan välttytty, ovat olleet suosittu kupletin aihe. Tunnetuista kupletin

³⁰¹ Gronow 2004, 107; Yleisradion elävä arkisto. 21.2.2008.

<<http://yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=4&ag=26&t=3&a=02823>>

³⁰² Sillanpää 2002, 55.

³⁰³ Apo 2001, 223; Sillanpää 2002, 63-64.

³⁰⁴ Apo 2001, 231-232, 240-241.

tekijöistä esimerkiksi Reino Helismaa (Hölmölän häät 1951) ja Juha Vainio (Kylähäät 1976) ovat kirjoittaneet kylähäistä.³⁰⁵

Laulussa *Hännisen häät* Kettunen kuvaa maaseudun juhla juomakulttuuria seuraavasti:

- [1.] Meillä on tapana vielä Karjalan mailla, että hääjuhla aina on vertoja vailla, kun juhlimme Maijaa ja Mattia, niin täynnä oli tanssituvan lattia.
- [2.] Kun oli vihitty ja poistunut pappi, vieraille haastella alkavi appi: Arvoisat vieraat nyt kuunnelkaa, isäntänä laulus nyt seuraavaa:
- [3.] Yhdys-olut juhliassa juoma on parhain, se kaikkialla Karjalassa tiedetään, sitä meille aina on varattu jo varhain, jos joitakin juhlia vietetään: Muistakaa nyt pojat, että Hännisen häissä kukaan ei saa olla liiaksi päissään, Yhdysolut ei teetä turhia riitoja, tappeluita, murhia.³⁰⁶

Esille nousee liiallisen humalajuomisen välttäminen. Tämän myötä myös mahdolliset tappelut vältettäisiin, eikä häistä tulisi ns. railakkaita häitä. Keskeistä kuitenkin Kettusen hääkuvauksessa on alkoholi. Se on keskiössä jokaisessa säkeistössä kahta ensimmäistä lukuun ottamatta ja päättyy viimeisen säkeistön kuvauksiin seuraavan aamun krapulasta. Teksti noudattelee kansanperinteen kuvausta myös naisten juomisesta. Kettunen kirjoittaa, että ”naisväelle pullaa ja kahvia tuotiin ja olluttakin vanhemmat naiset joi”.³⁰⁷

Toisessa hääkuvauksessa *Halokolan heät* kuvataan myös iloista juhla juomista. Halokolan häitä voidaan pitää niin sanottuina railakkaina häinä.

- [2.] Suluhanen, puhemies ja kaikki ne joi, minä poika pistin kinttuni ristiin; kilju kun loppu, toista ne toi, ämmät jo valitteli: ”Voi voi voi”!
- [5.] Tuskin oli vielä puolessa yö, kun siellä alako heiluvi halako; muuvvan jo pilikkeellä lamppuu lyö pimijähän aivan jeätiin myö.
- [6.] Isäntä kun lampun huoneesta toi olin minä siellä nurkassa vielä; ukko kun hihkas: !Aapeli hoi”! Tappelu taakos ja harmooni soi.³⁰⁸

³⁰⁵ Henriksson 2002, 9.

³⁰⁶ Ratilainen 2004, 21-24.

³⁰⁷ Ratilainen 2004, 22.

³⁰⁸ Ratilainen 1996, 24-25.

Railakkaiden häiden perinne voidaan johtaa joko kieltolakia edeltäneeseen ”normittomaan” aikaan tai villiin pirtuaikaan. Railakkaissa häissä juhla-äen kontrolli pettää niin pahoin, että isäntäväki joutuu väkisin ottamaan vierailta aseet pois, joita juhlijat eivät innostuisi jopa miestappoja vaativiin tappeluihin.³⁰⁹ Halakolan häissä tappelua edeltää hurja kiljun juominen ja tappelussa käytetään myös kättä pitempää eli halkoa. Lopulta tappelu päättyy isännän väliintuloon, aivan kuin kansanperinteen kuvauksissa.

Kettunen kuvaa maaseutua usein lavatanssien kautta. Keskeiseksi tekijäksi nousee juhla-juopottelu ja humalassa tanssiminen. Jos tansseihin ei menty, soi nurkassa ainakin Kettuselle läheinen haitari, josta oli 1800-luvulla muodostunut yksi tanssimusiikin keskeinen tekijä eri puolilla maailmaa. Suomessa virtuoosimaisista haitarinsoittajista tuli populaarimusiikin tavaramerkki Viljo Vesterisen ja Dallapé-orkesterin myötä 1930-luvulla.³¹⁰ Kettusen kuvauksissa haitarin ja juopottelun lisäksi lavatansseihin kuuluivat nuorten miesten ryypyt nurkan takana sekä piikojen tanssittaminen.

Rymytanssit tuo esille maaseudun juhla-kulttuurin kaikki puolet. Hanurinsoittaja nurkassa, vanhat ja nuoret sekä rengit ja piit tanssilattialla. Juominen tuodaan esille viidennessä säkeistössä. ”*Poejista haesi patakukko kännissä oltiin jo joka ukko se oli ookeeta elänee kun eijjollut kettää seleevee ja silloin sitä minnää haesin niin jotta varmasti muistavat vieläkin.*”³¹¹

Maaseudulla juominen jaksottui viljelykauden mukaan, siten ettei se häirinnyt työntekoa. Viljelyn päättymistä juhlittiin syksyllä kekrinä, joka lasketaan lähiyhteisön kontrolloimaksi humalahakuiseksi juomiseksi. Tällöin rajuakaan ryypääminen ei ollut paheksuttavaa.³¹² Kettusen *Kekri-laulussa* on samat elementit kuin Rymytanssissa. *Kekri-laulussa* kerrotaan rengeistä ja piioista, jotka pääsevät huoletta ryypäämään säästönsä. Ensimmäisessä säkeistössä kerrotaan juomiselle ja tanssimiselle olevan nyt lupa. Myös rymytanssit on siten todennäköisesti tapahtunut syksyllä, jolloin viljelykausi oli loppunut ja juhliminen ei ollut paheksuttavaa.³¹³

³⁰⁹ Apo 2001, 241.

³¹⁰ Jalkanen 2003, 249; Kurkela 2003, 369.

³¹¹ Ratilainen 1996, 204-205.

³¹² Apo 2001, 166-167, 383.

³¹³ Ratilainen 1996, 64-65.

Maaseudun juomisen jaksottuminen kalendaarisesti näkyy myös joulujuomisena. Olutta ja viinaa valmistettiin erityisesti joulua varten, jolloin ruokaa ja juomaa oli tarjolla enemmän kuin normaalisti. Juomisessa vanhemmille miehille juhlahumala oli sallituinta.³¹⁴ Kettunen kirjoittaa joulunvietosta kahdessa laulussa, joissa kummassakin juominen on varsin rajua. Toinen laulu *Joulunvietto Runttisen torpalla* on kieltolain ajalta, joka ei estä juomasta salakuljetettua virolaista viinaa. *Joulusahdissa* taas keskeiset juomat on sahti ja kilju.³¹⁵

4.3.5 Ravintolakulttuuri ja itseironia

Ravintolaelämän kuvaksia on yhteensä kahdeksan. Ravintolaelämän kuvauksista viisi laulua sijoittuu Viipuriin. Pitkään Viipurissa asuneena Kettunen näyttää tuntevan paikallisen ravintolakulttuurin hyvin. Myös Tampereen ja Helsingin ravintolaelämää esitellään lauluissa sekä myös sota-ajan ravintolakulttuuria.

Ravintolakulttuuri koki uuden kauden kieltolain ja jazzin myötä. Suomalaisille kaikki uusi tanssimusiikki oli jazzia 1920-luvulla. Ensimmäinen aito kosketus jazziin saatiin amerikansuomalaisten siirtolaisten mukana tulleen orkesterin myötä kesällä 1926. Tanssiminen oli suurta muotia ja ravintolat kilpailivat hyvistä esiintyjistä. Ravintoloiden laiton alkoholin myynti mahdollisti kalliidenkin esiintyjien palkkaamisen.³¹⁶ Kettunen kommentoi uutta tanssikulttuuria neljässä laulussa. Laulu *Millainen on Viipuri* on kirjoitettu kieltolain aikaan. Ensimmäisessä säkeistössä pahoitellaan, kun maaseutu ei ole vielä kuullut jazzista, joka on jo saapunut Viipuriinkin.

Kyllä siellä sydänmailla paljon vielä ollaan vailla siellä ei näet eletä jazzin tahdissa [...] Toista se on Viipurissa karjalaisten kaupungissa jossa kaikki huolet haihtuu jazzisäveliin: Jazzata saa siellä aina arkena ja sunnuntaina, kahviloissa siellä löytää jazzityttö tiensä pöytään. Alussa voi vastustella: ”Ei, ei ei!” Myöhemmin jo kuiskaa mulle: ”Hem till mej!” Sellainen on Viipuri.³¹⁷

³¹⁴ Apo 2001, 102, 128-129.

³¹⁵ Ratilainen 1996, 48-51.

³¹⁶ Gronow2004d, 99- 101

³¹⁷ Ratilainen 1996, 142-143.

Uusi tanssimusiikki oli 1920-luvulla nykyajan yksi olennaisista tunnusmerkeistä. Aikakauden uusi nainen tunnettiin Kettusenkin kuvaamana Jazztyttöä, joka viihderomaaneissa valloitti miesten sydämiä ja ajeli loistoautolla. Tatu Pekkarisen kupleteissa jazztyttö aiheuttaa sydänsuruja savolaiselle renkipojalle, Jutikaisen Jussille.³¹⁸ Kettusenkin jazztyttö katoaa nopeasti, mikä saa Kettusen lopulta toteamaan ”Kelju on tää Viipuri”.³¹⁹ Myös laulussa *Kyllä mie olin hoopo* ”jazzaamaan” lähtenyt neito aiheuttaa sydänsuruja katoamalla ravintolassa toisen miehen mukaan.³²⁰

Toinen aikakauden uusi ja suosittu tanssi oli rumba, jonka ensimmäiset levytykset Suomessa tehtiin vuonna 1932.³²¹ Kettunen kirjoittaa laulussa *Rumba* kaikkialla soivasta rumbasta ja sitä tanssivista rumbahulluista. Aivan samoin kuin jazzista kertovissa lauluissa askelta terästetään muutamalla ”pikku napsulla”, jolloin tahdistakaan ei tarvitse välittää niin paljon.³²²

Ennen sotia Viipurin ravintolaelämä oli vilkasta. Ravintolat kuuluivat tärkeänä osansa vapaa-ajanviettopaikkoihin, joihin kokoonnuttiin seurustelemaan ja istumaan iltaa. Asukaslukuun nähden Viipurissa oli runsaasti ravintoloita ja suljettuja kerhoja, joissa voitiin tarjoilla alkoholia. Ravintolapalvelujen runsauteen vaikutti se, että kaupunki oli vilkas läpikulkupaikka, jossa matkustajat usein pysähtyivät. Lisäksi Viipuriin tultiin huvittelemaan ympäröivältä maaseudulta, mikä entisestään vilkastutti palvelujen tarjontaa.³²³

Viipurin ravintolaelämästä Kettunen antaa varsin värikkään kuva. *Laulu Viipurin iltaelämästä* ”syntiä” on viidestä Viipuria kuvaavasta laulusta riittain. Jokainen säkeistö päättyy sanaan synti joko kysymyksenä tai toteamuksena. Laulussa kerrotaan millaisia syntejä Viipurissa tapahtuu ja kuka niitä tekee ja missä ravintoloissa. Seitsemännessä säkeistössä juomalla tehtyjen syntien jälkeen tarjoutuu mahdollisuus myös lihalliseen syntiin B-oikeudet³²⁴

³¹⁸ Gronow 2004d, 101.

³¹⁹ Ratilainen 1996, 144.

³²⁰ Ratilainen 1996, 96-97.

³²¹ Luhtala 2004, 261.

³²² Ratilainen 1996, 198-199.

³²³ Lakio 1978, 310.

³²⁴ Ravintolat oli 1930-luvulla jaettu kolmeen hintaluokkaan niiden saaman anniskelukorvauksen perusteella. I-luokkaan kuuluivat maan tasokkaimmat hotelliravintolat, II-luokan paikkoja käytti keskiluokka ja III-luokan ravintolat olivat alimmille sosiaaliryhmille. Lisäksi ravintolat oli jaettu niissä tarjoiltavien alkoholijuomien mukaan. A-luokan ravintola sai anniskella kaikkia alkoholijuomia, kun B- ja C-luokissa oli käytössä rajoituksia. ks. Sillanpää 2002, 65, 245-246.

omistavassa ravintola Mainoksessa.³²⁵ ”Nyt kaikki kehuu mainioksi Mainosta ne, jotka eivät välittele vaimostaan, siellä heille Senjoriitta kädellänsä heti viittaa: ’Eikös tehdä syntiä!’”³²⁶

Kieltolain päättymisen jälkeen maahan tuli tiukka alkoholipoliittinen säännöstely. Suomalaisten juomatottumuksia tuli siistiä ja salakuljetus lakkauttaa. 1930-luvun puolivälissä alettiin raittiusliikkeen toimesta vaatia ravintoloihin entistäkin tiukempaa kontrollia. Yksi vaatimus oli tanssikielto, sillä raittiusmieliset kansanedustajat katsoivat sen lisäävän prostituutiota ja nuorten alkoholinkäyttöä. Kettusen mainitsemaa prostituutiota pyrittiin ehkäisemään muun muassa kieltämällä liian korkeat baarituolit ilman Alkon suostumusta. Vuonna 1935 Eduskunta hyväksyi lainmuutoksen, joka kielsi tanssin anniskeluravintoiloissa lukuun ottamatta I-luokan ravintoloita. Käytännössä tämä tarkoitti tanssin jatkumista joissain ravintoloissa, minkä myötä raittiusmieliset joutuivat pettymään.³²⁷

Alkanutta tanssikieltoa Kettunen kommentoi laulussa *Kun tanssi kiellettiin Viipurin ravintoloissa*. Siinä Kettunen toteaa entisen villin Viipurin tuntuvan kovin kuivalta. Hän listaa monia Viipurin ravintoloita, joihin tanssikielto vaikutti, mutta kertoo lopulta ravintola Espilästä, jossa yhä tanssittiin. Kettunen toteaa, että ”*Elämä on Espilässä täysin ennallansa siellä vielä tanssitaan [...] nautinnoille siel’ on täysi vapaus, rajoitus on aivan poikkeustapaus*”.³²⁸ Espilä oli A-oikeudet omistava ravintola, joka Kettusen kuvauksen perusteella kuului myös I-luokkaan.³²⁹ Kettunen toteaaakin laulussa *Laulu Viipurin iltaelämästä ”syntiä”*, että Espilä on hienoston huvittelupaikka, jonne menevistä huomaa etteivät he pelkää tehdä syntiä.³³⁰

Yhteiskunnan muuttuminen tasa-arvoisemmaksi sotien jälkeen näkyi myös ravintolakulttuurissa. Pula-ajan ja toisen maailmansodan myötä katkesi säätyläisperinteen edellyttämä käyttäytymis- ja pukeutumismormisto. Käytöstävät yksinkertaistuivat ja keskiluokkaistuivat ja 1900-luvun alun säätyläisten monimutkainen etiketti hävisi. Frakin tilalle juhlamuodissa tuli tumma puku. Luokkarajat horjuivat, eikä omalle sosiaaliryhmälle sopivaa paikkaa ei enää valittu niin tarkasti.³³¹

³²⁵ Lakio 1978, 310.

³²⁶ Ratilainen 1996, 114-115.

³²⁷ Sillanpää 2002, 64-67.

³²⁸ Ratilainen 2004, 54.

³²⁹ Lakio 1978, 310.

³³⁰ Ratilainen 1996, 116.

³³¹ Sillanpää 2002, 87-88.

Käyttäytymisnormiston muuttumista Kettunen kommentoi laulussa *Tupakan tuska*. Hän kirjoittaa, että luokkarajat ovat poistuneet, kun kansa istuu sekaisin kahviloissa.³³² Laulussa *Elämänohjeita ravintolavieraille* neuvotaan sota-ajan ihmisiä käyttäytymään oikein ravintoloissa. Laulu on Kettusen muistiinpanojen mukaan esitetty radiossa välirauhan aikana tammikuussa 1941. Sen ei siten vielä voida tulkita kommentoivan muuttuneita ravintolaoloja, vaan pikemminkin ohjeiksi pula-ajan ravintolaelämään. Laulussa pyydetään juomaan kohtuudella ja puhumaan asiallisesti, etteivät naapuripöydän asiakkaat häiriinny. Ovimestä tulee lisäksi kunnioittaa jättämällä hänelle ”portsari-markka”.³³³ Laulun kirjoittamisen taustalla lienee siten Kettusen oma talvisodan aikainen kokemus ravintolaelämästä, jolloin hän toimi Suolahdella portsarina.³³⁴

Tampereen ja Helsingin ravintolaelämää kuvataan kahdessa laulussa. Ravintolakäyttäytyminen ja hyvät käytöstavat ovat Kettuselle ilmeisen tärkeitä. Tampereen laulussa Kettunen antaa ymmärtää, etteivät nuoret miehet ymmärrä kuinka käyttäytyään ravintoloissa. Kettunen toteaa, ettei nuorilla miehillä ole lakkia, eikä portsarille anneta edes tippiä.³³⁵ Helsingin ravintolat ovat puolestaan kuin paratiisi, joissa on mukava juoda ja syödä rapuja sekä joissa saa helposti uusia ystäviä.³³⁶

Kuplettiperinteelle tyypillinen itseironia pääsee Kettusen kohdalla valloilleen juomalauluissa. Laulussa *Missä viipynyt oot Kettunen* kerrotaan tarina Kettusen esiintymismatkasta, jonka päätteeksi juodaan laillista viinaa. Juopottelun jälkeen Kettunen sammuu ja käy unessa taivaan portilla sekä helvetissä ja päätyy lopulta herätessään putkaan.³³⁷ Kettunen päätyy myös toisessa laulussa putkaan. Laulussa *Elä ota enää* hän kirjoittaa, että laulajaltakin voi terveys mennä, koska ystävät eivät tarjoile vettä. Puheosuudessa Kettunen kysyy putkan päivästäjältä: ”Miten minut oli tänne tuotu, kun en ole edes ryypymies: minähän olen se laulaja, joka toisillekin laulan, että älä ota enää.”³³⁸

Kupletissa *Terve Huttunen tääl on Kettunen* pilaillaan kaupungilla viikon ryypäävän Huttusen kustannuksella. Kupletin Kettunen käyttää tilanteen hyväksi ja lohduttaa kotiin

³³² Ratilainen 1996, 248-249.

³³³ Ratilainen 1996, 10-11; Eino Kettusen muistiinpanoja. Yksityisarkisto. Maaninka.

³³⁴ Lehtileike, Juuka-seuran kotiseutuarkisto, Juuka.

³³⁵ Ratilainen 1996, 233.

³³⁶ Ratilainen 1996, 155.

³³⁷ Ratilainen 2004, 85-87.

³³⁸ Ratilainen 1996, 12-13.

jäänyttä rouva Huttusta. Lohduttaminen on syvällistä, sillä Kettunen nukkuu viikon Rouvan selän takana. Laulu lienee ollut varoittava esimerkki maaseudun isännille liiallisen ryypäämisen vaaroista.³³⁹

Kupletissa *Sortavalan laulu* kerrotaan myös öisillä retkillä olleesta aviomiehestä. Kupletin pääteema onkin Kettusen tyyli tuoda lauluissaan esille todelliset kylän tapahtumat. Yleisesti viestintuojana oli sentraalisantra, joka kertoi Kettuselle kylän suurimmat juorat.³⁴⁰ Kettunen kertoo ensimmäisessä säkeistössä tyylistään tehdä kupletteja.

Tänäkin iltana olen minä aikonut pistää lauluksi. Syntisparkojen kiukuksi ja kilttien nauruksi. En ole parempi kuin toisetkaan vaikka laulella lottuutan. Mutt ei ole kielletty laulelemasta kirkasta tottuutta.³⁴¹

Kettunen kertoo lehtihaastattelussa, että hänen menestys on taattu niillä paikkakunnilla, joilla hän on käynyt aikaisemminkin. Sentraalisantran lisäksi ihmiset toivat hänelle henkilökohtaisesti laulun aiheita. Kettunen kertoo, että jotkut naapurit ovat joskus jopa yrittäneet kostaa toisilleen pyytämällä Kettusta laulamaan pilkallisesti naapuristaan. Omasta kirjoitustyylistään hän toteaa, että laulaa ”*epäkohdista naurettavaan sävyyn ja hyvänpuolista kehuvaan tyyliin*”.³⁴²

5. Johtopäätökset

Kupletit ottavat kantaa yhteiskunnallisiin asioihin ja niitä voidaan pitää aikansa uutisina. Kupletin tarkoitus on kertoa runomuotoinen tarina tapahtumasta, henkilöstä tai ilmiöstä mahdollisimman vitsikkäästi ja nokkelasti. Päivänpolitiikka ja yhteiskunnallinen kriittisyys ovat yksi kuplettien tyylikeinoista. Jotta voidaan analysoida kuplettien kirjoittajan todellista satiirin ja pilkan kohdetta, tulee tuntea kirjoittajan historia.

³³⁹ Ratilainen 1996, 236-237.

³⁴⁰ Hirvisoppi 1969, 112.

³⁴¹ Ratilainen 1996, 216.

³⁴² Lehtileike, Juuka-seuran kotiseutuarkisto, Juuka.

Tutkimuksen sisällönanalyysi paljasti Kettusen olleen monipuolinen yhteiskunnan kuvaaja. Kuplettien aihealueet vaihtelevat paljon ja sisältävät vahvojakin kannanottoja yhteiskunnallisiin tilanteisiin. Eino Kettusen oma historia on värikäs leikkaus itsenäisyyden alkuvuosikymmenten tapahtumista. Työläismenneisyys ja sisällissodan jälkeinen vankeusrangaistus ovat keskeisiä tekijöitä laulujen takana. Kettunen pysyi laulujen aiheissa rahvaan elämän kuvaajana, eikä yrittänytään säätyläisalueelle. Maaseudusta muodostuikin Kettuselle suurimman suosion paikka. Keskeisinä elementteinä satiiri ja humoristisuus tekevät jatkoa kuplettiperinteelle.

Sisällönanalyysin avulla suuri aineisto saatiin luokiteltua johdonmukaisesti ja helposti luettavaan muotoon. Pääluokiksi muodostui sotalaulut, yhteiskunnalliset laulut ja juomalaulut. Pääluokat taas jakautuivat moniin alaluokkiin, joka jo sinänsä osoittaa Kettusen tyyliä ja suuntautumista. Eli esimerkiksi juomalaulujen suuresta määrästä voidaan havaita, että se oli yksi keskeisiä aiheita Kettusen tuotannossa. Samalla se liittyy hänet vahvasti kuplettilauluperinteeseen. Yhteensä käsitellyssä aineistossa oli 218 laulua, joista 105 nousi sisällönanalyysin avulla tarkempaan tarkasteluun.

Diskurssianalyysin avulla Kettusen oman elämän vaikutus kirjoitettuihin lauluihin saatiin paremmin esille. Tutkimuksessa diskurssianalyysiä käytettiin apuna pohdittaessa miksi esimerkiksi sotalaulut ovat saaneet tietyn tyylin. Tärkeänä oli havaita Kettusen subjektipositio eri tilanteissa sekä reunaehtokonteksti. Nämä tekijät ohjasivat Kettusen kirjoittamista kaikissa tilanteissa. Kaikissa lauluissa keskeinen reunaehtokonteksti oli kuplettilauluperinne sekä kuulijakunta. Subjektipositio taas vaihteli annetusta sota-aikaisesta positioista eli rintamataiteilijasta vapaaseen kirjoittajaan. Vapain positio eli asema kirjoittaa lauluja toteutui sodan jälkeisessä tilanteessa, jolloin Kettunen pystyi kriittisesti tarkastelemaan aiemmin vaiettuja aiheita.

Sotalaulujen analyysissä nousi keskiöön Kettusen kuuluminen Valtion tiedotuslaitoksen ylläpitämiin viihdytysjoukkoihin. Joukkoihin kuulumisen sai Kettusen kirjoittamaan lauluja, joita voidaan tulkita hyvinkin oikeistolaisväritteiksi Suur-Suomi-aatteineen. Sotalaulut voidaan jakaa talvisodan neutraaleihin lauluihin, jatkosodan saksamyönteisiin ja Suur-Suomi aiheisiin sekä sodan jälkeiseen kritiikkiin.

Jatkosodan aikaiset laulut ovat ristiriidassa Kettusen aiemman ja varsinkin myöhemmän tuotannon kanssa. Suur-Suomi-aiheiset laulut ja jopa yleisestä propagandalinjasta poikkeavat ryssittelylaulut kertovat Kettusen omaksuneen annetun subjektiposition eli aseman, jossa hän kirjoittaa rintamataiteilijana ja Valtion tiedotuslaitoksen jäsenenä. Jatkosodassa Kettusen retoriikka palvelee valtion linjaa Saksan kanssasotijana. Suur-Suomi-aiheiset laulut voidaan nähdä jatkumona Mannerheimin miekantuuppipäiväkäskylle, joka synnytti samalla kevyenmusiikin piirissä vaikuttaneen iskelmäkarelianismin. Valtion tiedotuslaitoksen ja Yleisradion linjana oli kuitenkin kunnioittaa vastustajaa, mikä tarkoitti liiallisen ryssittelyn välttämistä. Kettusen teksteissä näkyvää ryssittelyä ei siten voida katsoa täysin valtion linjan mukaiseksi. Iskelmämusiikin puolella Kettusta pidettiin ryssittelijänä yhdessä Matti Jurvan kanssa.

Sodan jälkeinen kritiikki kohdistuu sodan aikaista valtion johtoa kohtaan. Hän näkee sota-ajan poliitikot sotasyylisinä, eikä osoita heille mitään myötätuntoa. Sodan aikana Kettunen oli itse tukemassa valtion toimia rintamataiteilijana, mutta heti sotien jälkeen hän sanoutuu siten irti jopa omasta käyttämästään retoriikasta. Sodan aikana Kettunen tuki vahvasti Saksan sotilaallisia toimia, mutta sodan jälkeen saksalaiset nähdään fasisteina, jotka ansaitsevat tuomion. Sodan jälkeisen kritiikin mahdollisti vasemmiston toimintaedellytysten paraneminen.

Yhteiskunnallisten laulujen analyysissä on keskiössä Kettusen henkilöhistoria eli lähinnä työläismenneisyys ja sisällissodan jälkeinen vankeusrangaistus. Vankeusrangaistuksen ja kansalaisluottamuksen menettämisen voidaan tulkita jättäneen Kettusen katkeraksi valkoista Suomea kohtaan.

Herraviha ja politiikka ovatkin Kettusen keskeisiä aiheita yhteiskunnallisissa lauluissa. Kumpikin ovat jatkumoa kuplettilauluperinteelle, mutta samalla niistä voidaan päätellä Kettusen poliittista suuntautumista. Herravihaa rakennetaan lähinnä vastakkainasettelun kautta, jossa rikkaat sortavat köyhiä esimerkiksi säännöstelyn aikana. Joukossa on kuitenkin myös suoranaista nimittelyä SDP:n politiikkoja kohtaan. SDP:n ja sen poliitikkojen nolaaminen on ristiriidassa Kettusen mahdollisen puoluekannan kanssa. Kettusen vahvoista SDP:n vastaisista kommentteista ja toisaalta SKDL kritiikin puuttumisesta voitaisiin päätellä hänen olleen enemmän SKDL:n kannattaja. Tätä näkemystä tukevat myös SNDL:n marssilaulukilpailuun tehty marssilaulu sekä SDNL:n juhlallisuuksiin laadittu riiminkronikka.

Toisaalta Kettunen teki tilauksesta kronikoita ja kupletteja, mikä osaltaan voisi selittää kronikan ja marssilaulun.

Poliittisessa kommentoinnissa pääpaino on lakkoilussa. Kettunen tukee kommenteissaan SKDL:n näkemyksiä lakoista ja tukeutuu samaan retoriikkaan esimerkiksi Arabian vuoden 1948 lakon kohdalla. Kettusen vahvat poliittiset kommentit mahdollistuivat sotien jälkeen kun vasemmisto sai toimintavapauden, jolloin Kettunenkin uskalsi tuomita 1930-luvun poliittiset tapahtumat. Lauluista löytyy vahvoja kannanottoja sisällissodan tuomioihin ja Lapuan liikkeen toimintaan. Lisäksi Kettunen kirjoittaa natsiaatteiden myötä vankilassa olleista eli suojelulain nojalla sotien ajaksi vangituista.

Yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia Kettunen huomioi jälleen sarkastisesti. Naisten kaunistautuminen ja muodin virtaukset saavat Kettusen paheksumaan uutta muotia. Samalla hän kuitenkin ivailee pula-ajan naisten kustannuksella, kun toteaa, ettei ruuan puutteen takia laihdutuspillereitä tarvitse enää käyttää. Teknisistä innovaatioista gramofoni ja radio saavat myös osakseen humoristisen tarinan, kuten myös autoilun kehittyminen. Kettunen näkee 1920- ja 1930-lukujen taitteen autoistumisen erittäin positiivisena ilmiönä, joka tulee hänen mukaansa jättämään hevoset historiaan. Pula-aika asettaa Kettusen arviot kuitenkin uuteen valoon, kun puukaasuautojen yleistyvät bensinipulan takia. Kettunen joutuu toteamaan, että autoistumisen aikaan hevosille naurettiin, mutta pula-aikana siitä oli tullut varmin menopeli.

Pula-ajan lauluissa korostuu säännöstelyn välttämättömyys, jota tulee sietää paremman tulevaisuuden takia. Kettunen jakaa yleisluonteisia ohjeita, kuinka säännöstelykortteja tulee käyttää ja miksei tulisi alistua ainaisille juoruille. Säännöstelykupleteistakin löytyy lopulta vastakkainasettelua, kun rikkaat nähdään parempiosaisina, joilla on kiertoteitä hyödykkeiden hankkimiseen.

Juomalauluissa Kettunen jatkaa kuplettiperinnettä. Tämä näkyy varsinkin kieltolain aikaisissa lauluissa, joissa Kettusen kanssa samantyyllisiä lauluja löytyy monilta kuplettitaiteilijoilta. Kieltolakia ei kritisoida kovin suoraan, vaan kerrotaan enemmänkin tarinoita kieltolain aikaisesta Suomesta. Erilaiset salakuljetustavat ovat tarkasti Kettusen tiedossa, samoin kuin kotipoltto. Salakuljettajia jahtaavista poliiseja nolataan, kun taas salakuljettajien kekseliäisyyttä korostetaan. Lisäksi Kettunen kirjoittaa kieltolain aikaisten apteekkien tavasta määrätä pirttureseptejä vaivaan kuin vaivaan.

Maaseudun juominen noudattaa taas tarkasti kansanperinteen kuvauksia, samoin kuin juhlahuominen. Juhlahuominen jaksottuu Kettusen lauluissa kalendaarisesti tai elämäkaarijuhlien mukaan. Kalendaarinen tarkoittaa juomisen jaksottumista esimerkiksi satokauden mukaan, jolloin kovin juominen tapahtui syksyllä. Rengit ja piit ovat kalendaarijuhlien keskiössä, varsinkin kekrijuhlissa. Tanssiminen ja juhlahuominen ovat runsasta sekä kansanperinteen kuvauksissa että Kettusen teksteissä. Elämäkaarijuhlia Kettunen kuvaa kahdessa laulussa, joissa juhlanan ovat maaseudun häät. Jälleen keskeisinä tekijöinä on kuplettien humoristisuus ja tanssiminen. Toinen hääkuvauksista on siivompi, kun taas toinen noudattaa kansanperinteen kuvausta railakkaista häistä, joissa ei tappeluiltakaan välttytty.

Ravintolakulttuurin kuvauksissa Kettunen antaa Helsingille ja etenkin Viipurille vahvan aseman. Ravintolaelämää kuvataan aina kieltolain ajasta sotien jälkeiseen aikaan. Keskeinen asia 1920-luvun kuvauksissa on kieltolain salarypeyt, uudet tanssityylit sekä niiden mukana syntynyt uusi naistyyppi jazz-tyttö. 1930-luvun ravintolaelämässä on keskiössä jälleen tanssiminen, mutta tällä kertaa sen rajoittaminen liiallista pahennusta aiheuttavana. Sotien jälkeen taas Kettunen kuvaa tasa-arvoistunutta yhteiskuntaa, jonka ravintoloissa kansa istui sovussa yhteiskuntaluokkaan katsomatta.

Kuplettiperinteeseen kuuluva itseironia näkyy vahvimmin juomalauluissa. Kupleteissa itseironia tarkoittaa esimerkiksi leikin laskemista omasta ulkomuodosta tai nimestä. Kettusen itseironia suuntautuu lähinnä hänen omia juomatottumuksiaan kohtaan. Monessa laulussa hän ryppää liikaa ja joutuu sen myötä kummelluksiin ja poliisin puhutteluun. Todellisuudessa hän käytti alkoholia hyvin vähän.

Täyttä historiallista varmuutta Eino Kettusen kuplettien kannanotoista ja sen myötä hänen yhteiskunnallisesta näkemyksestään ei tietenkään voida saada. Voidaan kuitenkin olettaa, etteivät yhteiskuntakriittiset kuplettitaiteilijat kirjoita ainakaan kovin paljon vastoin omaa maailmankatsomustaan ja poliittista näkemystään. Kettusen kohdalla tulkintaa tukeekin kuplettien sitominen henkilöhistoriaan ja sen keskeisiin tapahtumiin. Näin kannanotoista voidaan rakentaa suhteellisen tarkka ja luotettava kuva.

Lähdeluettelo

Painamattomat lähteet

Kansallisarkisto (KA), Helsinki: Valtionrikosoikeuden akti: Kettunen Eino.

Sota-arkisto(SA), Helsinki: Eino Kettusen kantakortti

Joensuun maakunta-arkisto (JoMa), Joensuu: Juuan evankelis-luterilaisen seurakunnan rippikirja, lastenkirja.

Mikkelin maakunta-arkisto (MMA), Mikkelä: Viipurin evankelis-luterilaisen maaseurakunnan rippikirja; Ruskealan evankelis-luterilaisen seurakunnan rippikirja.

Helsingin hiippakunnan tuomiokapituli: Helsingin ev.lut. seurakuntien keskusrekisteri.

Juuka-seuran kotiseutuarkisto, Juuka: Valokuvat; Lehtileikkeet; Kirjeenvaihto.

Eino Kettusen perikunnan paperit, lauluvihot: Yksityiskokoelma. Maaninka.

Haastattelut

Keurulainen Elsa 1993. Haastattelijana Kauko Ratilainen. Tallenne Jaakko Kotimäen hallussa.

Valtonen Pirjo 22.1.2005. Helsinki. Haastattelijana Jaakko Kotimäki. Tallenne tekijän hallussa.

Hänninen Irma ja Otto Kettunen 16.3.2005. Imatra. Haastattelijana Jaakko Kotimäki. Tallenne tekijän hallussa.

Lehdet

Karjalan Maa 10.1.1967.

Musiikin suunta 1/2007.

Uusi Suomi 2.10.1989.

Internet

Eduskunta – Edustajamatrikkeli: <http://www.parliament.fi/thwfakta/hetekau/hex/hx3300.htm>,
22.2.2008

Suomen äänitearkisto: <http://www.yle.fi/levysto/firs/index.htm>, 16.1.2008

Yleisradion elävä arkisto: <http://yle.fi/elavaarkisto/>, 21.2.2008

Kirjallisuus

Aikasalo, Päivi 2000. Seuratkaamme järkevää ja terveellistä muotia. Kansantieteellinen arkisto 47, Helsinki.

Alasuutari, Pertti 1993. Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.

Ammond, Jukka 1999. Tango ja rillumarei. Parantavat vastavoimat. Teoksessa Tangosta Dingoön. 80 vuotta suomalaista populaarimusiikkia. Toim. Heinonen Yrjö, Elina Niemellä ja Savolainen Pauliina. Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitoksen julkaisusarja A, Jyväskylä.

Apo, Satu 2001. Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. SKS, Helsinki.

Asplund, Anneli 1981. Riimilliset kansanlaulut. Teoksessa kansanmusiikki. Toim. Anneli Asplund ja Matti Hako. SKS, Helsinki.

von Bagh, Peter, Hakasalo, Ilpo 1986. Iskelmän kultainen kirja. Otava, Helsinki.

Eskelinen, Heikki 2004. Me tahdoimme suureksi Suomenmaan. Akateemisen Karjala-Seuran historia I. WSOY, Helsinki.

Eskola, Jari, Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Fairclough, Norman 2003. Analysing discourse. Textual analysis for social research. London, Great Britain.

Filpus, Kari 2001. Alkoholin salakuljetus ja sen valvonta Perämeren rannikolla kieltolain aikana 1919-1932. Oulun yliopisto, Oulu.

Gronow, Pekka, Saunio, Ilpo 1990. Äänilevyn historia. WSOY, Porvoo.

Gronow, Pekka 2004a. Laulu on iloni ja työni. Teoksessa Suomi soi 1. Tanssilavoilta tangomarkkinoille. Toim. Pekka Gronow, Jukka Lindfors ja Jake Nyman. Tammi, Helsinki.

Gronow, Pekka 2004b. Huumorilaulun uusi sukupolvi. Teoksessa Suomi soi 1. Tanssilavoilta tangomarkkinoille. Toim. Pekka Gronow, Jukka Lindfors ja Jake Nyman. Tammi, Helsinki.

Gronow, Pekka 2004c. Kieltolaki. Teoksessa Suomi soi 1. Tanssilavoilta tangomarkkinoille. Toim. Pekka Gronow, Jukka Lindfors ja Jake Nyman. Tammi, Helsinki.

Gronow, Pekka 2004d. Jazztyttö, jazzaa sinä vaan. Teoksessa Suomi soi 1. Tanssilavoilta tangomarkkinoille. Toim. Pekka Gronow, Jukka Lindfors ja Jake Nyman. Tammi, Helsinki.

Haataja, Lauri 1993. Suomen malli 1940-1956. Työmarkkinajärjestelmän ja poliittisen järjestelmän vuorovaikutussuhde neuvottelujen vakiintumisesta keskityksen purkautumiseen. Työpoliittinen tutkimus. Hakapaino, Helsinki.

Hako, Matti 1981. Murrosajan kansanlaulut. Teoksessa kansanmusiikki. Toim. Anneli Asplund ja Matti Hako. SKS, Helsinki.

Heikkinen, Sakari 1996. Kulttuuri, kansa ja rillumarei. Teoksessa Rillumarei ja valistus. Kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa. Toim. Matti Peltonen. Suomen historiallinen seura, Helsinki.

Helkama, Klaus, Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela 2001. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Edita, Helsinki.

Hentilä, Seppo 1984. Suomen työläisurheilun historia II. Työväen urheiluliitto 1944 – 1959. Karisto, Hämeenlinna.

Hentilä, Seppo 2000. Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen, 1917-1944. Teoksessa Suomen poliittinen historia 1809-1999. Toim. Jussila Osmo, Hentilä Seppo & Nevakivi Jukka. WSOY, Juva.

Henriksson, Laura 2002. Juha Vainio kuplettiperinteen jatkajana. Helsingin yliopiston taiteiden tutkimuksen laitoksen pro gradu -tutkielma, Helsinki.

Hirvisoppi, Reino 1969. Hupilaulun taitajia. Pasi Jääskeläisestä Juha Watt Vainioon. WSOY, Porvoo.

Hirn, Sven 1997. Sävelten tahtiin. Populaarimusiikki Suomessa ennen itsenäisyyttämme. Gummerus, Jyväskylä.

Hirsjärvi, Sirkka 1997. Aineiston hankinta, analyysi ja johtopäätökset. Teoksessa Tutki ja kirjoita. Toim. Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko, Sajavaara Paula. Tammi, Tampere.

Hobsbawm, Eric. Äärimmäisyyksien aika. Vastapaino, Tampere.

Häyrynen, Sari 1995. Hanuria soitellen sotaan. Viihdetaiteilijat rintamajoukkojen viihdyttäjinä jatkosodassa 1941-1944. Turun yliopiston Suomen historian laitos, Turku.

Jaatinen, Satu 2006. Kahvilan pöydässä. Mistä täällä saa kahvia? Multikustannus OY.

Jalkanen, Pekka 1990. Kupletti-hakusana. Teoksessa Suuri musiikki tietosanakirja. Toim. Oramo Ilkka et al. Weilin + Göös, Keuruu.

Jalkanen, Pekka 1996. Populaarimusiikki. Teoksessa Suomen musiikki. Toim. Aho Kalevi, Pekka Jalkanen, Salmenhaara Erkki, Virtamo Keijo. Otava, Keuruu.

Jalkanen, Pekka 2003. Haitari ja jazz: Vuodet 1918-44. Teoksessa Suomen musiikin historian. Populaarimusiikki. WSOY, Porvoo.

Jauhiainen, Lauri 1985. Kuplettimestarit ja mestarikupletit. Musiikki Fazer, Helsinki.

Jokila, Arja, Kuhila Kirsi, Suoninen, Eero 1993. Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa diskurssianalyysin aakkoset. Toim. Jokila, Arja, Kuhila Kirsi, Suoninen, Eero. Vastapaino, Tampere.

Junila, Marianne 2000. Kotirintaman aseveljeyttä. Suomalaisen siviiliväestön ja saksalaisen sotaväen rinnakkaiselo Pohjois-Suomessa 1941-1944. SKS, Helsinki.

Kalela, Jorma 2000. Historiantutkimus ja historia. Gaudeamus. Helsinki.

Kallioniemi, Kari 1995. Porvarillisen populaarikulttuurin aikakausi. Teoksessa Porvariskodista maailmankylään. Toim. Kallioniemi Kari, Salmi Hannu.

Katainen, Elina 1994. Akkain aherrusta aatteen hyväksi. Suomen Naisten Demokraattinen Liitto 1944-1990. Tammer-paino, Tampere.

Korpela, Viljo 1991. Niin se on poijaat. Viihdetaiteilijat sodissamme 1939-1945. WSOY, Juva.

Kostiainen, Auvo 2001. Historian näkökulmat kohtaavat – liikkuvuuden historian tutkimus. Teoksessa Historioitsijan arki & tutkimuksen prosessi. Toim. Autio Sari, Katajala-Peltomaa Sari ja Vuolanta Ville. Vastapaino, Jyväskylä. 69- 83.

Kukkonen, Pirjo 1997. Ilon ja surun sointu. Yliopistopaino, Helsinki.

Kurkela, Vesa 2003. Kansallisen ihanteellisuuden aika: Vuodet 1945-62. Teoksessa Suomen musiikin historia. Populaarimusiikki. WSOY, Porvoo.

Kuusela, Markku 2005. Kruunun tekijät. Helsingin posliinityöntekijäin ammattiosaston historiaa. Helsingin posliinityöntekijäin ammattiosasta numero 407 ry, Helsinki.

Köhler, Stuart 2005. Puukaasun aika. Alfamer Oy, Hämeenlinna.

Lakio, Matti 1978. Muu vapaa-ajan vietto. Teoksessa Viipurin kaupungin historia. V osa. Vuodet 1917-1944. Torkkelin säätiö, Lappeenranta.

Lehtinen, Lasse 2002. Aatosta jaloa ja alhaista mieltä. Urho Kekkosen ja SDP:n suhteet 1944-1981. WSOY, Helsinki.

Lehtinen, Lasse 2004. Itsenäisyyden puolustajat. Kynällä, kameralla, kiväärillä. Weilin + Göös, Porvoo.

Lehtinen, Lasse, Rautkallio, Hannu 2005. Kansakunnan sijaiskärsijät. Sotasyllisyys uudelleen arvioituna. WSOY, Helsinki.

Luhtala, Pertti 2004. Kuuban ja Brasilian rytmit Suomessa. Teoksessa Suomi soi 1. Tanssilavoilta tangomarkkinoille. Toim. Pekka Gronow, Jukka Lindfors ja Jake Nyman. Tammi, Helsinki.

Manninen, Ohto 1993. Rauhantahtoa ja väkivaltaa. Teoksessa Itsenäistymisen vuodet 1917-1920. 2. taistelu vallasta. Painatuskeskus oy, Helsinki.

Mattila-Lahtinen, Lotta 1983. Tivolihuveja Keravalta 1888-1978. Turun yliopiston kansantieteen laitoksen Toimituksia 10, Vammala.

Mertanen, Tomi 2006. Yleislakko 1956. WSOY, Helsinki.

Metsämuuronen, Jari 2006. Diskurssianalyysi ja narratologia. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Toim. Metsämuuronen Jari. Gummerus, Jyväskylä.

Mylläri, Satu 1998. Kaipuuta ja karnevaalia. Lapin-matkailun mentaliteetit tanssiorkesteri Souvareiden ohjelmistossa. Etnomusikologian pro gradu -tutkielma. Tampere.

Nevakivi, Jukka 2000. Jatkosodasta nykypäivään 1944-1999. Teoksessa Suomen poliittinen historia 1809-1999. Toim. Jussila Osmo, Hentilä Seppo & Nevakivi Jukka. WSOY, Juva.

Niiniluoto, Maarit 1982. Toivo Kärki. Siks oon mä suruinen. Tammi, Helsinki.

Niiniluoto, Maarit 1995. On elon hetki näin. Eli miten viihteestä tuli sodan voittaja. Kirjayhtymä oy, Helsinki.

Niiniluoto, Maarit 2004. Rillumarei oli jätkien sankaruuden aikaa. Teoksessa Suomi soi 1. Tanssilavoilta tangomarkkinoille. Toim. Pekka Gronow, Jukka Lindfors ja Jake Nyman. Tammi, Helsinki.

Nuorteva, Jussi 1987. Suomen vankeinhoidon historiaa. Osa 4: Vangit – Vankilat – Sota. Suomen vankeinhoitolaitos toisen maailmansodan aikana. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

Olkkonen, Tuomo 1996. Rekiviisuista rillumareihin. Teoksessa Rillumarei ja valistus. Kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa. Toim. Matti Peltonen. Suomen historiallinen seura, Helsinki.

Paavolainen, Jaakko 1967. Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918 II. Valkoinen terrori. Kustannusyhtiö Tammi, Helsinki.

Peltonen, Matti 1996. Matala viisikymmenluku. Teoksessa Rillumarei ja valistus. Kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa. Toim. Matti Peltonen. Suomen historiallinen seura, Helsinki.

Peltonen, Matti 1997. Kerta kiellon päälle. Suomalainen kieltolakimentaliteetti. Vuoden 1733 juopumusasetuksesta kieltolain kumoamiseen 1932. Tammi, Hämeenlinna.

Peltonen, Ulla-Maija 1985. Työväen muistitieto ja perinne. Selvitys työväen muistitiedon ja perinteen keruusta ja arkistoinnista sekä esitys työväen muistitiedon ja perinteen sisältöanalyysimalliksi. Työväenperinne-Arbetartradition, Helsinki.

Peltonen, Ulla-Maija 1996. Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen. SKS, Helsinki.

Perko, Touko 1988. Sanomalehdistö sodan ja säännöstelyn puristuksessa 1939-1949. Teoksessa Suomen lehdistön historia 3. Toim. Päiviö Tommila. Kustannuskiila, Kuopio.

Pihkala, Erkki. Sopeutuminen rauhaan. Teoksessa Suomen taloushistoria 2. Teollistuva Suomi. Toim. Ahvenainen, Jorma, Erkki, Pihkala, Rasila, Viljo. Tammi, Helsinki.

Ratilainen, Kauko 1996. Humoristi sanoittaja, esittäjä ja säveltäjä Eino Kettusen ikkuna maailmaan. Sotkamon painopalvelu, Sotkamo.

Ratilainen, Kauko 2004. Humoristi sanoittaja, esittäjä ja säveltäjä Eino Kettusen ikkuna maailmaan II. Sotkamon painopalvelu, Sotkamo.

Salminen, Esko 1998. Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950-1980. Teoksessa Suomen lehdistön historia 3. Toim. Päiviö Tommila. Kustannuskiila, Kuopio.

Sillanpää, Merja 2002. Säännöstelty huvi. Suomalainen ravintola 1900-luvulla. SKS, Helsinki.

Siltala, Juha 1985. Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Otava, Helsinki.

Suomen historian dokumentteja 1970. Otava, Helsinki.

Suomen työväenliikkeen historia 1976. Toim. Haataja Lauri, Hentilä Seppo, Kalela Jorma, Turtola Jussi. Työväensivistysliitto ry, Helsinki.

Suoninen, Eero 1993. Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa diskurssianalyysin aakkoset. Toim. Jokila, Arja, Kuhila Kirsi, Suoninen, Eero. Vastapaino, Tampere.

Tarkka, Jukka 1977. 13. artikla. Suomen sotasyllisyyskysymys ja liittoutuneiden sotarikospolitiikka vuosina 1944-1946. WSOY, Porvoo.

Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusyhtiö Tammi, Jyväskylä.

Uola, Mikko 1997. Suomalaisen populismin juurilla. Ernesti Hentunen – tasavallan hovinarri. Turun yliopiston poliittisen historian tutkimuksia 7, Turku.

Viitanen, Reijo 1994. Punainen aate – Sininen vaate. Suomen Demokraattinen Nuorisoliitto 50 vuotta. Tampere.

Lyhenteet

AKS	Akateeminen Karjala-Seura
IKL	Isänmaallinen kansanliike
SDNL	Suomen Demokraattinen Nuorisoliitto
SDP	Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue
SKDL	Suomen Kansan Demokraattinen Liitto
SNDL	Suomen Naisten Demokraattinen Liitto
SKP	Suomen Kommunistinen Puolue
VTL	Valtion tiedotuslaitos

Liite 1

Sotalaulut**Talvisodan aikaiset laulut****Kotirintama**

- Hakaniemen silakkajonossa
- Laulu Viipurin siirtoväelle
- Selvinpään
- Siirtolaisen laulu
- Siirtolaisen muistoja

Propaganda

- Siirtolaisen laulu

Jatkosodan aikaiset laulut**Propaganda**

- Ajankohtainen laulu
- Huimapäitten laulu
- Itä-Karjalaisen laulu
- Katastrof
- Katkera pala
- Laskuvirhe
- Nostomies

Kaipausta ja sodan arki

- Huimapäitten laulu
- Karhumäen laulu
- Kirje rintamalta
- Laulu-kirje
- Sotapojan heilat

Kotirintama

Kotirintaman terveiset

Saksan vaikutus

Ajankohtainen
Katastrof
Katkera pala
Nostomies

Sotien jälkeen

Sotien jälkiselvittely

- Ajankohtaista
- Kaikki alkaa ja loppuu
- Laulan vain lehtien juttuja
- Mitä tästä asiasta tuumitte?
- Muistellaan mennehiä
- Muistolaulu kansainliitosta
- Mätäkuun rallatus
- Syitä ja seurauksia
- Veljeshovi
- Vielä nytkin muistan
- Viimevuoden laulu

Ei ajoitusta

Ruusuja haudalle

Sota-ajan joulu

Saksan vaikutus

- Kaikki alkaa ja loppuu
- Syitä ja seurauksia
- Vielä nytkin muistan

Liite 2

Yhteiskunnalliset laulut**Politiikka**

- Ajankohtaista
- Ei itkulla päästä pitkälle
- Kevätveisu
- Kunnallisvaalilaulu
- Laulan vain lehtien juttuja
- Laulu uudesta avioliittolaista
- Liity joukkoomme nainen ken lienetkään
- Meil onmpi Aarre verraton
- Mitä tästä asiasta tuumitte?
- Ollaan huhtikuussa I
- Ollaan huhtikuussa II
- Muistolaulu kansainliitosta
- Mätäkuun rallatus
- Uskonnon-vapaus
- Vaali-laulu
- Venäjältä palannut
- Veronica operetin väliaikalaulu
- Viimevuoden laulu
- Vielä nytkin muistan

Merkittävät tapahtumat/ilmiöt

- Fordi laulu
- Jo-jo
- Keritsemishulluus karjalassa 1923
- Keski-Suomen maailmanloppu
- Kotiapulainen
- Laulu liikenneviikosta
- Laulu väestönlisäyksestä
- Maailmanlopusta
- Nykyajan tyttö
- Pula-ajan naiset
- Puukaasu
- Radio
- Rantapuku
- Savon sälli
- Syksy ja muodit
- Tukholman olympiakisoista 1912
- Tupakan tuska
- Turku
- Voi muodin oikkuja voi

Säännöstely

- Hakaniemen silakkajonossa
- Halkovajaus valtion rautateillä
- Hampaat naulassa
- Kevätveisu
- Korttipeli laulu I
- Korttipelilaulu II
- Laulu huonosta ajasta
- Mustanpörssin kauppias
- Niinkuin paratiisi
- Pielisellä ennen ja nyt
- Pula-ajan automies
- Pula-ajan laulu
- Pula-ajan naiset
- Puukaasu
- Sattuneesta syystä
- Säännöstely ja juorut
- Veronica operetin väliaikalaulu
- Voi muodin oikkuja voi

Herraviha

- Ei itkulla päästä pitkälle
- Ennen ja nyt
- Kunnallisvaalilaulu
- Meil onmpi Aarre verraton
- Pula-ajan laulu
- Radio
- Savon sälli
- Tupakan tuska
- Uskonnon-vapaus
- Viimevuoden laulu
- Vielä nytkin muistan

Liite 3

Juomalaulut

Kieltolaki

- Fordi laulu
- Joulunvietto Runttisen torpalla
- Laulu Warkaudesta
- Millainen on Viipuri
- Nykyajan kuva
- Pieni laulu kala- ja viinamiehille
- Sortavan laulu
- Stop tykkänään
- Viipurista Lieksaan
- Voi näitä aikoja

Itseironia

- Elä ota enää
- Karhumäen laulu
- Missä viipynyt oot Kettunen
- Sortavalan laulu
- Terve Huttunen, tääl on Kettunen

Maaseudun juominen

- Hummari Paavo
- Joulunvietto Runttisen torpalla
- Joulusahti
- Merimies
- Metsä-Eemeli
- Ota lungisti
- Pieni laulu kala- ja viinamiehille
- Tuutulaulu
- Yhdysolut

Ravintolaelämän kuvaukset

- Elämänohjeita ravintolavieraille
- Kotirintaman terveiset
- Kun tanssi kiellettiin Viipurin ravintoloissa
- Laulu Viipurin iltaelämästä ”syntiä”
- Millainen on Viipuri
- Niin kuin paratiisi
- Selvinpään
- Tampereen laulu

Juhlajuominen

- Halakolan häät
- Hännisen häät
- Kekri-laulu
- Mies se on aina mies
- Rymytanssit
- Sysmän-sahti
- Tiltun nimipäivät